

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

MEMÒRIES DE LA SECCIÓ FILOLÒGICA. VOL. I · FASC. II

JOSEPH ANGLADE

PROFESSEUR A L'UNIVERSITÉ DE TOULOUSE

LAS FLORS DEL GAY SABER

PUBLICAT A DESPESES DE LA
INSTITUCIÓ PATXOT

BARCELONA

1926

LAS FLORS DEL GAY SABER

PUBLIÉES PAR

JOSEPH ANGLADE

PROFESSEUR A L'UNIVERSITÉ DE TOULOUSE

LE traité des *Leys d'Amors* composé par Guilhem Molinier, chancelier du Consistoire du Gai Savoir, nous est parvenu en deux rédactions en prose: l'une a été publiée, il y a déjà longtemps, par Gatien-Arnoult¹; nous venons de publier l'autre². Ces deux rédactions nous sont parvenues chacune dans son manuscrit original; les deux manuscrits sont conservés à l'Académie des Jeux-Floraux.

En même temps Guilhem Molinier avait composé une rédaction en vers; il se conformait ainsi aux usages de l'époque, qui voulaient qu'on rédigeât en vers tout ou partie d'un ouvrage didactique, pour que la mémoire des lecteurs, disciples ou simples curieux, le pût mieux retenir. Ce traité de Guilhem Molinier ne nous est pas parvenu, comme les autres, sous sa forme originale. Nous n'en avons qu'une copie; mais elle est ancienne. Elle se trouve dans le riche dépôt de l'*Institut d'Estudis Catalans* de Barcelone, *Biblioteca de Catalunya*, ms. n° 239. On en trouvera la description dans l'ouvrage suivant de J. Massó Torrents: *Bibliografia dels antics poetes catalans*, Barcelona, 1914³.

L'écriture est de la fin du XIV^e siècle. Le manuscrit comprend 184 folios en papier, de 284 sur 208 millimètres. Il a été connu de Villanueva, *Viage literario*, XVIII, 203-233⁴. Il est probable, dit M. Massó Torrents,

¹ Gatien-Arnoult, *Monumens de la littérature romane*. 3 vol. Toulouse, 1841-1843.

² J. Anglade, *Las Leys d'Amors*. 4 vol. Toulouse, 1920 (*Bibliothèque Méridionale*).

³ Extrait de l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1913-1914. La description du manuscrit se trouve à la p. 260 du tirage à part.

⁴ Cf. encore Milá y Fontanals, *Trovadores en España*, p. 480; Chabaneau, *Hist. Gén. Lang.*, X, 179.



qu'il appartenait au Consistoire du Gai Savoir, fondé à Barcelone, à la fin du XIV^e siècle, sur le modèle de celui de Toulouse.

Le manuscrit comprend d'autres traités que le nôtre : le *Mirall de trobar*, de Berenguier de Noya ; les *Règles* de Jaufre de Foixá ; celles de Raimon Vidal et la *Doctrina de compondre dictatz* ; le *Compendi* de Johan de Castelnou ; la *Doctrina de Cort* de Terramagnino de Pise ; la *Glose* de Johan de Castelnou sur le *Doctrinal* de Raimon de Cornet, et le *Dictionnaire* ou *Livre de Concordances* de Jacme Marc. Notre texte occupe, dans ce précieux manuscrit, les folios LXXXII à CLVII. Le manuscrit des *Flors del Gay Saber* est écrit à deux colonnes ; l'écriture est très régulière et ne présente pas de grandes difficultés de lecture.

En 1916 j'en avais fait exécuter une photocopie pour l'*Institut d'Etudes Méridionales* de l'Université de Toulouse. J'en ai publié deux extraits : l'un dans le *Recueil de l'Académie des Jeux-Floraux*¹, 1917 ; il comprend le prologue, plus les vers 1 à 311. L'autre extrait a paru dans la *Romania*, 1918-1919, p. 161-178 ; il comprend une partie du début et les définitions des genres lyriques.

J'avais entrepris la copie du manuscrit, sur la photocopie de l'*Institut d'Etudes Méridionales* et j'en avais copié environ deux mille vers², lorsque j'ai trouvé, en faisant le récolement de la Bibliothèque Chabaneau, achetée par le même Institut, une excellente copie de tout le manuscrit. Cette copie a été exécutée en Espagne, et par un Espagnol, si j'en juge par l'écriture et le papier. Elle doit avoir été faite, non sur le texte du manuscrit de Barcelone, dont on avait perdu la trace, à l'époque de Chabaneau, mais sur une copie faite au XVIII^e siècle et conservée à Madrid, *Biblioteca Nacional*, ms. n.º 13405. Cette copie doit être fort correcte ; et celle du copiste moderne, qui devait être un paléographe de profession, l'est également. J'ai collationné celle-ci sur la photocopie du manuscrit de Barcelone et les fautes que j'y ai relevées ne sont pas aussi nombreuses que je m'attendais à les trouver. A partir du vers 1645 (fin de ma copie) j'ai donc choisi ce texte comme base de la présente publication, en y intercalant le texte des définitions lyriques publié dans le passage cité de la *Romania*.

¹ Avec tirage à part à 75 exemplaires, sous le titre suivant : J. Anglade, *Las Flors del Gay Saber*, notice et extraits. Toulouse, Imprimerie Douladoure, 1917.

² De 1 à 1645, plus les passages publiés dans l'article de la *Romania* cité plus haut. Cf. encore un fragment publié dans notre édition des *Leys d'Amors*, IV, 142(35 vers).

La présente publication est le complément de mon édition des *Leys d'Amors*. Je renvoie au tome quatre de cette édition pour tout ce qui concerne les sources et l'histoire des traités du Gai Savoir. Il nous suffit, pour le moment, d'avoir marqué l'importance de ce traité, qui nous aide à mieux comprendre les parties obscures des *Leys*, et d'avoir donné les renseignements qui précèdent sur le côté externe, pour ainsi dire, de cette oeuvre.

* * *

Le texte, avons-nous dit, est assez correct ; cependant quelques vers ne sont pas complets, et ça et là il y a des lacunes, que nous ne croyons pas d'ailleurs supérieures à un vers. On trouvera au bas des pages les diverses fautes de copie que nous avons relevées. Quand il ne manque qu'une syllabe à un vers, ce qui est le cas ordinaire, il est facile de la réintroduire en ajoutant *e*, *et*, *ez*, *que*, etc. Notons que les mots commençant par *sc*, *sp*, *st* sont toujours privés de l'*e* prothétique ; nous l'avons rétabli dans le texte. Nous avons résolu de notre mieux les abréviations ordinaires ; *qant*, *qar* et *qal* sont ordinairement écrits sans *u* ; mais on trouve en général *qui* et *que* et nous avons résolu ainsi les sigles concernant ces deux dernières formes.

* * *

La langue est catalanisée, mais elle laisse transparaître facilement les formes de la langue d'Oc, dans laquelle l'original dut être écrit ; il ne serait pas difficile de la ramener au type des deux rédactions en prose. Elle ressemble, à ce point de vue, à la langue de la rédaction en prose catalanisée conservée aux *Archives de la Couronne d'Aragon*, à Barcelone. Cette rédaction ne paraît pas être une simple traduction de l'un des manuscrits de Toulouse, car la division en livres n'est pas tout-à-fait la même. La rédaction en vers devait comprendre d'ailleurs, comme la rédaction en prose de Barcelone, six parties¹. La fin du traité paraît abrégée et il ne comprend en fait que cinq parties.

¹ Voir sur tout ceci notre édition des *Leys d'Amors*, t. IV, *Excursus IV*.

Mon ancien élève, M. l'abbé Joseph Salvat, licencié-ès-lettres et diplômé de l'*Institut d'Etudes Méridionales* de Toulouse, a bien voulu relire une épreuve corrigée par moi et me suggérer d'utiles corrections; je lui en exprime mes bien sincères remerciements.

Ces remerciements, je les adresse surtout à l'*Institut d'Estudis Catalans*, qui, malgré des difficultés de tout ordre, a bien voulu accepter cette publication dans ses collections. C'est un témoignage de sympathie auquel je suis infiniment sensible. Le lien intellectuel, qui, depuis des siècles, unit Toulouse et Barcelone, existe toujours; la présente publication en est une nouvelle preuve.

[F^o 82, r^o]. Las Flors del Gay Saber

QI LAS VOLDRA SABER
NO SIA DE COR SOPTE,
QAR SOL QUE TROP NO'S SOPTE
E'L PUNHEMEN NO DOPTE,
GRAN ODOR SENTRA SOPTE
QI'L GITARA DE DOPTE.

[PROLEG]

Aycl comensso las FLORS DEL GAY SABER
e primier le proleg

Ayxi creys saubers qi l'ensenyá
Com fay le fochs on mays ha lenya,
Es hom qi'l te nech o l'enagua ¹
Ab un estoch mortal lo plaga
5 Si que l'aucis à l'enderrier.
Per que yeu, GUILHEM MOLINIER,
Per multiplicar lo sauber,
Quez ay de Dieu, per son plasser,
È quez aquell no prenda mort
10 Per mo neleyg ne per mon tort,
Aquel matex que Deus m'a dat
A obs de far alcun dictat,
En romanç claramen a totz
Vueyl ensenyar ez en breus motz
15 Ab cossyel ez ab ajutori
Del nostre plasen CONSISTORI
E dels honorables senyors
Del GAY SAUBER Mantenedors,
Savis e certs e gent apres,
20 Cavalliers, donzells e burges,
Maestres, doctors, batxelliers,
E d'alcus valens mercadiers
De la ciutat molt graciosa
Reyal e noble de THOLOSA,
25 Per enssenyar los joencells
E'ls autres dictadors noells,
Li qal d'ayso m'an requerit;
E qar del sauber ay petit
Per qe lor puesca satisfar,
30 En las LEYS D'AMORS vueyl intrar
Collir las flors que pus valran
E que mays de mestiers faran
Ad obra far plazen e bella;
È qi'l plasen dictat appella

35 Las FLORS DEL GAY SAUBER no's peca,
Car al puz dreyg son nom baveca,
Pus q'en eleyg ço que mes val.

D'ueymay vueyl parlar en plural,
Car en ayso mon recors ay
40 Al nostre CONSISTORI GAY.
[F^o 82, v^o]. Pero so qe mal er pausat
A mi deu esser imputat,
Car mos sens es de saber sems.

De las tres cauzas que so necessarias en obra

Tres causas conveno tostemps
En obra far e no s'acaba
45 Qan sol la una s'en menscaba:
VOLERS primeramen la fonda,
SAUBERS es la causa segonda
Que l'obra segons dever pausa;
50 Mays PODERS es la terça causa
Que garnis l'obra de sa ma
È qan eyl fayl eyla roma,
Qar otra poder hom no pot;
Empero qar ges aytal dot
55 Com voler, poder e sauber
Ses Dieu luyns homs no pot aver,
Qar de luy veno tuy li be
È ses eyl far hom no pot re,
Car Dieus es poders e sciença;
60 Per ço nos, ab gran reverença,
Lo pregam de cor humilmen
Que sol en est començamen,
È'l mieg ez en la fi doctrina
Nos don, si'l platz, vera e fina
65 E sauber e poder e força,
Pusque volers en nos s'esforça
De far aquestas flors utils
Per tornar los rudes sobtils.

¹ Lire *enagua*, *amaga*?

- Las opinios miels pauzadas
 70 Prendem ses plus e aproadas
 E suplen ço ques er devers,
 Ayxi ço vol nostre saubers
 Ez a trobar es necessari
 Per ço q'en aquest examplari
 75 Hom puescha trobar compilat
 Complidamen ez abreujat
 Ço que mestiers nos fa, ses plus.

La segona cauza

E que mays abtamen xascus
 Puescha reportar aycest test.

La terça cauza

- 80 E per ço que sian honest
 E lial tuyg li aymador,
 Poyran trobar de qual amor
 Deven amar en est volum
 E puy's auran vertader lum
 85 D'aquest saber li joençel.

Excitacio dels Joençels

- Donchs li gay trobador noel
 Qi del sauber an cor volon
 [F^o 83, r^o] Venguen posar en esta fon
 De l'ayga plasen, agradiva,
 90 La dotz siguan (*sic*) don se diriva,
 Si volon far lo dreyg viatge.

La cauza que's sec d'esta sciença

- E pues ab major agradatge
 Li riu qi d'aquí partiran
 Fuyllar las riuberas faran
 95 Per totz estremps e reverdir
 E los auzells mot esbaudir
 Ab clara votz, plasen e gaya.

Los merits q'om reporta d'esta sciença

- Don fin pretz e lauzor veraya
 Hauran li riu qi son vengut
 100 D'aquesta fon e dexendut ;
 E la fons que n'er plus sabrosa
 Mays abundans e graciosa,
 E la dotz e l'aiga dos tans
 Als entèndens plus agradans
 105 Quez an subtil cor valeros.

La cauza per que mant hom azira aquesta sciença

Mays a dur cor ez envejós,
 Rude¹, fals, avar ez enich,

¹ Ms. *Rinde*. — ² On lit plutôt : *ubercs*.

- Qar del sauber no toyl l'espich,
 Er l'aygua d'aquesta fon clara
 110 Greus e pesans e mot amara,
 Per que saber aquell deslausa
 Al cor del qal no's met ne's pausa,
 Car ignorança lo destriga
 Del qal es tan grans enemiga
 115 Que son veray pretz li rescon.

Declaracio de ço qu'es estat dig per methafora

- Trobar entendem per la fon
 E'l dictatz per l'ayga plasen,
 E per la viva dotz hom pren
 Lo sauber e l'art de trobar,
 120 E'l gay trobador, que Dieus gar,
 Son li plasen e'l veray riu
 Per hon decorr e fay son briu
 L'aygua ques ha tan gran dossor
 E'n prendo ribeyras verdor :
 125 So's [a] saber li gay coratge
 De cels que joy ez alegratge
 Han d'auzir las bellas rasos
 E'ls motz uberts², sobtills e bos
 Ab so melodios e gay ;
 130 Chascus joglars qi be'ls retray
 E l'autre xantador isnel
 Dizem que son li dig auzeyll
 [F^o 83, v^o] Que nostres dictats ab lor votz
 Fan auzir, don s'alegron motz
 135 E's donon gauyg ez alegrier.

De que deu tractar en la primera part

- Retornem donchs al dreyg cendyer
 De nostras FLORS, mas las maneyras
 De trobar declarem primeyras
 Per ço que tuyg puescan entendre
 140 Aquest trobar que volem prendre,
 E car per nos er elegitz
 E declaratz e defïnits,
 Direm sos mandamens qal so
 143^a E la fi per que trobatz fo,
 Per que tuyg n'ajam coneixenssa.

De que deu tractar en la segunda part

- 145 E que nos aquesta scienssa
 Declarem miels en est proces,
 Farem divisios apres
 E motas declaracios
 Per certas diffïnicios,
 150 E tant que mants coratges durs
 Ab pauc d'afan rendrem madurs
 E clars e tan sobtills e prims

Que letras, diptonges e rims,
Sillabas, diccios, accen
155 Es oracios examen
Ses tot biayx conexeran,
Don per distinccios poyran
Coblas formar segons dever.

De que deu tractar en la terça part

160 Pueys direm nostre pauch saber
De vers et de xanços aysi
E d'autres dictatz atresi
Qu'entre nos son mays principal.

De que deu tractar en la quarta part

165 E que bon parlar e leyal
Coronagan¹ tuyg, las nostras arts
Mostrarem pueys en las VIII parts
Hon tota paraula s'aclina
E resepe veraya doctrina,
Donan clarament ad entendre
170 Cas, nombre, temps, persona, gendre,
Segon aquest GAY SABER nostre.

De que deu tractar en la part (sic)

Ez en apres se tayn c'om mostre
Vici e gran re de figuras,
Segon las diversas naturas,
175 Pauzar ornat c'om deu seguir,
Qi be vol sos dictatz polir
Es obras far plasens e netas
[F^o 84, r^o] E per coneyxer las sagetas
Dels vicis per q'om las recuse
E per las figuras escuse
180 Sos dictatz, quan mestier sera.

**En la derriera part tractara d'alcunes doctrines
e d'altres ensenhamens**

En l'autra part hom pauzara
Doctrines ez exemples motz
Per saber acordar los motz ;
185 Pueys tractarem de qal amor
Devon amar li aymador
E com deu xascus vertadier
Fugir ad avol desirer
Ab virtut es ab ajutori
De Dieu, qi nostre CONSISTORI
190 Multiplicar deja totz temps
E'ns tenga longament ensemps.

¹ Ms. *Cor onegan* ; lire *conoscan* ? *conescan*. — ² Lire *soffri* ?

[PRIMERA PARTIDA]

**Aycl comença la primera parts d'esta sciença en
la qual son demostrades dues maneres de tro-
bar generals les qals no son del presen cas.**

Alcus trobars es d'aventura
E l'autres ve per bona cura :
E plus atrobar no'n podem ;
195 Del primier enayxi dizem
Que d'aventura m'es vengut
Troban ço que non ay perdut,
Ho ço que perdem recobran ;
Pero non traxi luny afan
200 Ni de trobar cura non agui ;
Mas si per trobar sofrir² lagui
Ayso que perdut non havia,
Car leumen trobar se podia,
Ho ço que perdut es estat
205 Per me sera vuey recobrat,
Adonchs manifest es e clar
Que bona cura fay trobar !
Leu pot ayço chascus vezer.

Enqueras mays cove saber
210 Quez hom trobar leumen appelle
Saber dictar obra noella,
Si con ceyll qi moli trobech
Say primieyramen lo dictech
Per subtilitat de son cor ;
215 Ayxi per aquell mateyx for
Son las scienças ensenyadas
Pels filosoffs ez atrobadas
Ab gran trebayl de lor engeny.
Aquest trobar clergues ateny,
220 Com ceylls qi son versificayre,
Ab cor subtil e bon dictayre,
Que trobon dictatz en lati ;
[F^o 84, v^o] Li qal dictat pauzat ayssi
No son del nostre presen cas,
225 Mas dictats romanz per compas,
Lo qal volem mostrar a totz
Ayssi claramen en breus motz.

Las diffinicions de trobar

Trobar es far noel dictat
En romanç fi, be compassat.

Li mandamens de trobar

230 Vista la diffinicio,
Li mandamen de trobar so
Quez om deu noell dictat far
E per sillabas compassar,
Ab rims que bon acord reteno
235 Oz ab tals qu'en re no s'aveno

Per trobar de coblas soen
 O d'una sola procesen,
 Siguen aytal ornat com mostra
 Esta presens sciença nostra,
 240 Ab motz plazens, clars, acordans,
 Certa sentensa demostrans,
 E per methaforas plasens
 Don trayre se puesca bos sens,
 De sen tractan o de lauzors,
 245 Ho d'ensenyamen o d'amors,
 Ho d'alcun general mal dig,
 Per xastiar ho d'escondig,
 O d'esquern per solatz aver
 O planyen per gran desplaizer,
 250 Ayssi con son vers e xansos,
 Sirventes, danssas o tensos,
 Descortz, partimentz, pastorellas
 Et d'autres segons lors plagellas,
 Retronches, planchs ; e pot hom far
 255 D'autres dictatz, los qals nomnar
 Pot chascus segons lor natura
 Ayxi con son per aventura
 — Per donar verays exemplaris —
 Somnis, cossirs e reverssarís,
 260 Enueygs, desplasers, desconorts,
 E soen plasers e conorts,
 E vezios e d'autres motz
 Que recitar no podem totz,
 Qar ayço tot es en agrat
 265 De ceyl qui troba lo dictat,
 Mays que'l do nombre consonan
 Aprobat e adacordan,
 Sí co vol razos e devers.

La cauza per que foc atrobada esta sciença

Atrobatz fon le GAYS SABERS
 270 [F° 85, r°] Que totz dictatz mays agradans
 Sia per los rims consonans
 Ez ab leonismes plasens,
 E quez hom plus leugieyramens
 Chascun dictat breumen reporte
 275 Per que retinen s'en deporte
 E mans bos motz ligen entenda
 E bonas doctrinas aprenda
 E per bells xans en son coratge
 Se done joy ez alegratge.
 280 Qar per gauyg e per alegrier
 Son abayxat man cossirer
 Ez om plus leu son trebayl porta
 Can tempradamen s'en deporta,
 Qar a trebayl no vol fugir
 285 Qi pren repaus per miels sofrir ;
 Car dictan ditz hom tal cauza ¹
 Qu'estiers fort be dire no l'auza ;
 E que per estar ocios
 Negus no's torn cobicios,

¹ Il manque une syllabe au vers : *aytal cauza* ?

290 Qar en peccatz leumen s'enbauza
 Qi lonch sejoyn vol e gran pauza,
 Segons que dit : Catos e mostra.

Mostra que per la diffinició de trobar son remoguts mans dictatz d'esta sciença

En la diffinició nostra
 Avem nos scienmen pauzat
 295 « En Romanç fi, be compassat » ;
 Per lasqals paraulas dizem
 Qu'en aquest saber no tornem
 Degun romans, si ben non es
 E[n] rimas compassat e mes
 300 O de sillabas non avia
 Cert compas, segons que deuria ;
 Qar novas en comtan escrites,
 Qunque noblamen sien dites,
 Si co'l *Romanç del San Grazal*
 305 E gran re d'autres atretal,
 No teno compas ne mesura
 De rims, perque d'aytals no cura
 Nostre sabers ; e car parlam
 De compas, aysi'l declaram.
 310 La primera part es complida
 E veus la segunda partida.

[SEGONDA PARTIDA]

Ayçi comensa la segunda parts e mostra primieramen ques es compas

Compas es mesura d'estar
 Pauc e trop per dever pauzar.
 Encaras se pot atressi
 315 Declarar com vezets aysi :
 Compas es mesura que pausa
 De ver e pauc ne trop no lausa ;
 E per ço no deu mens ne mays
 Aver en rims qant es verays
 320 E segon dever compassatz.
 [F° 85, v°]. E car segons que par assats,

Ayçi mostra per qal orde deu procesir

En los mandamens que digs so,
 Nos avem fayta mencio
 De coblas, las qals soen preudo
 325 La forma de rims e's dexendo,
 E'ls rims de las distinccios
 Las qals se fan de diccios,
 Ez apres de sillabas motas
 O d'una las diccios totas,
 330 Ez apres cascuna sillaba
 De letras o d'una s'acaba,

A letra donchs primeyramen
Prenda nostre comensamen ;
Pus direm dels autres a tyeyra.

**La primiera manera de votz per dar az entendre
ques es letra**

- 335 Mas per dar scienssa pleneyra
E per miels claramen apendre
Qu'es letra, deu xascus entendre
C'om no pot ges formar los motz
Ni les paraulas senes votz.
340 Votz prendem significativa
E tal que certamen s'escriva.
Nostre saubers outra non vol,
Ne quier deguna votz ne col
Escura votz ab so confus
345 Que no pot escriure degus,
Con fay l'enffans can plora mot
Ab gran sospir ez ab sanglot ;
Qar desplaizer la votz denota
E no s'en pot escriure iota
350 Segons que pot chascus vezer.

La segunda manera de votz

- Ayta pauc es d'aquest saber
(Pausat qu'escriure se pogues)
Quant alcus bos sens non es pres,
Con le corps ab sa votz mal clara
355 Crida *crohac*, esta votz ara
S'escriu e ges no l'entendem.

La manera de votz

- Almens ades la votz prendem
Can per [e]scriure non es abta,
Ni luy bon hom (*sic*) non acapta,
360 Si com fay leos can rugis
Ab auta votz e'l bos mugis,
Cant mant home son e tus (*sic*)
Fan entre lor murmur e brutz.
[F° 86, r°]. Hora donch es c'om procesisca
365 Ez ayxi letra difinischa.

La diffinicions de letra

*Letra votz es no devisible
E per escriure covenible ;
Letra, per miels esser esposta,
Es menors parts de votz composta.*

- 370 Composta votz es appellada
Diccios, car es compilada ¹
O de sillabas o de sen
O qan diversas letras pren.
Tot es una diccios o motz,

- 375 Mas que varians es la votz,
Si be l'entendimens es us.
Claramen pot vezer xascus
Q'una vocals sillaba fay
E diccio qan hom ne tray
380 Clar entendimen ez obert
Que d'aqell se compon tot cert ;
E gayre no'n trobam d'aytals.

**Mostra de las vocals q'oras so plenissonans ez
oras utrissonans**

- A, e, i, o, u* son vocals
Les qals trobam segon romanç
385 Alcuinas vetz plenissonans,
E. c. ² adonchs an lor propri so ;
E qu'entendatz esta rayzo,
Donam vos per exemple *las*,
Bels e fils, joy e lutz e bras,
390 E trops d'aytals c'om pronuncia ;
A, e, o sonan d'otra guia
Ab so petit e mejencier ;
Exemple vos dam vertadier
E manifest *proeza, grana*,
395 *Bes e devers, honors e sana*,
E'ls autres c'om ditz enayxi.
Pero, segon art de lati,
Pot hom enger semissonan
U pauzar a nostre semblan :
400 Aysso podem mostrar per *cum*
E per ayssest vocable *sum* ;
Mas uzatges encontra ditz,
Le qal a totz es plus ayzitz,
Car miels ligem nostre lengatge
405 Qan es escrits segons usatge,
Per c'om lo sec en cesta part.
Cum e *sum*, q'i's vol, segon l'art
Son escrit e tuyg lor compost ;
Pronunciar se mostra tost
410 Per *cumpas* e per *cumpromes*.

E trobam que las dixas tres
Vocals en mot o so plenier
Donan soen o mejencier.
Un mot se vol dir que no cal
415 [F° 86, v°] Consonan mudar ni vocal ;
Pero, deçe qu'e'l so varian,
Lor sen ades del tot cambien,
Ez adonchs nomnar las devetz
Utrissonants, si com podets
420 Vezer eysshemple en est *vas*,
Pos e pres, tort e col e pas.
Ayço pot be chascus entendre ;
E devetz enqueras apendre
Que per los noms pauzats lasus
425 De las vocals poyra xascus
Los rims nomnar el (*sic*) motz sis vol.
Ceyl qi rims utrissonans col

¹ Ms. *complida*. — ² *Sic* ms. ; 1. *et*.

La vocal semissonan senya,
Que miels legir a tots ensenya ;
430 È veus eysshemple manifest
Que nos pauzam en aycest test :

*Si pres de savis homes vas,
Leument no seras fojls ne vas ;
Mas qant que't regardes a lor pas,
435 Ja no't fallira vis ni pas.*

Li Catala so gran dictayre,
Pero d'ayso no sabon gayre,
Qar de petit fan plenièr so.
Per ço vocals nomnadas so,
440 Qar certa votz mostra cascuna ;
Estyers lor non trobam neguna
Que puesca be pronunciar
Ne certa sillaba formar,
Per qe son vocals appelladas.

De letras consonans

445 Las autras son totas nomnadas
Consonans, car ellas totz temps
Sonen ab les autres ensemps.
Car a nos son abastans
Letras vocals e consonans,
450 Per ço las avem devesidas ;
Semivocals, mutas, líquidas
No devesim ni declaram,
Qar ayssi de lor non usam,
Si donchs no son consonans dichas.

I ez U tenon loc soen de consonan

455 .I. soen e .u. son escrixas
En loch de consonans del tot,
Qant al comensament del mot
Ab altra vocal se enlasso,
O qan si mateyshas abraço
460 E'l mieg del mot fan atretal
E donam vos eysshemple tal :
*Valors veraya vida vol
E via justa qier e col ;*
[F° 87, r°] *Engan, frau, barat ez enveja*
465 *Moven en aycest mon peleja,
Als qals tots temps fugir vullatz,
Si valor querets es amats,
Qar per lor es ades perduda.*

U prop G o Q no es vocals ni consonans

U per vocal non es tenguda
470 Ni per consonan a prop G
O Q vocal seguen rete ¹,
Coma *qi lagui totz temps qier* ²
*Languis sos cors a l'endierier (sic),
Car lonchs trebayls home decay.*

¹ Sic ms. ; lire *dece* ? — ² *Languis* et *lagui* sont écrits en toutes lettres ; *qi* et *qier* avec *i* suscrit.

Dels ajustamens de vocals qu'es appellatz diptonge

475 Autres ajustamens se fay
De vocals e chascuna ferma
Reman e sos poders no merma
Le qal diptonges deu nomnar
Chascus segons qes aci par.

Ques es diptonges

480 Diptonges es enlassamens
De doas vocals sostenens
En una sillaba lor forssa
On per se xascuna s'esforssa.
Segons lo dreturier usatge
485 De parlar en aycest lengatge,
Trobam que VIII diptonges so
Pauzat en fi de diccio
Ab bon accen leyal e fi,
Li qal son declarat ayssi :
490 *Ay, ey, oy, uy, au, eu, iu, ou,
Say, vey, joy, cuy, vau, leu, viu, uou ;*
No fan veraya manentia
Ya, ye, (ms. ve) per deguna via,
Ne son diptonge coma *gripia,*
495 *Lieg e primier, enuey e cepia,*
Car son dos sillabas en una
E per se non escay deguna,
Ez ayxi de lors semblants totz.
E qar trobam diptonges motz
500 D'aqells mateyxes de la fi,
Li qal son pauzat atressi
Al mieg ez al començament ;
Salwayre vos dam per guirent
E nos *mateyxas* e *Savoya*
505 *Ez ayga, veyra, peys e joya,*
Ez enayxi d'autres gran re.

[F° 87, v°]. De YEU e de sos semblans hon ha tres vocals

Aycest diptonge *yeu* rete
Tres vocals segons que vezem ;
Empero d'aquell *ie* dizem
510 Qu'en una sillaba pauzadas
Ne son doas ez enputadas ;
Ez enayxi pot hom gandar
A ceyls qi volrran contradir
A la diffinició nostra,
515 Car dos vocals ditz e mostra ;
Aqo meteyx dizem del *puey,*
Qar *Bartholomieu, sieu e huey,*
È no volem oblidar *nuou*
E dam li'n per compayon *buou*
520 E d'autres motz qui son aytal.

Vocal ni M denan vocal ni R denan R ni S denan R, qan denan S ha outra consonan, no deu hom pauzar en diverses motz.

Vocal denan outra vocal
En divers motz degus nos meta,
Si plazen obra vol e neta
E mens si las troba d'un for,
525 Coma vostre nom ha cor,
Car dona agradiva etz.

De R e de S denan R

Enqueras mays saber devetz
Que R no vol R aprop si;
E dizem vos may atressi
530 Que denan R no metats S,
Si consonans davan l'es pres,
Si con *Phelips Reys* per razo.
E si en paufa de bordo
Pot hom trobar e'l mieg de lor,
535 Reputam lo vici menor,
Segon ques ayçi declaram
En est eyshemple que pausam :
Luny temps no fo ordes ab desmesura,
Qar pres son nom ayçi qu'es de mesura ;
540 *Ben deu voler regla donch retenir*
Qi'ls ordes sants reseb per Dieu servir,
Qar estiers be a Dieu no fa son grat.
Sil verset trobam termenat
En una de las sobredichas
545 Letras, pueys las trobam escrichas
Al començament ses tot mieg
Del versset c'om mantenenent lieg.

Excepcios de las reglas dessus pauzadas

E pauzam vos del tot exems
De las vocals *qi, ni e si.*
549* E d'aquell for son atressi
550 VIII lial diptonge d'accent
[F° 88, r°] Quez en la fi trobam, si en
Ay, ey, oy, uy nombre tenetz
Au, eu, uu, ou, car VIII n'avetz ;
Per que si paussatz son e mes
555 Denan vocal vicis non es,
Si con *Johans me fay enueig,*
Ez enaxi de totz los hueig,
Los qals podrets ayssi vesser.
Yeu e huey poden loch aver
560 Apres vocal ; *M* es ab vici,
Com yeu fay be huey mon offici,
Com huey podets virar los motz ;
Ez ayçi de cest e de totz
Lors semblans que trobar poyretz.
565 Diptonges no vol lunya vetz
Son par senes mieg encontrar,

Car trop fan la gola badar,
Si co yeu huuey auzi la mesa,
Don joy ay gran dins en ma pessa ;
570 Ez ayçi de totz per semblan.

I'i mot sinalimphat s'estan
Denan vocal, si be's termino
En *M*, qar la regla no teno,
Segons ques ayçi vesetz ara :

575 *Be m'es la mortz greus ez amara,*
Qar vas totz latz vey que m'albira,
E m'assallis don ay gran ira
E gran pahor can me sove.

Per re¹ la regla no te,
580 Per que soen no las prendem.
En divers motz pausat avem,
Car ges no cal duptar en .I.,
Ez ayso clar es a cascu,

585 Si con *Johans garde Maria,*
E Cleophas vay per la via,
Parlan de ceyl a cui sermona.
Ayçi mateix vezem que sona
Abitutz ab son casual

590 En lo nominatiu plural,
Si la votz es del masculi,
Si donchs, coma vesets ayssi,
Del tot sincopa no'ls agenssa,
Com *li honest fan penedenssa*
595 *E li ueyl son beyl d'Ayçelina,*
L'amich veray lor amor fina
Mostran als obs ab veray cor.

E si las vocals son d'un for,
Sian d'aytals motz sincopatz
Coma *l'isnel son apagatz*
600 *E l'irat no fan mays contendre.*
Totz aycests vicis volen pendre
Per [e]scusatz de tot en tot,
Qan se fa per aver bo mot
O miels o plus beyl dir no's pot
605 Coma *tu as cara d'arlot.*

Ez enayçi cresatz cascus
Dels autres resitatz lasus,
[F° 88, v°] Car mays val le fruyts que l'es-
E la rasos ha pauch de força. [corça

610²
Quez *L* denant *L* hom no pauze
Ni *N* denan *S* no metam,
Per que del tot la reparam,
Car non es vicis ni pecatz ;
615 E dizem *Dieus sia lausatz,*
Car el lo mon ha rezemut,
Don nos avem gauyg e salut.
E qi tener o vol del tot,
Garde que noy layxe lo mot,

¹ Il faut lire sans doute *per r*, prononcé *erre* ; cf. Gatien-Arnoult, I, 28 et J. A., II, 38. — ² Il manque un vers. Nous le comptons dans la numération.

- 620 C'om deu tostemps lo miels xausir.
En res no volem contradir
Que ja las autras consonans
No metam denan lors semblans
Ho denan vocals en totz lochs,
625 Si be vezem qu'en alcus tochs
Fan entre lor ez aspre so,
Coma *vertat ama tostemps*
Perço que de bontat exemps
No sias per greu occayzo.

**Après A preposicio deu hom pauzar Z o D quan
se sec vocals**

- 630 Après *A* preposicio
Seguen vocal *zeda* metetz
O *D*, si con vezer podetz :
*Anar me play ad Alamanya*¹,
Car az ueyl vey sa valor granda
635 *Del sieu gentil cors plazentier.*

Aprop E deu hom pauzar T o Z

E vol *T* aprop e requier,
Pero ab *Z* miels se lieg,
Vocal siguen senes tot mieg,
Segons qu'es declarat dejos.

Aprop O deu hom pauzar Z

- 640 Encaras mays demostram vos
Qu'en semblan cas *O* disjunctiva
Vol ques apres *zeda* s'escriva,
Segon qu'es pausat claramen
En aycest exemple seguen :
645 *Aylas ez eu que sabray dir*
Oz en qal loch poray gaudir,
Qan veray mal, fer ez enich
Al pas de la mort l'enemich,
Si vos adonchs per cortesia
650 *No'm socorretz, Verges Maria,*
Q'ieu tan soen ay reclamada.

De la acordansa de B e de P

- Per *B* es *P* soen pausada,
[F^o 89, r^o] Qar ellas han un metex so,
Qan son vas fi de diccio,
655 Si con *Johan*, *car la fe sab,*
Avem per major e per cap.
E d'aytals motz qu'en son assatz
Essems e temps s'acordo be,
Qar en temps *p* no sona re
660 Qer que'l dig rim no prendatz.

Del so de G e de C

- Si *G* a vocal ajostatz
Ab *A* oz *U* suaumen sona,
E veus ne garentia bona :
Plagua lo drago que degu
665 *Dels tieus no rapa, Dieus, car tu*
A tot quant es yest sobiras.
Per qe degus non es certas
Qi jay, dejus rescriu ne *joch*
Ab *G* com fan alcun badoch,
670 Qar aytal so no pren aqui ;
Adonchs ayssso tany ab la *I*
Oz ab *E* senes tot meja,
Car ab ley s'enlassa tot pla,
Coma si'l mieu coratge *huega*
675 *De mos pecatz a Dieu me puega.*
Ez adonch *g* sona plus fort
E vol seguir lo seu resort.

- Casta, cortes e cortapia,*
Col e ciutat fa garentia
680 D'aycest so de *C* variable.
Soen fay u son convenable
G e C en la fi pauzats
Segons qu'es ayçi declarat :
Lunys homs no jay avol destrig
685 *Qi de bon cor au lo presic.*
Descrig requier *G* segons l'art
E *presic C* en esta part ;
Descriga, prezica tot cert
Mostron ayssso clar ez apert.
690 Empero mays los vol cascus
Ab *C* escriure segons us
Ez ayssi dels autres gran re.

De la acordança de S e de C

- Quaix semblan so fan *S e C*,
Coma si per no fe m'abisi²,
695 *Pauc me valtra portar selici,*
Per que lo crim no sofferretz.

De la acordança de C e de Q e de l'X

- Lo dreig so de *C* mantas vetz
Han *Q e l'X*, si be pauzadas
No son en la fi ni trobadas ;
700 *L'X*³ *arles e quar e quas e quara*
D'ayssso fan garentia clara,
[F^o 89, v^o] Per que d'ayço dubtar no cal.

Ques hom deu escriure sciensa ab S e ab C

- E donam vos doctrina tal
Que *sc* en comenssamen
705 D'aquesta diccio siguen
Pausets, so es saber : *sciencia* (sic).

¹ Lisez *Alamanda*. — ² Ms. *m'alisi*. — ³ Sic ms. ; 1. *Carles* ou *Xarles*.

De la natura e del so de H

- De *H* haiats tuyt sovinença
 Que non es letra, mas sol nota
 Quez aspiracio denota,
 710 Segons qu'en aycests motz vesetz :
Homs e honor, honest, havetz ;
 Mas degus del *H* non aspira,
 Pusque sinalimpha los tira,
 Si com *be say qu'avetz paria*
 715 *D'ome, d'onor e companyia ;*
 Estiers fan aspiracio.
H mudar no layxa lo so
 De *T*, quant vocals ve de re¹;
Mathias ne fay promta fe,
 720 Per que ceyls que *Mathias* ditz
 D'aquest saber mal es garnitz,
 Qar *H* lo so de *T* empara ;
 Pero si no s'i mescles ara,
 Son propri so la *T* perdera
 725 E coma *C* ades sonera ;
 Qar *T* qan s'ajosta ab *I*
 Vocal siguen, segon lati,
 Lo so de *C* pren mantenen ;
 Per *diccio*² par claramen,
 730 Car totztemps vol *T* retener.
 Mas del tot no pot loch aver
 So que dizem segons romans,
 Ans vesetz que fayl a grans pans
 Segons que mostre *presentier*,
 735 *Estiers, garentia, mostier,*
 E gran re mays d'autres vocables
 De divers o de semblant cas,
 Per dar exemples convenables.

Ayçi avant se mostra que *H* sona e .*V.* manleras,
 segon que s'ajusta ab .*V.* letras

- Enquiers pren so d'autre compas
 740 *H* prop *C, L, N, P* e *S*
 Vezer ho podets ayçi pres ;
 Per aycest mot *empaych empaca* (sic),
Estrech estrecha, gach o gacha,
 De *L batalh, perilh e faylha,*
 745 *Tayl e metailh, vurilh*³ e *grailha ;*
 De *N* avetz *gasanh gasanha,*
Endenh endenha, banh e banha.
 [F° 90, r°] De *F* pren so *P* e appar
 Per *Phelip* e *philos* a clar ;
 750 E puy de *S* *abaysh, abaysha,*
Meleysh, meteysha, qaysha (sic) *o quaysha,*
 E'ls autres d'aytal escriptura.
 Ceyll qi d'ayso vol aver cura
 Pot vezer en aycesta part,
 755 Car *gaych* ab *H* seguen la art
 S'escriu certamen e *empaych,*
Natlech e discrech e gomach,

¹ Lire *dece?* — ² Lire *dictio*. — ³ Sic ms.

Empacha, gacha, neclecchos
 Ne son guiren totas sayosos,
 760 Qi vol ad ayso contradir.

Ques *H* es de aquella matexa consonança ez ab
 outras letras

- Pero de tot no's pot seguir,
 Car *laig e raig e freyg* [e] *veyg*
 En la fi volon *G* per dreg ;
 E d'ayso *laja, raja, freja*
 765 Fan testimoni clar e *veja,*
 Car *G* e *J* prendon semblança
 Alunas vetz de consonança ;
 Car *J* per *G* era pazada
 Enans que *H* fos atrobada,
 770 Si com per los actors se mostra.

Las sobredictas doas doctrinas tornon az una e
 pausam razo per que

- E car segon la razo nostra
C, H, J, G en tant s'aveno
 Que semblant so motas vetz teno
 E'ls rims es bos ez acordans
 775 Ez ayço gardar es affans,
 Qar hom *G* escriu e pus leu
 Que no fay *CH* e [es] pus breu,
 Per ço dizem ques aytais motz
 Ab *G* podem escriure totz,
 780 Coma *playg, dreyg, escaig, enveig*
 E *ruig e tuig e roig e cueig*
 E ceyls q'om per aquests enten.

Del so de L

- L* doble so trobam que pren ;
Mal e cavall mostren lo ver,
 785 Per que no fan rim de plazer,
 Qar en aquella dictio
 Vezets que *L* ha plenier so
 Ez en aquesta mejancier ;
 D'ayso garen son vertader
 790 *Fel, mala, bel, bala* per dreyg.

Del so de R qant es pazada entre doas vocals

- Petit so fay *R* ez estreig,
 Cant entre doas vocals es meza
 Ez en fi de motz ha vareza ;
 [F° 90, v°] *Amar* e *ver* o mostro clar.
 795 Enayxi matex vol sonar
 Entre consonan e vocal ;
 Testimoni vos fan leyal
Arma, vergier, cortesa, perla,
Barat, primier, promesa, merla,

- 800 Car el mieg *R* pauc so rete
E cant fort sona dobla se,
Com *terra, corr, error e ferr.*
Ez ayssò que pazam de *R*
Que's pot doblar en fi de mot
805 Ès al lati contrari mot ;
Segons lo mal¹, estar essem
En la fi no podon lunny temps
Doas mateyxas consonants ;
Mas nos seguem nostre romans,
810 Lo qal estiers mantas vetz sona,
Segon la votz ques hom li dona,
Que'l lati no fay, coma *falh,*
Auch e peysh, trach e batalh
E motz que n'a d'aquesta sort
815 Al començamen sona fort ;
Ez aspramen coma *reviu,*
Ramell e resplandens e riu
E ceyll qui son d'esta fayssò.

Del so de S

- S pren de *zeda* propri so,
820 Cant al mieg de vocal se pauza ;
E dam vos per exemple *cauza,*
Preso, razo, plazer e roza ;
E car en legir aytal gloza
Trobam mant home que's desvia,
825 Per ço nos scienmen tot dia
En loch de *S* escrivim (*sic*) *zeda,*
Per ço que certa via reda
De legir a tots e mays clara.
Pero si *S* no desempara
830 Son propri so, qant es pazada
Ses mieg entre vocal, doblada
Vol esser com *bassis e plassa.*
S aprop que tots temps s'enlassa
Vocal siguen ses tot meja,
835 Si com veser pot aysi pla
Qi del saber se vol dar cura.

Las ! ques ay faych, que tal ponchura
Ques hanc no crey ne fos plus grans
Me faça l'ennemich truans
840 *D'infern ques ab si tan es fals*
Que negun jorn no pesa d'als
Mas ques ab peccat el me prenda.

Ayssò pero cascus entenda
Que si per *S* hom *zeda* pauza
845 Que jes non es estranya cauza,
Qan lonchs usatges o reqier ;
E dizem mays a l'enderier
Que nos *zeda* per *S* metem
En fi de motz ez escrivem²,
850 Coma *salutz* ez *amistatz,*
[F° 91, r°] Los noms en *ans, ens* termenatz,
Ons, an, en e on reservatz.

Dels noms termenatz en ANS es en ENS es en ONS

- Rims en *ans, en ens* ez en *ons,*
Coma *sans, avinens e jons,*
855 Escrivetz ab *en e* [ab] *S*
E ses *T* ez aquests d'apres
An, en, quan rima fan ez *on,*
Coma *gen, atretan e jon,*
Per far acordança mays pura ;
860 Estiers quis vol, si lor natura
Ho reqier, podon aver *te ;*
De *temps* no cal remoure *P,*
Car sona pauch si com vesetz.

De la natura de T denan GES e GE

- Denan *ges e ge* *te* metetz
865 O *G* con *reloige, paratge,*
Jutges e metges, d'agradatge,
Car al mens han consonan so,
Sitot leonismes no so,
Ez enayxi tuig lor semblan.
870 La regla fayl qan es denan
Diptonges oz *ar*³ ses tot mieg,
Oz *on*⁴ segon ques ayçi's leig :
Abreuge, diptonges e marge
E *verges, canonges e targe*
875 E motz aytals c'om pot trobar.

Doctrina d'alcus motz

E volem vos en mays tractar
C'om pot dir *parlet o parlec*
E si noms es vol *C* cum *pec,*
Duc, grec e foc senes mudança.

De la consonança de T e D en fi de mot

- 880 Una mateyxa consonança
Han *T e D* en fi de mot,
E fan rim consonan del tot ;
Per que segon us si pazam
I, una per l'autra no pecam,
885 Si com *l'avars per aver ard,*
Le franchs ha joy quan lo seu part ;
Qi per sa colpa lo sieu perd
No'l tingats per savi ni cert,
De trops d'aytals c'om ditz tots jorn.

De la natura de X

- 890 Si de *X* regardats lo torn,
Aras en *G* ades en *C*
S'en muda com veyretz dese,
[F° 91, v°] Ez ayssò matex en lati ;

¹ Sic ms. ; 1. lo qual. — ² Ecrit d'abord *escrivim*, comme au v. 826 ; *i* a été corrigé en *e*. — ³ Ecrit d'abord *or* ; *o* a été gratté. — ⁴ Ecrit d'abord *en* (?) ; *e* a été gratté.

- De G podetz vezer ayssi
 895 Coma *naix* e l'onix e *destrix*
 E lor semblans com *pex*, *mendix*,
 Per *vagua*, per *longua*, *destrigua*
 E per aquest *pegua*, *mendigua*.
 Aquo meteix dels autres motz ;
 900 Mas X e C als seguens tots
 Se muda coma *crex* e *blanx*,
Adonx e *tox*¹ e *rix* e *franx*,
 Ez apar be per *greca*, *blanca*,
 Adonces *cota*, *rica*, *franca* ;
 905 Ez ayssi par en esta part
 Qe tuig s'escrivon segon art.
 Ab X ab *cs* cascus
 Soen los escriu segon us,
 Si com vezets *pacs*, *decs* e *loncs*,
 910 *Rics* e *mendics*, *blancs* ez *adoncs*.
 S en .j. mot fa loc ad X
 E C no s'en mou de sos dex ;
Exceptat, *execucio*.
 Fan clara demostracio
 915 D'ayssso qui be s'i vol atendre.

De la natura de Y grec

- De Y grec deu cascus apendre
 Que tots los diptonges qu'avem
 En la major part n'escrivem ;
 Per laqual razo par assatz
 920 Que vocals aquellas metatz
 E no crezatz luny examplari
 D'ome que pauze lo contrari,
 Qu'en esta part tuig determeno
 Segon que nostre major teno.

Ques es letra

- 925 *Letra* son nom de *legir* pren,
 Quar mostra sendier eviden
 De legir segon qe vezer
 Pot cascus leument e saber.
 Vist es de letra lo proces.

La diffinicions de sillaba

- 930 Sillaba demostrar apres
 Volem tantost es atressi
 Diffinir com vesetz ayçi :
Sillaba votz es literals
Segons los digs gramaticals
 935 *Sots un accen pronunciada*
Ez en un trayg d'una levada (ms. *levada*).
 Per una sillaba jutgat
 Son tuyg li mot ayçi pauzat :
Dieus ve ceyls qi be van e mal
 940 *E ses luny res no pot ni val.*

- [F° 92, r°]. En rim *doas* pronunciatz,
Coas e motz ceyls que trobatz ;
 E pauzar *vacua* per tres,
 Estiers on que sion mes
 945 Esser poyran indifferen.
Parhoucz (*sic*) diretz examen
 E *paurhucz* si mestiers fa ;
Saviza III sillabas ha ;
 A quatre torna *savieza*
 950 Per aver acort ham *proeza* ;
Siam, diatz, *siatz* e *sia*,
Sias, *sian* e qis volia
 (Car es acostumat de far)
 Hom los poyria retornar
 955 Ad una sillaba ses plus ;
 Ez ayço fay se per alscus,
 Car per figura se permet
 Exceptat en fi de verset.
 Ez enayxi de lor natura
 960 Hom los desvia per figura.

- Empero quan re no s'i pert.
 Mays val e poiretz dire cert ;
 Qar estiers no son variat
Via, *Maria*, *pietat*,
 965 *Sabiatz*, *sapiatz* ez *estias*,
Camiar, *cammyar* e *Papias*.
Via per *anar* a mon² albir
 Per *amda sia* deu cascus dir.
Diables e *diantres*, *liam*,
 970 *Diables* e *diantres* sufertam ;
Dias, *digats* e *crestias*,
Gramacias e *gardias*,
Gracias pauzats e *gracia*
 Per far bon acort ab *fallacia* ;
 975 *Bestia* pronunciatz e *savia*
 Ez ayxi matex digatz *avia*.
 En lo mieg del verset qis vol
Savia tres sillabas col ;
Faxia, *dizia* diretz
 980 En los cas hon los trobarets ;
Abraham digatz s'a vos play
 Ez *Abram* si mestier vos fay ;
Yzach son payre fon a pas
 Ab ceyls qui son de semblan cas.
 985 *Maestre* pronunciar devetz
 E dir *maistre* si us voletz.
 No cal plus exemples donar,
 Car per aquest poyran trobar
 De quantas sillabas seran
 990 Li mot que pronunciaran
 Per quant que sien lonch o breu.

- Per miels declarar e plus leu,
 [F° 92, v°] Sillaba de grech se dexten
 La quals vol dire comprendimen,
 995 Car ella compren letras motas
 I,as quals se pronuncian totas,

¹ Au v. 902 on lit *tox*, au v. 904 *cota* ; comme les deux vers se correspondent, il semble qu'il y ait erreur du scribe : lire *tox*, *toca* ; cf. *Leys*, éd. J. A., II, p. 46. — ² Ms. *amen*.

Sots un accen ez en un toch
 E dam vo'n per exemple *floc*,
Clar, beil e bo e franc e fi.
 1000 Vocals sillaba fay per si
 Segons ques appar a cascu
 Per estas letras *A, E, O, U*
 Et *I* molt¹ segon qu'es pauzat
 1005 En autre loch e demostrat,
 Lay qan lo tractam claramen.

Ayçi tracta de diccio ez oracio

De diccio tractar devem ;
 Mays no pot esser entenduda
 Si primier non es coneguda.
 Oracio's, qui vol dir clar,
 1010 Aytan com razos de parlar.
 Dizen l'Actors c'oracios
 Es de motz ordinacios
 Que certa sentença nos dona
 Perfeitxa, composta e bona,
 1015 Com : *Peyres lieg e Guilhems canta*
 E *Johan ritz e Frances planta*.
 D'oracio dam conoyxença
 Per aver pleniera sciença
 De diccio, car vezets ara
 1020 Quez ayçi per luny se declara.

La diffinicions de diccio

Diccios es, segons las arts,
 D'oracios la menors parts
 Significativa com *blancha*,
Bells e Johans, mayzos e francha.
 1025 Per miels dar entendre a totz
 Una diccios es us motz
 Don avem clar significat
 De cor² c'on l'a pronunciat
 Segons que pauzat es dessus.
 1030 E devets mays saber cascus
 Que tuig li mot de lors vocals
 Prendo los noms totztemps aytals
 Coma pres han ellas del so.

Dels motz plenisonans, semissonans, utrissonans, compotz, dissonans, trencats, equivocs, sincopatatz ez accentuals.

Pax e dex plenissonans so,
 1035 Semissonan *perdos e fes*,
 Utrissonan *vers, corr e pres*.
 Li mot empost de trop s'ajudo,
 Qar lo significat non mudo
 E'n podo aver so plenier,
 1040 [F^o 93, r^o] E quant hom se vol mejancier,
 Coma qui dizia detras :
Peyres la frevolts es romas ;

Espera digatz oz espeyra
Ez autres acort ablenpeyra (?) ;
 1045 E qi volrra far obra neta
 Aytals motz en rima no meta,
 Qar al legir fan dupte gran,
Peyres, coma son dissonan
 Ez *arma, regart e conort*.
 1050 Motz avetz qi son d'autre sort,
 Trencats, equivochs, sincopatatz,
 E ceyls c'om ditz sinalinphatatz,
 E d'autres com veuretz escrix,
 Li qal accentual son ditz.
 1055 Trencats, si com vesets ayssi :
Amichs totz jorns me fayts cossi —
Rar fort lo pretz ella noble —
Sa de midons quez es corte —
Sa e vers lums e fons veraya.
 1060 A paucs vez hom perho que playa
 D'aquest dictat l'encercamen (enterca-
 Veus mot equivochs examen : men ?),
Verges Maria de cor fi
Te prech que'm gardes en la fi
 1065 *Quez aycells qi peccar me fe*
Virar no'm puesca en ma fe.
Prega ton fill que ell me do
Del regne del cel lo rich do,
Hon guayg entier han tuyg li sal.
 1070 Veus motz sincopatatz atretal,
 Qi ditz *cabrol per cabirol*
 Ho *veritat per veritat col*,
 E'ls autres enayxi pauzats.
 E veus los motz sinalinphats :
 1075 *Donne cuy Dieus volch habitar*
Per tal c'ome pogues salvar
L'arm'e'l cors d'aquest peccador,
Garde (sic) per totz temps de langor,
Car Dieus t'a dat plentier poder.
 1080 Segons romans, volon aver
 Aytal mot pleneyra scriptura ;
 Mas ges d'ayisso non avem cura,
 Car vueylas usatge seguir
 Per mays pla lo romans legir,
 1085 Qar leumen tuig per nochalença
 E mays soen per nosabença
 Las vocals pronunciarian
 Enayxi co las trobarian ;
 Per que no cal escricha sia
 1090 La letra c'om no pronuncia.
 Usatge doncs seguir devem ;
 Ceylls motz accentuals dizem
 Que leumen cambian lo sen
 Dese quez an mudat l'accen,
 1095 *Cosi, mento, vesi, toco*,
 [F^o 93, v^o] *Aman, boto, crida, boco*,
 Amostran³ qui si vol attendre.

¹ Ms. F. t. i molt. — ² Dece quez. Leys, éd. J. A., II, 50. — ³ O mostran ?

Exemple dam per miels entendre :
Tan fort me pony que li fisso
 1100 *De la mort en lo cor me fisso,*
Ques a maneyra d'arisso
Tuyg li pel del cap me arisso ;
 Veus adonchs ara declarat.

**Doctrina d'alcus motz li qual podo esser ditz
 sinonimats, jassia ço que li autre filosofe
 hi hajon fatxa diferencia.**

1105 I, antich filosofe passat
 Entr'amista[t] e benvolença
 Ez amor fero diferencia,
 Los qals sinonimatx dizem,
 Qar .i. per autre nos metem ;
 Per fugir duptes qe trobam
 1110 D'aqestz motz totz jorns nos uzam,
 Per que'ls havem pauzats ayssi
 En les figures atressi ;
 Direm d'alcus de lor encara
 Si nostre proces *dizets empa (sic)*¹
 1115 Lo qal entendem proseguir ;
 Donchs accen volem diffinir.

La diffinicions d'accen

Accens als no m'appar qe sia
 Mas ordenada melodia
 De votz que sobr'una sillaba
 1120 Principalmen totz temps s'acaba.
 Ez es melodia dous xans
 E plazens sos ez agradans
 Per lo qual es pronunciada
 Segon dever e governada
 1125 Diccios, ço es cascus motz
 En quant que diccios es votz,
 Aras ab elevacio
 Ez ades ab depressio,
 Ço es a dir oz aut o bas ;
 1130 Pero negus no creza pas
 Que del cant de mozica nos
 Ayssi parlem melodios,
 Qar ges d'aqel accen no cura
 Mas d'aycell c'om fay en lectura,
 1135 O pronunciant o legen.

Dous xan appellam nos accen,
 Car axi com li xantador
 Mostro xantan la votz major,
 Quays per aytal semblant manera
 1140 Fay q' sech d'accen la carrera ;
 Qar plus fort votz e major fay
 Lay o l'accens principals chay,
 Ez aqui matex hon demora
 Fay hom de votz major demora ;
 1145 Ez ayssso mostram per *semblança*,

[F^o 94, r^o] Car en *blan* la votz mays s'e-
 Que no fay en *sem* ni en *sa*. [nança

1150 Autra raysso mostre que'y fa
 Quez ayxi com vezets de xans
 Melodios ez acordans
 Ab bon pauzat e mays plazens
 E gracios a totes gens,
 Ayxi matex es plazens cauza²
 1155 Qi'ls motz ab lor bon accen pauza,
 So es qan be pronunciadas
 E per dever accentuadas
 Son las paraulas quez hom ditz
 Si que's n'alegra l'esperitz
 1160 Dels auzens, pauzat que gran fruij
 Non puescan far, quaz leumen tuig
 De sol auzir preudo plazer.
 Apres conve del temps saber.

La diffinicions de temps

Temps es demora c'om deu far (ms. *fer*)
 Competen al pronunciar,
 1165 La qals per dever ajustada
 Es a l'accen ez aplicada,
 Car d'ela pren tot son cabal.
 Us motz un accen principal
 Deu aver ses plus tota via,
 1170 E quantes que sillabas sia ;
 Car per aquell es governatz
 Ez es principals appellatz ;
 Qar per aquell es conegutz,
 Regitz, format ez entendutz
 1175 Cascus dels motz c'om ditz parlan ;
 Ez aqui major e pus gran
 Alongamen fay hom de votz
 Qan be pronunciam los motz
 Que non fay hom a nengun greus,
 1180 Qar aquest es simples e breus,
 Segons qu'es declarat en jos.

Empero si la diccio[s]
 Dos o mas sillabas conte,
 Cascuna son accen rete ;
 1185 E per ço lunya vetz no pren
 Mays un sol principal accen
 Le qals degus temps no l'escapa ;
 E l'autre qe pren ez arrapa
 Son tuig appellat accen greu.
 1190 Qan aquest ha sol .i. temps breu,
 Breus temps es aquell on s'acaba
 Una votz oz una sillaba
 Al pus breumen que dir se pot,
 Car vay cutxos e de gran trot,
 1195 Coma qui tot³ ditz *C, B, A* ;
 Pero l'accens principals ha,
 Car guida los motz, .i. lonch temps,
 So es dos breus q'estan ensemps ;

¹ Lire: *Dieus empara* ; cf. *Leys*, éd. J. A., II, 56. — ² Ms. cà. — ³ Il semble qu'on ait écrit d'abord *totz*.

- [F° 94, v°] Lonch temps als no es final-
 1200 Mas de dos breus ajostamen ; [men
 Per que dos tartz¹ meton sa punya
 En un accen lonch que no punya
 O en dos breus ad accentuar ;
 Car qi vol be pronunciar
 1205 *Trespas* sus le *pas* que retarda
 Aytan la votz si l'accen garda
 Coma desus la terça fay.

Del accen lonc agut e breu e de lor asetiament

- Enqueras devetz saber may
 Que nos segons romans avem
 1210 Tres accens ez aquells tenem
 Lonch ez agut que son engal
 De temps, per que son principal
 E coma capdel e senyor
 De totz los motz governador ;
 1215 Pero degus no reyg ni guida,
 Mays solamen en sa partida
 Ni deu passar dejus sos dechs.
 De gasanyar es estatz pechs
 Le terç accens ques ha non greus,
 1220 Qar un temps ha solamen breus
 E pus aver non pot ni poch,
 Per que no scay en .I. cert loch,
 Ans vay com vagabons per tot.
 En lo començamen de mot
 1225 Accens principals non es pres
 Si de dos sillabas non es ;
 Ayssi non cal d'una parlar.

- L'accens lonchs vol tostemps estar
 En la sillaba penultima
 1230 E l'agutz no part de la cima
 Del motz, ço es de la derreyra
 Sillaba, ço es de la maneyra
 Del nostre parlar en romans
 Coma *regonoy*s, *adimans*,
 1235 *Amar*, *dezivos*, *elegir* ;
 Aytan vol penultima dir
 Coma *ceylla* qu'es en l'ostal
 Denan la sillaba final,
 Coma *salvayres* e *regina*
 1240 E *bella cosa Catarina*,
Verges e *calandres* e *dona*,
Ribatges, *vergera*, *Garona*,
Gay tenzona, *cara festa*,
Composta, *remena*, *tempesta*,
 1245 *Maria*, *soror* e *natura*.
 E'l mieg de *Salvayre* s'atura
 I'a penultima, so es a lay
 Hon vezets la sillaba *vay* ;
 E'l *re* es la final sillaba
 1250 Denan le qals le *vay* s'acaba ;
 Ez [en] ayxi trobs que la rima

[F° 95, r°] Han longa per la penultima,
 Los quals hom pot haver per us.

- Si d'una sillaba sens plus
 1255 Es la diccios, adonchs pren
 Ses camiar agut accen ;
 Le grieus se met per tot apleg,
 Si'l principals no'y es per dreyg,
 Car jes aqui metre no s'ausa.
 1260 Hon gardarets accen e pauza.,
 Aysso poyrets trobar en jos,
 Qant hajam tractat dels bordos,
 Dels quals ayssi tractar volem,
 Qar estiers mostrar non podem
 1265 Cobia ni rim segon que's tayn,
 Qar d'aquell prendo lor gasayn ;
 E de rim pot cascus vezer
 Per lor² e de cobla lo ver ;
 E car es tart cauza sabuda
 1270 Per altra que no's conoguda³,
 Ayssi mostrarem de bordo
 La sua declaracio.
 Pus qu'es aquesta partz complida,
 Sec se la segonda⁴ partida.

[TERSA PARTIDA a]

La diffinicions de bordos

- 1275 Bordos es una partz de rima
 Qu'en XII sillabas fay sima
 E la razits dexten a quatre
 E no'l deu hom de plus abatre,
 Sino ret empeut o bioch.
 1280 Regularmen en aquest loch
 Ez en semblan es entendut
 Que'l bordo en accen agut
 Deu finir, al qual assignam
 Certas sillabas e donam ;
 1285 Car si per accen breu s'acaba,
 Le verssetz creys d'una sillaba ;
 Ab IX sillabas car⁵ s'agenssa
 Bastos, car ha laja parensa.
 Tot es .I. can dizem *bordos*,
 1290 *Bordonetz*, *versetz* e *bastos*,
 Que *vers* los appellon alcus,
 Mays d'ayso no crezem degus ;
 A differenssa del dictat
 Son tal *menor vers* appellat ;
 1295 Qatre sillabas ha cascus
 Dels siguens bordos e no plus.

De bordos de quatre sillabas

- Totz homs se dol*
E n'ha gran dol
Can ve que mor
 1300 *Ceyll qui de cor*
Ama fortmen.

¹ Corr. *tantz*. — ² Sic ms. — ³ Ms. *Conguda*. — ⁴ Sic ms. Il y a évidemment erreur; cf. la division indiquée aux vers 145 et 311. — ⁵ No ? Cf. Gatién-Armoult, I, 102.

- [F^o 95, v^o]. E si bordos ab greu accen
 Mesclatz ab ceylls qu'en la fi teno
 Accent agut, adonch reteno
 1305 Mays una sillaba li greu ;
 Ayssi li vessz ¹ o podetz leu
 Ez esta raysos no'us [e]scape :
- 1310 *Lo cor me part
 Car me soy tart
 Regonegutz
 Dels bes pergutz
 Per ma follia.
 Car yeu solia
 Per mas rictatz*
- 1315 *Esse presatz
 E temutz fort ;
 Encar al port
 Frevols soy ara ;
 Cascus la cara*
- 1320 *Tantost me viru,
 Puys una vira
 O tal matras
 Que'm ferr detras
 Cascus me lanssa ;*
- 1325 *Mays no m'acora
 Que fers de lanssa
 Que mi transfora
 Lo cor el cors
 L'envejós morts*
- 1330 *E verenos
 Coma poyzos
 Dels vilas motz
 Que'm fan jos votz
 Per maestria.*
- 1335 Cascus dels siguens V ne lia.
- Dels bordos de V sillabas**
- 1340 *Las en mon joven
 Era per la gen
 Temsutz e prezatz
 E puys appellatz
 Per los grans senyors
 E mantas honors
 Ab gran reverenssa
 E ma benvolenssa
 Volia cascus ;*
- 1345 *Mas ara degus
 De mi non ha cura
 E vesser no'm cura,
 Car endevengutz
 Soy viels e canutz*
- 1350 *E en frevoleza ;
 Ans ma vida peza
 Als meus e a trops
 Que prendon lor ops
 Tot jorn de mos bes.*
- 1355 Cascus dels siguens de VI es.
- Dels bordos de VI sillabas**
- 1360 *Senyer Dieus Jhesu Christ,
 [F^o 96, r^o] Qui cel e terra fist,
 Ez el mon dexendiest
 Per amor e nasquiest
 Per nos de peccat trayre
 De la Verge, ta mayre,
 Trauca mon cor e fen
 Ab tal regardamen
 Com regardest Sen Peyre*
- 1365 *Quan se tirech arreyre
 Lo tieu sant nom neguan
 Per paor ques ach gran,
 Per so ques ab dolor
 Ab lagremes e plor*
- 1370 *De gran contriccio
 Ez ab confessio
 Me puesca denejar
 Dels peccats e lavar ;
 Puys fer me del estoch*
- 1375 *D'aquel benezeyt foch
 Del ver Sant Sperit
 Del qual foron ferit
 L'Apostol e tocat
 E fortmen abrazat.*
- 1380 De VII sillabas pren compas
 Cascus d'aquests que son al bas.
- Dels bordos de VII sillabas**
- 1385 *Aylas ! no'm puesch dar conort
 Qar tot jorn vau a la mort ;
 Per força m'es de morir
 E ja no'y pusch diffugir,
 Pueys no say vas on me tenga ;
 Empero, ques que m'avenga,
 Cert es qu'ieu adoncs pendray
 Segon c'aure feyt dessay ;*
- 1390 *Per qu'eus prech, Verges Maria,
 Que'm siats capdell e guia
 E adonchs per mi pregar
 Vullatz lo vostre fill car
 Qu'el, per sa gran passio,*
- 1395 *Dels mals ques ay faytz me do
 Perdo.*
- Del nombre d'ueyg sillabas so
 Li siguen versset atressi,
 Con ceyl qui son pauzat ayssi.
- Dels bordos de VIII sillabas**
- 1400 *Tant veig lo mon pres e liat
 Per ergull e per vanetat*

¹ Sic ms. ; 1. vezer ?

- Per frau e per gran cobe[e]za
Que lunys homs covens ni promesa
A son par huey no vol tener,
1405 Don vey mant home dechaser
Pledayan e sos dens despendre
E en les cortz totz jorns contendre
[F^o 96, v^o] E dir e auzir mans otratges ;
Per que le mons es tan salvatges
1410 Que'l payre del fill ha regart
E'l fills del payre d'autra part
E soen mays que d'un estrayn ;
Si lunya cauza vos sofray[n],
A penes compte no façats
1415 D'amich ni parent ques hajats,
Per quant que sia poderos ;
Car mantenen pus sofraychos
Se fenyera que vos non etz ;
Mays a prestar per onze detz
1420 E d'autre non dira de no,
Solamen que bon gatge do
O d'eretatz lo vejan rich.
Appar donchs per ço que yeu dich
Que tot lo mon erguyls abraça ;
1425 Humilitats no sab que's fassa ;
Huey renya per tot cobe[e]za,
Merces dejos terra s'es mesa,
Fraus ez engan per tot se pauzo
E leyallat e fes s'enclauzo ;
1430 Enveja cor per totes parts
E say e lay fer de sos darts,
Que res no pot aver deffenssa ;
Caritat, amors, conoyxenssa
Al bas estan coma sirventas
1435 Dolentas.
- Rimas de IX belas ne gentas
No reputam, car bell no ca
Bordos de (sic) IX sillabas ha ;
E que no puesca bell caser
1440 Clar ho podetz ayçi veser.

Dels bordos de IX sillabas

Mayres de Dieu, los meus precz enten
E ab ton fill tu, dona'm deffen,
Dels fals enemich que no m'engane
Ni per son barat m'arma no pane.

- 1445 Mas si'l rim son multiplicat,
Assatz podon cazer en grat,
Segons c'ayssi podetz trobar,
Los qals a VI pot hom tornar :
- 1450 Lo mon veg mal adreg
E destreg car ab leg
Frany hom dreg per naleg.

A VI¹ lo pot hom convertir,
Segons c'ayssi podetz legir :

- 1455 Lo mon veg mal adreg
E destreg car ab leg
Frany hom dreg per naleg.

Per mils procezir e pus dreg,
Mostram vos cels que so de detz,
Los quals ayssi vesser podetz.

[F^o 97, r^o]. Dels bordos de X sillabas

- 1460 Dieus qui muyren perdonetz al layro
Sus en la erotz autrejan lo rich do
De Paradis, la mi'arma salvatz
E'ls meus forjaytz, Senyer, me perdonatz.

- 1465 Cascus d'aquests XI n'enpara,
Ayssi vezer ho podetz ara.

Dels bordos de XI sillabas

- 1470 Sia diligens, savis e coratjos
Pros ez arditz e fortz e vigoros
E de bon azberch (sic) garnitz de fina malla,
Qui vol gasanyar d'aquest mon la batalla ;
L'elme ni l'escut, l'espaza ne la lança, etc.

Dels bordos de XII sillabas

- Pus avem dels bordos parlat
D'onze sillabas e tractat,
Lo compas mostran nos cove
Que XII sillabas rete
1475 On per salut de nostras armas
Decla[ra]rem las dichas armas :
L'azberch es fermetatz e fervor de la fe
De Dieu, Nostre Senyor, que Santas (sic)
[Gleza cre,
1480 E l'elmes es temors de Dieu c'om deu aver
Nueg e jorn en son cor, etc.
Dieus nos arme si'l platz d'aycestras aran-
[duras².

De las diversas manieras de bastos e primieramen dels principals

- Bastos avem de tres naturas
Coma principals, empeutatz,
E ceyll c'om nomna biocatz ;
1485 Principal son tuyg li versset
Cant hom principalmen los met
E no fan empeut ni bioch
Segon que par en aquest loch :

¹ Il y a ici une erreur dans le chiffre romain : il faudrait lire IX au lieu de VI et écrire les vers de la manière suivante :

Lo mon veg mal adreg e destreg — Car ab leg frany hom dreg per naleg.

Cf. Leys, G. A., I, 114 et J. A., II, 68. — ² L. armaduras.

1490 *Mon cor se mor,
Qar per luny for
Mudar ne estar
No puesch ni far ;
Forfaytz he faytz ;
Contra Dieu laytz,
1495 Auzen, vezen
E consenten
Trop mals corals
Ayxi com fals
Per que dese
1500 Prech Dieu qui'm fe
Que'm do perdo
Cum al layro
El do.*

[F^o 97, v^o]. *Mon cor se mor*, veus I bordo
1505 De quatre sillabas, loqual
Appellam versset principal,
Car principalmen hom lo pauza :
Testimoni fay d'esta cauza
L'altres bordos qu'en ditz aqui
1510 *Car per luny for*, ez enayxi
Dels autres seguens entendatz.

Dels bordos enpeutatz

Aquel bordos es empautatz (*sic*)
Donques quant en pauza se met
D'alcun principal bordonet,
1515 Per que d'acort fassa gran festa
Ab la fi d'aquel on se resta
O d'ayceylls que mays pres l'estan,
Aprop o de la part denan
O de las pauzas que reteno
1520 O del tot ab ellas s'aveno.
Ayssó pot clar vezer cascus
Quan ditz : *Mon cor se mor* layssus.
Aquell *mon cor* empeutatz es,
Pero, quand ab *se mor* es mes,
1525 Tot ajustat principal sona ;
Pero tot ayssó miels nos dona
Complidamen aquesta cobla
On hom soen la rima dobla :

*Mant hom veg ques als altres defen
So ques apleg fay tot jorn e cossen,
Quays presumen ques acabatz homs sia,
Celan sos crims ab aytal maestria ;
Layg pot estar doncs ayceyl qui blasmar
Vol so don hom lo pot ocaysonar,
1535 Car feys (*sic*) appar qui repren am so vol
Los autres faytz e'l contrari far vol
E col.*

E si lay on esser no sol
Regularmen deguna pauza
1540 D'algun versset aquest se pauza,
Nom d'empeutat per so no pert ;
E pausam vo'n exemple cert

Per ço que d'aquesta scienssa
Ajatz plus certa conoyxenssa :

1545 *Totz homs es duptatz e prezats
E honrats fort per sa riquesa ;
E si'l fayl es fatz appellatz
Per quant ques haia nobleza
Preza de pretz o de linatge.*

Dels bordos biocatz

1550 Bordos *biocatz* pren lengatge
De *bioch*, car d'aqui's dexen,
Le gals aprop lo complimen
Del basto principal se met
[F^o 98, r^o] E per si metex fa versset,
1555 Ses que pauc ni pro no li cal
Complir lo bordo principal,
Si doncs en sentenssa no fay
Segon com podetz vezer lay
Can ditz : *perdo*, e pueys : *el do*,
1560 Cascus fay biocat bordo ;
Après qan ditz en autre loch :
E col, fay eyxamen bioch.
E pot sols esser oz ab par,
Ab acort o ses acordar ;
1565 D'una sillaba pren sosteny
E al may tro quatre s'empeny ;
A mens pero se deu abatre
Can li principal son de quatre,
Car si per dever no s'abayxa,
1570 Tantost lo seu propri nom layxa.
Passar no devo la meytat
Dels principals li biocat
Car trop es enuiosa cauza.

Ayçl tracta de las pauzas

Ayssi volem mostrar qu'es *pauza*,
1575 La quals pot esser cossirada
En dos maneyras e pazuada
Cant al legir ponchadamen
Per aver clar entendimen
Per ço c'om ditz e pronuncia ;
1580 L'autra vezets c'om fa tot dia,
Pontan e verses e chansos,
Qan en alcus lochs dels bordos
E de las coblas far cove,
Tiran ez empenyen l'ale,
1585 Alcunas certas alenadas
Segon dever pronunciadas
Ab bon accen per bel caser.
Si clar voletz pauza saber,
Ges als non es mas ponchs leyals
1590 Suspensius o plas o finals ;
E d'aquí pauza *suspensiva*,
Finals e *plana* se deriva,
De la gals podetz vezer ara
Segon que sentenssa declara :
1595 *Qui no sab retener la lengua,*

- Greu sera c'om mal no li'n prenga,
Per q'om la deu refrenar fort.*
- La *suspensiva* pren son port
Can ditz : *qui no sab* en la fi ;
1600 Al senyal ques ha prop de si
(Un ponch ab la verga tenduda
Az enssus) es tost coneguda,
Qar aver deu aytal figura.
En lo segon basto s'atura,
1605 Qan ditz : *greu sera*, que la *plana*,
La quals de son es mays certana,
Hom la pot conoysser ades
Al ponch que'l vezem estar pres.
- [F° 98, v°]. Tot pla ses outra maestria
1610 La *finals* en lo terç se lia,
Can¹ ditz *per com la deu*, la qual
Hom conoyx al sieu ponch final
Amb una² vergueta que bayxa.
Perfietcha sentença e bona,
1615 Car perfietch entendemen dona,
Es de major actoritat,
Per que requier lo ponch doblat,
Si be mas d'u no's hom tengutz ;
Mas lonchs uzatges nos adutz
1620 Ad aysso far c'om deu tener.
Aquest[e]s podon loch aver
En cascuna part del bordo.
Ses necessitat non es bo
C'om pauze *que, par, qar ne quan*
1625 Ez autres motz d'aytal semblan
En fi de principal versset ;
Pero si'l verbs aquí se met
E'l nominatiu al seguen
E l'acusatiu eyxamen,
1630 O pel contrari, no'y ha vici,
Qar no's pot aquest benefiç
Degus payrar per que'l tenem.
En la fi de cobla devem
Pauzar final e plana pauza,
1635 Car de bon sen deu esser clauza ;
Estiers non es drechuriera.
- E avem per outra maniera
Pausa segon qu'es alenada
Es adonchs vol esser pazada
1640 La *suspensiva* en lo mieg
De versset per algun perfiç
Com d'alénar un pauc recobra.
En fi de bordo totz temps obra
La plana q'autre loch no quier ;
1645 Mas la *finals* la fi requier
De cobla, car aq'i's repauza.
Tutz temps la *suspensiva* pauza
Se met en la quarta sillaba
Qan le bordos am X s'acaba ;
1650 E si tant es que sia d'onze,
- Crezem qu'en la quinta s'afonde ;
E qan plus aut tro XII^e pueja,
D'estar al mieig loch nos enveja,
Segon q'ayssos nos par assats
1655 Per los verssets q'avem passats³
Lassus qom tractem dels bordos.
- En lo mieig dels autres bastos
Aquesta pauza pot estar
Qi's vol, si cascus nombre par
1660 Rete de sillabes qu'estiers
No vezem que'y faça mestiers ;
E si nompar nombre nos ret,
[F° 99, r°] Coma qan es de V a VII,
D'aytal versset es trop esquivá
1665 Aquesta pauza *suspensiva*.
Pero de rim no's part .I. briu
Que troba multiplicatiu,
Car la us per l'autre s'agenssa ;
Pus hom pot haver conoxença
1670 Dels bordonets e de lors pazas
Per las razos e per las cauzas
Ditxas lassus, mostrar cove
Del accen q'a lor se perte,
So es en qals lochs dels verssets
1675 Accen finalmen gardarets
Per far dictatz polits e fis.
- En qual loch del bordos (*sic*) deu hom gardar
accen**
- D'un accen vol esser la fis
Dels verssets parios tots temps,
Car estiers be no estan essemps
1680 Ni separat ses desacort.
Las pazas accen d'una sort
Volon, qu'estiers no caso bell
E prendo tots temps per capdell
L'accen agut, car el las rieig
1685 Dins los bordos ez en lo mieig ;
E car ades estan d'un bronch,
Qar l'accen aquí trobo lonch,
Perço l'agutz tart lor escapa ;
E si .VIII. sillabas arrapa
1690 Lo bordonetz, ges no s'esmerça
L'accens qu'es lonchs sobre la terça ;
Car aquí vezetz que mal sona
Per aquest exemple coma (*sic*) dona :
Si mesura vols en tot cas
1695 *Ja laumen no vendras al bas.*
Aquí l'agutz e'l greus per si
Cay miels, si cum vezets ayssi :
Mesura vuellas en tot cas
E de leu no vendras al bas.
1700 Longas pero novas rimadas
Son d'aquest accen exceptadas,
Si'l versset ab que proceeyxo

¹ Ms. con. — ² Il y a, avant *una*, l'abréviation I. Aucun des signes énumérés ici ne se trouve dans le ms.
³ *Sic* ms.; lire *pauzat*.

Amb .VIII. sillabas s'acabixo,
E pauza no'y ha suspensiva.

- 1705 Temps es q'om de rim vos escriva ;
E podetz lo vezer ades
Qar veus ayssi lo sieu proces.

La diffinicions de rim

- Rims es certs nombres de sillabas
Si d'autre bordonet l'acabas
- 1710 Ab divers oz ab plazents so
Egals de sillabas o no
Ab bell cazer, e majormen
[F° 99, v°] Can se fay ab dreyc escien.
Rim pot cascus o rima dir
- 1715 Si qu'en ayssso no pot fallir.
De quatre manieras usam
De rims los quals ayssi pazam :
Stramp, acordan, ordinal,
El quart ha nom diccional.
- 1720 Stramps es nominatz per semblança,
Acordang (*sic*) car vol acordanssa
Ez ordinals orde requier;
Diccionals so nom refier
A diccio e veus los totz
- 1725 Generalmen en quatre motz
Ayssi cum son dig en comu.
Veus en special cascu:

- E primeramen del estramp,
Car primiers es intrats el camp,
- 1730 Nos cove dir, e declar[ar] :
Dos manieras podem trobar
De rim estramp car la us es
Comus, car en tal loch s'es mes
- 1735 Quez assats troba companyos,
Mas l'autres es tan sofraxos
Q'a penas troba companya
Per q'a nom car de carestia ;
Veus exemple de la maniera
D'estramp comu ditxa primiera.

De rim stramp comu

- 1740 « Tan cossiros me fay estar la morts,
Qan me sove que tot quan es arrapa,
Qe luns solas no'm da joy, ni deports,
Ans de paor me fay tremblar e frire
E majormen qan vey que'm vay entorn
- 1745 Tolen rauban mos amics que no dupta
Jove ni viel, noble ni rich ni paubre,
Ad orbas tray e fier que re no garde.»

Rim car stramp son aquests dits
Los quals vezets en ests escrieigs.

De rim stramp car

- 1750 « Pres ez enclaus estau dedins .I. cercle
On me destreyen osses, nervis e cambas

Amors, e pueys fa m'aysi batre ls polses
Con li martelh con fero sus l'anclusa,
Si qu'en languisc co si'm tenia febres ;
Esbahits soy, vigares m'es que somi
Car degun loc no puesc trobar don hiesca.»

Aras tractem dels acordants
E primeramen dels sonants.

Dels rims acordants. E primeramen dels rims sonants borts

- Lo rim sonan que borts appar
- 1760 Ayssi mostram per esquivar :
« Encarcerat tenets mon cor amoros,
[F° 100, r°] E delliuar no'l pot altra mas
[vos,
Quar fis aymans socors no vol luny temps
Sino de liey on sos volers es fermes. »

Os enassi

- 1765 « L'amors qu'ieu port a mi dons es tan
[granda
Qu'en lo thesaur del realme de Fransa
No vuell per mieu ni major escasura,
Perque l'amor de liey n'agues perguda. »
- Veus rim sonan qu'en tot loc val,
- 1770 Per que l'appellam nos leal.

De rim sonan leal

- « No creses leu a tota gen
Ni sembles a senyal de ven
Que tantost qu'es ferits d'un toch
Se descolega de son loch,
- 1775 Car hom qui leu cre leumen fall
E leu sen mal, dol, e treball. »

Dels consonans aysi parlem,
Pero del bort primier tractem
Per c'om ne cuella la sentenssa ;
1780 Si rims stramps donc no l'agensa,
Tots temps finis en accen greu,
Aysi'l pot hom conoxer lieu.

Del rim consonan bort

- « Tan m'a escalfat Amors lo cor e'l fege
Que lu[n]ys cosells garir non pot de mege,
Sino de liey que del sieu foc m'abranda,
1785 Car ella sap la maniera co's tuda. »

Veus consonan leal que pleig
Pot en tot loc estar capdreyc ;
Accen agut tots temps empara,
1790 En est exemple se declara.

Del rim consonan leal

1795 *Veus le Reys dels Reys que d'amon
Es dexenduts en aquest mon
Per nos rezemer del forjaig
Que'l primiers homs havia faig ;
Veus cell qui vol esser menats
A mort per salvar los dampnats.*

1800 *Nos tenem simple leonisme
E perfieg cascu per legisme ;
Lo simple, si'l volets sauber,
Aysi'l podets tost clar haver.*

De rim simple leonisme

1805 *Si be pot may soen Natura
Segon rigor que noyridura,
Per equitat mantas vetz obra
En tan que noyrimens la sobra ;
Don noyrimen doncs no t'escape
Que naturals vicis no't rape.*

1810 *Tan prestamens feric (plutôt freic) Gastos
De lansas, massas e bastos,
Que passet los autres garriers
[F^o 100, v^o] E'ls fe romaner tots derriers.*

*Veus rim leonisme perfieg
Segon c'aysi vezets que's lieig.*

De rim perfieg leonisme

1815 *Veus la corona de vida
Qu'en la crotz tots nos covida ;
Veus cell que sa piats (sic) nos dona
E'ls pecats del mon perdona ;
Veus cell qui greu mort ha sofferta
E ja de son cors offerta
Per nos menar sus¹ l'altisme
1820 Qan pres lo sant babtisme.*

Os enayci

*A l'arma done sanetat
Qui fuig a tota vanetat.*

*Rims mays perfieg nomnar podets
Cell ques ayssi pausar vezets :*

1825 *So don lo cors pren noyridura
Lo fay tornar en poyridura.*

Dels rims ordinal. E primieramen dels rims dissolutz

1830 *Dels rims estramps ez acordans
Havem parlat segon romans ;
Per qu'es rayos c'aysi tractem
Dels ordinal e declarem
E que miells sien conogut ;
Aysi mostram rim dissolut :*

1835 *On mays en amors cosiri,
Son del sieu joy desiros ;
E'l desirs plazer m'aporta
E desplazer mantas vetz,
Plazer per bona speranza,
Desplazer per lonch esper.
Amors enayxi tot dia
1840 En aquest trancol me te.*

1845 *Midons qan vey ez albiri
Amb son esgart amoros
Tot le mieu cor s'en conorta
Tan es vay liey purs e netz,
Si que d'autra remenbrança
Ni luy (l. lunny) joy no pot haver,
Car Amors enaxi m'ha
C'ab liey estar me cove.*

1850 *De rim singular atressi
Devem tractar aras ayssi.*

Del rim singular

1855 *Una spina'm fier
Que nueig e jorn m'acora
Am gran cosirier
Dedins mon cor demora ;
Per luy (l. lunny) alegrier
No la puesch gitar fora,
Don soy fort languits
[F^o 101, r^o] Ez espaorits.
La sua razits
1860 Tan me puny e'm transfora
Que soy ezbazits.*

1865 *L'espina'm rescin
De la mort que m'enbaussa ;
Fogir per engin
No'l puesch las l tan m'encaussa
Per ley ni'm treby² ;
Rictat ni luya bausa
Trop m'es desplazens
Car mot falsamens
1870 Rauba mos parens
E leva'l poyn ez ausa
Contra totas gens.*

*Los rims c'aysi vezets pauzats
Pot hom appellar capcoats.*

¹ Ms. *lassus*, avec la effacé. — ² Ms. *treby*, *trehy* ou plutôt *trely*, avec abréviation de *n* sur *y*, ce qui donne *trelin* rimant avec *engin*. Cf. *Leys*, éd. G. A., I, 106 et 214.

Dels rims capdautz en outra maniera digts capcoats

- 1875 *D'un castell parti joyosa
Cavalgan sus mon rossi
Ez entri m'en a Tolosa
Un jorn d'aycest gran mayti.
Anch no fu descavalgada*
- 1880 *Que'm pres marrimens e plors,
Car han escola mudada
Li clerch gentil a Cahors ;
Doy (sic) soy lassa cossirosa.
Ay! e quo fuy angoxosa,*
- 1885 *Car tan pauchs de clergues vi,
Que'm tenian abondosa ;
Car trop m'eren franch vezhi ;
Tantost fuy dessaborada,
D'aytan me forsset Amors ;*
- 1890 *Encaras no soy tornada,
Tan m'es corals la dolors,
Que luy solas no'm deporta.*

- En coblas diversas estar
Rim dissolut e singular
- 1895 *Volon per tots temps e caudat
Segons q'avem dessus mostrat ;
Si duy versset, o trey ses plus,
Son d'un'acordansa, cascus
Los nomna caudatz per dever ;*
- 1900 *Per aquests ho podets sauber.*

Dels rims caudats

*Pechs es qui vol trebalh ses pauza
E folhs qui no garda sa cauza.*

Os enayssi

*Greu dara consell ad algu
Cell qui per si non sap degu.*

[F° 101, v°]. **Os enayssi**

- 1905 *Bells Senyors Dieus, m'arma deffen
En la mort de mal espaven,
Car per te Paradis aten.
Ver Dieus, aquella bondats pura,
Que l'enduys q'en fos creatura*
- 1910 *E fayts a la tua semblansa,
Prenda mon cos en emparansa
E garda m'arma de toi mal
E'm des joy e gauig eternal.*

- Dels continu[a]ts volem dir
- 1915 *E vullats los aras auzir.*

Dels rims continuats

*Mayres de Dieu, sus en la mort,
Dona, si'us platz, datz me confort*

- E menats me lassus al port
On ay joy e gauig e deport
Del Cel, lo qual desiri fort.*
- 1920

*Qui rims encadenatz volrra
Atrobar aysi los pora.*

De rims encadenats

- Mant home saubon dir : mandatz
Si de nos vos play luya res ;
E puy diran, si'ls ademprats :
Volentiers, si far ho pogues.*
- 1925

Os enayssi

- Am gen parlar, am bell respondre
So que non es cujan mostrar,
Mas finalmen no's pot estendre,
Car fis amichs a tot appar.*
- 1930

*Ayssi cascus aras atenda
Per ço que rims crozats cascus aprenda.*

De rims crozats

- Qui vol ganar dels autruys faytz e rire
Sos fallimens enans pessar deuria ;
Car tan grans es de cascu la follia
Que si'm dizets aytan o mays puesc dire ;
Mas cascus vol son par ades rependre,
Car enayssi cujan aver lauzor.
Fols e pechs es qui de l'autruy follor
Vol aver pretz ses es (sic) bos faytz entendre.*
- 1935
- 1940

*Qui vol rim muntiplicatiu (sic)
Venga posar en aquest riu.*

De rims multiplicatiu

*Lo mon veig mal adreig e destreg,
Car a pleig frayn hom dreig per naleig.*

Os enayssi

- 1945 *Qui vezer e tener vol lo ver de (o ?) sauber,
Per dever deu aver am plazer bon esper*

[F° 102, r°]. **Os enayssi**

- A tort han mort a cruel mort
Mon port conort e mon cofort,
Deziros, cossiros e ploros bien seria.
Si doncs vos, dona pros, cors joyos, no vezia.*
- 1950

*Veus rim serpenti que us (sic) greus mot,
Car vol acordansa per tot.*

De rim serpenti

*Vos Dieus clartats clara
Los mieus gardats ara.*

- 1955 De rim blocat la manera
Podetz vezer assats pleniera.

De rim blocat

*Huey fin'amors no reya pauc ni pro,
Si bes cascus ditz c'ama lealmen
E men.*

- 1960 *Car hom quan vol per amar gasardo
O plazer, va fin'amors soptamen
Fuig s'en;
Si que luyñ temps amb aytal no's restaca,
E qar no pot trobar voluntat franca,
Es rancha.*
- 1965

- Si trobats las rimas nomnadas
Per outra manera mescladas
E no reteno luyñ compas
Dels sobredigs, en aycell cas
1970 *Rim desguiat cascus l'apella,
Car per si mateix se capdella
E part los altres se desguisa,
Qar vol mostrar novella sisa.
E veus un exemple ses plus,
1975 Car variar lo pot cascus.*

De rims desguiatz

- Can be'm soy cossirats,
Vey que la volentatz
Sobra'l sen es aterra;
Car tan es hauts pujats
1980 Engans, fraus e barats
Que tots bes nos aterra.
Bem part ques aquell erra
Qui'ls mals conoix e'l be
E'l sordeig se rete.
1985 E qui dreig e dever
Sosmet a son voler
Desempàra dece
La dretxa per l'esquerra.*

- Rims espars ve d'esparsa cobla
1990 O quan en aquella no's dobla.
Per acordans ressembla mut,
Per qu'om soen l'apella brut
O bruta, si may vos agenssa;
Car no'y fan ponc de differenssa,
1995 Car en est cas, e rims e rima.
Tot es .I. qui trop no'y aprima.
Aquest rim pot hom divizir
En .II. o en .I. convertir.
En aquests exemples seguens
2000 Los podets vesser claraments.

[F° 102, v°]. Eximplis

- Qui de parlar vol esser trop cutxos,
Am vilas motz, faxucs e desplazents,
Quaix demostran qu'el es plus entendants
D'avol agrat se ret als compayons;
2005 Pero gen los apaya
Qui parla bell ez enans que retraya
Au ez enten so q'om ditz e rete,
Car d'autramen no pot respondre be.*

De rim espars en outra manera dig brut

- Aycella mon cor desira
2010 Que tant pot e sab valer
Que'l desirier e'l voler
De tots naturalmen tira;
Paubre ni rich no sofana
Tan es liberals e francha
2015 Ez am degu no's restanचा,
Si de luy non ha gran cura.*
- Lo (sic) rim seguen retrogradat
Son per acordansa nomnat,
Car fiom los rims de la primiera
2020 Torna quaix per semblan manera
En la seguen cobla de pres;
Ez aysso mostram vos ades.

De rims retrogradats per acordanssa

- Si co'l solells si mateix abandona
Ez en temps clar espan son beneffici,
2025 Tot atressi, Dona, vostre prets dona
Valor a cells qu'estan ses mortal vici,
Car de tots bes etz escrins ez armaris,
Miralls e lums, per qu'ieu, Dona, m'acori
En vos servir, car laus havets notori
2030 E de bos aps (sic) etz verays exemplaris.*
- Vergiers d'amors e virtuos sacraris,
Als fis ayments donats tal ajutori
Que no lor nots tempesta ni contravis;
Per qu'ieu de vos amar no'm desacori,
2035 Car de virtuts conquistets la corona;
Depueys bastis .I. real artiffici,
Cant en vos [venc] Cel qui fe'l sacrificci,
Si que'ls peccats dels penedens perdona.*

- Veus exemple mays dreturier
2040 Ses reproansa del primier.

- Mentre per una ribiera
Sols anava deportan,
Vi de luyñ una porquiera
Un tropell de porchs gardan;
2045 Ez ades per una rega
Eney (sic) vas liey d'un garaig;
Ez ac son cors per e laig,
Escr e negre cum pega.*

- 2050 *Grossa fo coma toniella (sic)*
E ac cascuna mamiella
Tan gran que semblec Englesa.
Hieu que la vi mal sabesa
Casech mi tota la brassa ;
 [F^o 103, r^o] *Ella estech coma fadassa*
 2055 *Ez eu dixi'l : «Na Cortesa,*
Bella res e gen apresada,
Digats me si n'es piuzella.»
Y en est mieg jos sa gonella
 2060 *Se grata forment e brega*
Lo sieu corcegas mal faig.
Si'ls pans no fos del gamaig.
Paregra'l tota la plega.
E respondet entertan
Am boeral votz grosseyra :
 2065 *«Hom per que'm vas enujan ?*
Sec de part Dieu ta carreyyra.»

Rims per bordos retrogradats
 Veus los vos ayssi declarats.

De rims retrogradats per bordos

- 2070 *Mayres de Dieu, flors e fons graciosa,*
Lassus e'ls cels dats nos joy gracios ;
De vos far volch sa mayre gloriosa
Per nostr'amor Dieus le reys glorios.
Pres eram tuig en greu mort ez amara
Dins en l'infern per l'enemich amar ;
 2075 *Restaurat em per lo vostre fill car*
Am cruzell mort qu'en sofric, Verges cara.

Retornar enayxi podets
 Los dits bordonets si'us volets.

- 2080 *Am cruzel mort qu'en sofric, Verges cara,*
Restaurat em ;
Dins los inferns
Pres eram tuig ;
Per nostr'amor
 2085 *De vos far volch,*
Lassus als cels,
Mayres de Dieu.

- Qui subtils vol esser e prims
 Forte'n aquests enujos rims,
 Car petit me par que's sejourna
 2090 Qui rims per diccios retorna.

De rims retrogradats per diccios

- Rimas retornadas per mots
 Leumen per far son greus a tots.
 Al retrogradar per dever
 Las diccios podon haver
 2095 Tot aytal acort o semblan
 A cell qu'era pauzats denan,
 Amb .I. mateix significat
 E divers del primier pauzat,

- E ses tot acort examens
 2100 Per (*sic*) esser le retornaments ;
 Pero trop fan plazer major
 Can be s'acordon entre lor.
 D'ayssò le dictayres fara
 So que mays li'n agradara,
 2105 [F^o 103, v^o] Mas que sentensa dona clara,
 Son casual no desempara
 La preposicions per re
 E mens habituts ni's cove.
 Mudar no's deu le sobrenoms ;
 2110 Aquo mateix d'alcus pronoms
 E de las co[n]jucios motas
 E las interjeccios totas.
 Regirar nos volem atras :
 Qui rimas vol d'aytal compas
 2115 Deu cercar los mots covenables
 Ez abtes e be retornables.
 Veus aysi rim d'aquesta sort,
 Cascus de sen ez amb acord :

- Venguts es le Senyors d'amon*
 2120 *Saluts grans portar en lo mon ;*
Los sieus de mal vol restaurar.
Dieus verays e homs es ses par ;
Adorem luy sol tuig essemps ;
Lauzem de Dieu lo nom tots temps.

- 2125 Cascu retrogradar hom sol
 Per esta maniera qui's vol :

- D'amon lo Senyor es venguts*
En lo mon portar grans saluts ;
Restaurar vol de mal los sieus ;
 2130 *Ses par es homs, e veray Dieus.*
Esemps tuig sol luy adorem,
Tots temps lo nom de Dieu lauzem.

Doctrina de rims retrogradats per sillabas e letras

- E si vols far dictat noell,
 No'y plangues un pauc lo cervell,
 2135 Retornar letras e sillabas
 Ez autras perfaig si l'acabas ;
 Car diccios alcunas so
 D'aytal retrogradacio
 Ez en re no mudo lo mot,
 2140 Ans es aquell matex del tot.
 E veus per sillabas retrayre
Amia, savisa, repayre.
 De letra garentia clara
 Fan *ala, vau, ama, tot, ara ;*
 2145 E porets trobar autres mots,
 Que mudo lo sen e la vots,
 Si per sillabas los prendets.
 En aquests vezer o podets :
Anguila, cava, tua, vera,
 2150 *E vida, mayre, salva, pera,*
E para, gaba, cara, mia,

E *soca, beva, braca, via,*
E trop d'aytals, aysi cum *fola,*
E *tacha, lacha, via, mola ;*
2155 Per letras havets *res, noisal (sic),*
Rim, lop e sab, ram, nap e mal,
E d'autres qu'om troba tot jorn
Covenables en aquest torn.

[F^o 104, r^o]. E degus non haia vergonya
2160 Si trop en aytals dictats ponya,
Car trop son difficil e greu,
Perque degus no'y esta leu.
E q'om son temps trop no'y despenda
Aquests versets cascus aprenda :

2165 *Qui per sillabas retrograda*
Als non es mas : bada, folls, bada ;
E qui de tornar letras usa,
Dir li pot hom : musa, folls, musa ;

Car de gran afan tots temps so
2170 E pueys no valo pauc ni pro,
Ni res c'om vuella dir no'y pot :
Ges perço lo coratge lot
Degus en los autres non haia
Per temor que be no'y escaia,
2175 Car aquells pot hom leu haver.

Los rims vullats ara sauber
Los quals reforçats appellam.

Dels rims reforçats

Qan dos o mays bordos pausam
Per esser mermats allogan (*sic*)
2180 O multiplicatz abreujan ;
Rimas adoncs son reforçadas.
E veus las vos aysi pauzadas :

2185 *Lo mon veig casut fort en greu port e destreig*
Car apleig vol descort e far tort contra dreig
Per naleig.

E si per dever son destreig,
Quis vol enaysi los acaba,
En tres de novena sillaba :

2190 *Lo mon veig casut fort en greu port*
E destreig car apleig vol descort
E far tort contra dreig per naleig.

Si mermat son per compas dreig,
Hom pot los IX a VI abatre
2195 En tres versets tornar a qatre,
Amb .I. tan solamen bioc,
Segon q'appar en aquest loch :

Lo mon veig casut fort
En greu port e destreig ;

2200 *Car apleig vol descort*
E far tort contra dreig
Per naleig.

Dels rims dictionals apleig
Podem tractar, car son derrier ;
2205 E veus dirivatiu primier.

Dels rims dictionals. E primeramen dels dirivatius

Joves ni vells, si cossires la mort,
(Mas la pahors de aquella sembra morta)
No volgra tan cobezegar lo port
De vanetat que te clausa la porta
2210 *De Paradis, ans fogira barat,*
Que finalmen cell que l'acuell barat
[F^o 104, v^o] *E fara be de ço que Dieus l'a dat,*
Car de sa fi degus no sab la data.

Os enaysi

2215 *En¹ vos ay mes, pros dona, mon atur,*
Qan que mon cor en outra no s'atura,
Per qu'ieu vos prech vas mi no siats dura,
Car en amar ja no'm trobaretz dur ;
Car seguit m'a forment ez a gran pas
2220 *Vostra beutatz que totas outras passa,*
Tro [que] del tot m'a fayt cazer al las
De vostr'amor que'm te pres e m'enlassa.

Os enaysi

Mayres de Dieu, prega lo tieu fill car,
C'ayxi com ell nos compret caramen,
Lo Regne sieu de Paradis mot clar
2225 *Nos do si'l platz que'l vejam claramen.*

Segon dever, temps es e lochs
C'aysi parlem dels equivoccs.

De equivoccs

Equivocs es un matex mots
Egals e d'accent e de vots,
2230 Que divers significat pauza,
Segon que par en esta pauza.

Trenta sols e plus me costa
Le rompemens de ma costa,
Que l'autre jorn presi costa
2235 *Lo jarsset² qu'es en la costa.*

Dig havem qu'es equivoccs.
Cascus ab un significat
No son per equivoc comtat
Coma *soliells, aur, gleysa, creys.*
2240 Apres havem dit un matex

¹ Ms. On. — ² Lire: *la forest* ; cf. *Leys*, éd. J. A., II, 115.

- Pels motz qu'om pot en dos partir
E'ls dos e (*en* ?) .I. pueys convertir.
Car si d'un mot hom .II. fasia
E pueys aquells per un metia,
2245 Si be la votz es quaix egals,
Equivocacios leyals
Non es per ço mas contrafatxa ;
E veus exemple c'ayso tracta :
- Hom que labor de re mena*
2250 *Me par folls si no remena*
Lo blat que leumen semena,
Car ab aquell gen se mena.
- E dam vos exemple mays
De contrafayts e de verays :
- 2255 *Saubers e sens assats e pro*
Son fermat ez ab tal estan
Que far no podon mas lur pro
Mentre c'am bell liat estan ;
Per que'ls veyretz leumen esemps,
2260 *Car de son par cascus estan,*
[F^o 105, r^o] *Que gran fecors (sic) ades*
[*se dan.*]
- E per la .I. cascus es semps,*
Car ses biays parto lo dan.
- Egals dizem, car hom soen
2265 Pauza dos motz jos un accen
Ez a semblan maniera d'u
Son pronunciat per cascu.
Examen sengles motz trobam
Los quals per dever abreujam ;
2270 E car [*en* ?] .I. son ajustat
O singularmen abreujat,
Son quaix semblan per egal votz
Amb alguns autres entiers motz ;
2275 Pero no so dreig equivoc,
Mas contrafaig en aquest loch ;
Car la vocal la qual s'esbeu
Per abreujar lo mot hom deu
A mieja votz pronunciar
E l'altra meytat escanar,
2280 Qui formar los vol per dever.
E si del temps gardam lo ver,
Pus lonc appar en la sillaba
En que l'enbevemens ¹.....
2285 Que non es lay on es entiera,
E per ço no fan vertadiera
Equivocacio ni pura.
- Veus doncs la segonda natura,
Qui be vol gardar lo sieu trach,
D'aquest equivocch contrafach.
2290 Veus dos motz qu'en .I. se compono
Ez amb .I. accen matex sono :
Gardem nostras lorjas (sic) c'oms
No s mescl'am nos, sino no's coms.
- Per los motz sengles abreujatz
2295 Lo seguen exemple vejats :

Tres planetas veig e luna,
Quaix resplan ayxi quo l'una,
E l'autra fay senyal d'aura ;
2300 *La terça per semblan daura*
Ez ellumena tot l'ayre,
Per qu'es desplaizents al layre.
- D'accen dizem que son egal,
Per que li mot accentual,
Ho sien entier, o trenchat,
2305 Segon qu'ades sera mostrat,
Equivocacio veraya
Ni contrafatcha que nos playa
No fan ni consonansa bona.
E veus l'exemple q'om vos dona
2310 On le rims lajamen ranqueja,
Car ges l'accens dreig no carreja :
- Quatre donas o tres so,*
Que, mentre lo cap treso,
Lasus aut pres d'un canto².
- 2315 Egals de votz diem lasus,
Car si plus loncs era la us
Que l'autres en so ques ha mays,
Equivocs non es ges verays,
[F^o 105, v^o] Ans es de la maniera terça
2320 Dels contrafayts qu'es mays diversa.
E c'ayso no'us sembla desert,
Aysi n'avets exemple cert :
- Qui rethorica demostra*
Ses bo mot, pauc val la mostra ;
2325 *Perque cell fa bona troba*
Qui bells motz e bos atroba.
- De vots dizem per outra cauza
Pels motz utrissonans q'om pauza,
Car ni veray ni contrafaig
2330 Equivoch no fan per l'empaig
Del so ques han ara plenier
Ez ades pauc e mejanier ;
E car no van per cami dreig,
No fan bell so, ni bell adreig ;
2335 Cascus aysi vezer ho pot
Si'l cor non ha trop dur o lot.
- Qui non hagues gitat fora,*
Mos afars deliures fora.
2340 *Pero cascus pauc me presa,*
Car yeu soy de pauca presa.
- Divers significat dizem
Per los autres motz ques havem
Amb un ses plus significat,
Coma cloquier ez honestat,

¹ Un mot manque : 1. *s'acaba* ? — ² Il manque un vers ; cf. *Leys*, éd. J. A., II, 116.

- 2345 *Peyra, castell, au ez enten.*
Divers havem dit examen
Per aytals mots que no's desvio
D'un sen mas ques aquell vario
Segon temps, o cas, o persona ;
- 2350 Car per ayso degus no dona
Equivocacio que valla
Ni rima que no'y haja falla.
Li qual mot tornat appellam
Ez ayso clar ayssi pauzam :
- 2355 *Ades hay pazor de mal*
Car lonch temps ay¹ soffert mal.
Sol qu'ieu en Paradis fos,
Quis vol avesques fos.
- Divers havem pauzat encara,
2360 Car hom soen un mot empara
Ad outras cauzas aplican
Ez a divers fayts per semblan ;
E car motas cauzas que so
Prendo quaix per una razo
- 2365 Autre nom qu'estiers non han ges ;
Car per equivoacs no son pres,
Ans dizem que son retornat,
Car per un mot son reputat,
E los dictats cascus recusa
- 2370 On hom d'aytals vocables usa.
E que no'us sembla trop escur
E d'ayso mays siats segur,
[F° 106, r°] Demostram vos o claramen
En aquest bordonet seguen :
- 2375 *A l'ombra deijos tres arbres*
Mos cavalls se levet d'arbres ;
E'l garsos entre dos arbres
Denan con foll estech d'arbres ;
- 2380 *Adoncs tal colp d'una costa*
De caul li diey sus la costa
Que del arc rompec la costa.
- Per autres exemples mostrar
Ayso nos plats e declarar :
- 2385 *La cara veig que'm flameja*
D'ira com focs gan flameja,
Car ades gan fuy el cap
Del pont hom me det sul cap ;
Pueys al hostal de la cara
Verte (sic) ques ha bella cara.
- 2390 D'aquells mots qui son abreujat
Son examen li apocopat,
Coma qui ditz : *que Dieus te saul.*
Un petit me dona de sal.
- Aquo meteix de lors semblats (sic) ;
- 2395 E car, segon nostre romans,
Aspiracios petit sona,
- Fay equivocacio bona.
Ayso crezats en aycell cas
Lo qual vezets en aquest pas :
- 2400 *No't deslasos² del sieu ham*
D'aycella qu'ieu tots temps am ;
Car si la pregas ez oras,
Secors n'auras totas horas.
- E qui diversas letras col
2405 Equivocacio no col.
Pero cove que be s'avengon
Ez entre lor .I. so retengon,
Coma *b.t.d.q.c.*
E veus un exemple de b :
- 2410 *D'aycells on bos ses no cab*
No fasas govern ni cap,
Ni't confises en luy, qar
L'autre faig hom compra car.
- Ayso mateix dels autres motz
2415 Entendas que'l so, ni la vots
En luya via no desvio,
Si be las letras se vario,
Las qals dessus nomnadas so,
E totas las outras d'un so
- 2420 O tengan lo mieg o la fi
O'l comensamen atresi.
Dels autres rims accentuals
Veus la maniera qu'es aytals.

De rims accentuals utrissonans trencatz e peciatz

- 2425 *La rictats no pretz un boto*
[F° 106, v°] *De cells c'ab frau lor haver*
Don creisho mays que li broto [boto,
No fan en may, quan li fuell broto.

Veus mots encaras semblans
Don havem rims utrissonans :

- 2430 *Siats temprats e gen apres*
E fay de compas e de pes
Tot so que faras ez apres
Tas obras romandran en pes.
- Veus mots trenchats e peciatz ;
- 2435 E d'aquest pendrem rims trencatz :
- Mayres de Dieu, humils e gra-*
Ciosa flors e mot beuta-
Doza pregatz vostre fill pre-
Cios ques el m'aja merce.
- 2440 Per so q'avem pauzat e dig
Ez en aquest proces escrig

¹ Ms. ay, avec, au-dessus, une sorte d'i. — ² Ms. desla sos.

Pot cascus aysi la maniera
De rim vezer asats pleniera.
E car ses rim cobla no pot,
2445 Aysi li pagam so escot,
Perso que miells sia saubuda
E mays claramen conoguda.

**Aysi demostra que es cobla ; e quants bordos
deu haver**

Cobla vol dir ajustamen,
Car al mens .V. bordos compren ;
2450 Li qal ensemps fan una clauza
Que sen complit e perfeig pauza
Ez amb aquests d'autres n'enlasa
Que son en loc de bioc mes
De quatre sillabas o tres
2455 O mens ; empero si'l compas
Mays principal fay son amas
De quatre sillabas ses plus,
Adoncs plus breus sia cascus
Dels autres ajustats a lor.
2460 Li verset biocat menor
Passar no devo la meytat
De cells als quals son ajustat,
Sino can entre lor s'aveno
E pauza de bordo reteno,
2465 O qan en tal loch se cambixo
Que'l bordo principal complixo ;
Car ges adoncs biocs no fan,
Ans enpeutat el mieig estan
De lors principals bordonets.
2470 Cobla no vol mas d'ueig versets,
Si per .VII. o per mens sillabas
Lo compas dels bordos acabas ;
E si detz o mays ne cabix,
Amb .XII. bordos se complix
2475 Coblas (*sic*) lo quals passar no vol.
[F° 107, r°] Dansa .III. bordos al mens col
E son respost, e .V. al may
E la tornada que l'atray ;
E soen amb alguns biocs ;
2480 E dansa per los autres lochs
Tro .V. bordos cobla se merma
Ez al may sobre .IX. s'aferma ;
E degus d'aquells no s'avansa
Otra .VIII. sillabas en dansa.
2485 Trop atrobam menors pagellas
En redondells e viandellas,
Si be d'aquestas no curam,
Car cert compas no'y atrobam.
E qui pazor ha de rependre
2490 No prenda lo major ni'l mendre,
Car hom qu'es savis pren lo mieig,
Car mays hi troba de profieig
E cascus ne fa mays son pro.

De VI manieras de coblas

De coblas .VI. manieras so
2495 Generalmen segons romans,

Estrampas e las acordans :
Las ordinals estan de pres
E las diccionals apres ;
Pueys trobaretz las parsonieras
2500 E las sentencials derrieras.
Coblas estrampas, ordinals,
Acordans ni diccionals
No cal declarar, car lasus
Las pot trobar si's vol cascus,
2505 On le (*sic*) rim car amb ell s'aveno ;
E d'aycells propri nom reteno ;
E qui segon aquells havecha
Lo nom d'aytals coblas no's pecca,
Car amb ells se volo deffendre.
2510 Doncs a parsonieras dexendre
Hom deu en aquesta partida ;
E veus primier de capfinida.

De cobla capfinada

*Verges, sendiers verays e pons,
Pons de salut e clara fons,
2515 Fons de purtat e viva dotz,
Dotz que ls peccatz deneja totz,
Tots nos guidatz, Verges Maria,
E mostrat nos del Cel la via.*
Per coblas se fay examen.
2520 Coblas capdenals mantenen
Volem declarar aysi pres,
Si cum requier nostre proces.

De cobla capdenal

*Amors fay home gay e pros,
Amors l'aman ret coratjos,
2525 Amors viu ab alegretat,
Amors fay del estranch privat,
[F° 107, v°] Amors noyris e dona forsa
Amors en abteza s'esforça,
Amors agensa tota res,
2530 Amors dits qu'om sia cortes,
Amors fay home franch e larch,
Amors leugier troba tot carc,
Amors fay pats de manta guerra,
Amors declinet Dieu en terra,
2535 Amors los coratges ret jis
E fay gasanyar Paradis.*
Per coblas examen se fay
Ez entre dos bordos o may,
Segon que'l dictatz s'endeve.
2540 De *recordativa* cove
Cobla mostrar en aquest pas ;
E veus aysi lo sieu compas.

De cobla recordativa

*Venguts es del Cel Dieus venguts,
Rezemuts nos ha rezemuts,*

2545 *Amem lo Salvador amem,
Adorem sol Dieu adorem,
Tengam sos mandamens tengam,
Redam lauzor a Dieu redam.*

Per coblas se fay mantas vetz
2550 Ez entre dos o mays versets
Un bordo retornan del tot
O dos o solamen un mot,
Segon lo plazer del dictayre.
En aquest loch nostre vejayre
2555 Digam de cobla retronchada :
E veus la qu'es aysi pausada.

De cobla retronchada

*Fons de vertut, ajuda nos ;
Regina del Cel, deffen nos ;
Cambra de Dieu, empara nos ;*
2560 *Verges humils, ensenya nos ;
Flors de purtats, deneja nos ;
Stela del Cel, guida nos ;
Lums dels Santis, clarifica nos ;
Gauig de Paradis, salva nos ;*
2565 *Mayres de Dieu, prega per nos
Lo tieu fill sant e glorios.*

Per coblas enaysi mateix
Ez entre dos bordos negueix
Se pot far o mays retronchan
2570 Un verset o dos, o tornan
Un mot, o dos, o tres, o plus.
A cobla s'atenda cascus
Duplicativa per sauber,
Car la podetz aysi vezer.

De cobla duplicativa

2575 *Qui fe'l Cel e la terra ? Dieus.
[F° 108, r°]. Qui sap e ve tot gan es ? Dieus.
Qui fo net de tot pecat ? Dieus.
Qui vench del Cel en lo mon ? Dieus.
Qui trasch sos amichs d'infern ? Dieus.*
2580 *Qui juzgara finalmen ? Dieus,
Qui per amor gandic los sieus.*

Per una cobla se pot far
Al finir es al comensar
E per divers[as] qan obs es
2585 Ez entre dos bordos o tres
Tornan un poc, o dos o may
Oz un bordo, segon que play
A cell qui troba lo dictat ;
Gayre non es acostumat
2590 Quez hom retorna dos bordos,
Car totz dictatz es enujos
Can retornan lo verset dobla ;
Veus aysi *desfrenada* cobla.

¹ Sic, aux deux rimes. — ² Ms. comesat.

De cobla desfrenada

*Lauzor donem lauzor a Dieu,
Donem lauzor al fill de Dieu ;*
2595 *Vençut ha Dieu lo mon vençut,
Vençut ha Dieu per sa vertut ;
Dieus ha vençut amb gran victoria
E'ls sieus amichs ha mes en gloria.*

2600 No garda luny temps on se met
Ni cap ni mieg de bordonet
Ni fi, mas que lay on se pot
Se met de cors e de gran trot ;
Tots temps fay replicacio

2605 D'una mateixa dicio
O de mays o de mot diversas
No continuats, mas diversas ¹,
Segon que la cobla declara.
Affectuosa vejats ara.

De cobla affectuosa

2610 Si be variar la maniera
Hom pot de la cobla derriera,
O la meytat o qaych, pero
Lo compas no fug per ayssso ;
Car si las coblas precedens

2615 Hom fa cruzadas, noresmens
Poyra paucar divinativa,
La final o *replicativa*,
O si mays li play d'autra guisa ;
Qar diversamen se desguiza

2620 Compas dels bordonetz gardat
E del cruzamen comensat ²
Am las acordansas finals
E'l compas remandra leylas.

De las coblas sentencials

*Veramen, veramen gran tort
Pres Dieus quan fo liuratz a mort.*
2625 *Senyer, Senyer, vos nos gardats
De mort perdurable sius platz.
[F° 108, v°] Salva, salva nos, verays Dieus,
Regarda vas los fizels tieus*
2630 *E vulhas los de mals deffendre.*

E no deu hom coblas rependre,
Si be son continuadas
De dicios soven tornadas
Ni degun'autra, quals que sia ;
2635 Qar si'l final bordo varia
O dos, per so lo nom no pert,
Perque de sen clar ez ubert
La concluzios nos s'abayshe ;
Per so compas degus no layshe.

2640 Hauzidas havetz las manieras
De coblas ditxas personieras ;

Per que's tayn c'om d'ueymays empare
E las sentencials declare ;
E car primeramen se mostra
2645 *Dubitativa*, veus la mostra.

**De las coblas sentencials. E primeramen
dubitatives**

*Lo primier jorn qu'ieu pogui veyre
Una gentil dona de veyre,
Filla d'un bell home de veyre,
Amiey de tot mon cor dese,
2650 Car no'm lexet partir de se,
Tro m'ac servit e tengut pro
En son hostel e sap me bo ;
Car es aytal que no'm te pro
Ni'm tenc pro, ni pro no'm tendra ;
2655 Perque, s'ieu puesch, ja no'm perdra.*

Per altra guisa se pot far
Coma : «*La Regina vos gar
De Paradis!*» ez atretal
Qui ditz : «*Jhesus vos gard de mal!*»
2660 *O'l cloquier hay de Sent Cerni
Vist sobre costas de rossi ;
O cell qui s'es ab mi dinats,
Mal pro li fassa, n'es anats ;
O yeu en Garona vi nau
2665 De peyra fort e de calhau ;
O qui ditz : l'erguell del mon ges
Hom no deu prear un peages (sic) ;
O quan te lievas del loch tieu,
Dic : no'us movats en nom de Dieu ;
2670 O qan hom per algun sofisme
Vol far aytal paralogisme :
Vin manja de ma cosina ;
Auticents es ma cosina ;
Doncs hom manja d'Auticen ;
2675 Solvets nos aquest argumen.*

En qal maniera se fassa,
Am dubitativa s'enlassa,
[F° 109, r°] Car estiers non es appellada.
Veus cobla *duptosa* nomnada.

De cobla duptosa

2680 *Tants perills de la part de say
Nos laxet Adams qu'ieu no say
Si'l deig appellar primier payre,
Colobre, serpen, o desayre,
Malaveig, mort, tristor, o que ;
2685 Car Paradis perdre nos fe.*

Dig havem de cobla *duptosa*
E vey aysi *contrariosa*.

De cobla contrariosa

*Tan sap Alexandres de guerra
Que del mon conqueric la terra,*

2690 *Car ell encauset avaresa
Am larguetat ez am franqueza,
Los pros e'ls arditz avansava
E dels novallos no curava ;
Als humils dava senyoria
2695 E'ls ergullos al bas metia.*

Veus cobla qu'es *enversa* ditxa
En aquest loch seguen *escritxa*.

De cobla eversa

*Valors de lauzor no dexten,
Mas lauzors de valor prendem ;
2700 Ne d'onor ges no ve lauzors,
Mas de lauzor dexten honors ;
Sabers de bon sen per dever
No ve, mas bon sen per sauber.*

Diversa cove declarar
2705 Per q'om la pot aysi trobar.

De cobla diversa

*Si be fuy paubres e mendichs,
Ara suy acesats e rics ;
Can era joves fuy duptats,
Ara suy viells e menspreats ;
2710 De mi solien far lo govern,
Ez ara fan ne lor esquern.*

Oz enaysi

*Tu est folis e malicios,
Savis suy hieu e piados ;
Tu hiest malautes ez hieu sas,
2715 Gentils homs soy e tu vilas ;
Mos fills es forts, pros e leals ;
E'l tieu es flacs, pigres e fals,*

Vist havets de cobla *diversa*,
E pauzam vos aysi *reversa*.

De cobla reversa

2720 *Tu sentes greu freig en calor
E caut arden en gran frejor ;
En dol tu rises tolas horas
Ez en gran alegrier tu ploras ;
[F° 109, v°] En la forest als pexos tendes
2725 Ez en la mar los leos prendes.*

Oz enaysi

*Recompli lo vi del tonell
Ez am lo pa talha'l coltell ;
Uebri la clau am la sarralha
E'l dall am l'erba del prat dalla ;*

- 2730 *Am los singulars¹ los lebriers cassa,
Ez am lo tonell fier la massa.*

*Methaforada per dever
Après aquesta vol seer.*

De cobla methaforada

- 2735 *Qan vey los auzellets salvatges
Chantar en diverses lengatges,
E s'alegrar ez esbaudire
E vey los prats e ls jardins rir,
Los boys fullats e la gran mar
Dels blats en espich ondejar,*
2740 *Adoncs mon cor per la dousor
Del gay temps reviu en amor.*

Oz enaysi

- En la ost [vi] del Rey de França
Targas, escuts e tropa lansa,
Elmes, espahas flamejans,*
2745 *E may sagetas anc (aut ?) volants,
Don l'ayres cascus fo lassus
Am los darts que lansech cascus.*

*Cobla gradativa requier
Qu'aysi mostrem so monstier.*

De cobla gradativa

- 2750 *Per vertut dels sens corporals
Naix tota voluntats corals ;
E pueys de voluntat complida
Ve benanansa que s'avidia ;
De benanansa naix plazers,*
2755 *De plazer gauig e bos saubers.*

Oz enaysi

- Cascus deu amar disciplina
Per conquerir bona doctrina,
Car de doctrina dexendens
Es saubers, e de saubers sens,*
2760 *De sen be far, e de far be
Naix valors, e de valor ve
Lauzors e de lauzor honors,
E d'onor pretz a tots senyors.*

Veus ornativa que'ns ateyn.

De cobla ornativa

- 2765 *Dece que'l solells demostrat
Sos rayts pel mon ez estendet,
So fo lo primer jorn de may,
E li auzellet foren gay*

- 2770 *Per la sua dousor del temps,
[F^o 110, r^o] E cantero trastuig esemps
Cant viro la clartat del jorn
Am gran son ez am gran sejorn
Diverses cantis plazens e fis
Mout dousament per los jardins,*
2775 *Adons me leviey de mon lieig
Ez am joy ez am gran delietg
Vas lo Consistori joyos
Aniey retrayre mas chansos.*

- 2780 *Atras conoxets ornativa
E veus aysi permutativa.*

De cobla permutativa

- Abram hac dos fills per egal,
Un bort ez un autre leal ;
Escrig es, no crezats que'us menta,
Que la us fon de la serventa
E l'autre de sa muller hac,*
2785 *Lo qual appellam nos Isac,
Don figuram dos testaments,
Lo viell e'l novieil examens.*

Oz enaysi

- 2790 *Una real Verge sera
Que de la razits naxera
De Jesse gitans una flor
Que s'en pujara sus l'aussor.*

- 2795 *Ayso mostret que per Maria
Nostre Senyor Dieus naxeria
Del sem del Rey David fisel
Pels sieus pujar lassus el cel.*

Oz enaysi

- 2800 *Gaynes² aquest fals galiayre,
Aquest trachor, Judas trichayre,
Qui'l pot en sa cort sostener ?
Car si'l fes hom dreig e dever,
Tost viran lo sieu faig deliure
Car non es dignes de plus viure.*

*Exclamativa sa gran vots
Vol aysi demostrar a tots.*

De cobla exclamativa

- 2805 *Jusieu malvats e menyscrezen,
Jusieu fals e desconoxen,
Jusieu, ta mal cosell haguets,
Can Jhesu Crist pendre volguets ;
Jusieu greumen havets obrat,*
2810 *Car havets Dieu a mort liurat ;*

¹ Sic ms. ; l. singulars. — ² Ms. Gaynes nes.

Jusieu qal escusacio
Haurets de tan gran trañicio,
Qan venrets estar denan Dieu
Per auzir lo jutjamen sieu ?

Oz enaysi

- 2815 *Ha malvays, e que poyras dir ?
Ha fals, on te poyras gandar ?
Ha ribals, trachors deshials,
Cum poyras cobrir tant de mals,
[F° 110, v°] Tants engans, tan grans tra-*
2820 *E tantas malediccios, hicios
Com feytas has per to naleig ?
Cosell ni remey no'y veig.*

Divinativa se perforssa
Ques aysi demostra sa força.

De cobla divinativa

- 2825 *Pros appar e de bella talla
Cella que'ls pels am lo cap talla
Ez am lo sieu ventre soste
Tot so ques homs e femna ve ;
E dona mantas vets o fier*
2830 *Per guerra, pats o castier,
O per servir am los sieus pes ;
Pero qan pes (sic) lo cap ades,
Neta la trobarets e pura
O tals que's n'avida natura ;*
2835 *E qan es sol'espehocada
En home la veyrets tornada ¹.*

Oz enaysi

- .VII. mostro cell qu'en esta vida
Menja son cap, e'l cors n'avida
2840 *E pel mieig es resplandens causa
Ez am los pes tot quant es pauza ;
Mas si de .VII. .I. s'en amerma,
En laborar los camps se ferma ;
E si la .I. de .VI. ne fall,*
2845 *Los pells se tall ades atall ;
E pueys qan es venguts a .IIII.
Aqui veyrets las alas abatre ².*

- Rescosta vol lo sieu compas
Ara mostrar en aquest pas
2850 *On hom per les letres del cap
Lo nom d'una persona sap.*

De cobla rescosta

Gran lauzor, Senyer, hajats vos,
Us (sic ; l. vers) Dieus verays e glorios,
Jhesus, creayre de tots bes,

- 2855 *Lums e clardats de tot quant es,
Hostia vivens don li fisel
Esperon lo regne del Cel,
Miralls d'amor qar de greu mort
Moren havets lo mon estort,*
2860 *On estech longamens perguts,
Lumeyra ³ de totes vertuts,
Joy, vida, pats, benazuransa,
Nostra gaug e nostra esperansa,
Jutges verays, Senyer, si'us plats,*
2865 *Enans que'l jutgamen fassats,
Remetets los nostres peccats ⁴.*

[F° 111, r°]. Per autras manieras assats
Aquesta cobla se pot far.
De sillabificada tractar

- 2870 *Volem, si be pauc es prezada,
Car trop nos appar enpatxada.*

De cobla sillabificada

- Sura me tengas tot en cas,
E dras no leu deven al bas ;
Car hom que sura no me col*
2875 *Despen leu dre trop de se dol ;
Car dona esra ⁵ vol esser chura
En me loc on tot franch so jura.*

Cobla podets proverbial
Conoxer en aquest senyal.

De cobla proverbials

- 2880 *Segurs es qui va simplamen,
E qui trop pueja bas dexten.*

*En trop parlar fallimens cap.
Savis es qui temprar lo sap.*

- 2885 *Fols homs declara tot son cor
E'l savis sap hi metre for.*

*De ton amich val mays la plaga
Que del fals c'am baysar t'apaga.*

Oz enaysi

- Ses gazarde pendre servezis grans,
Volem (sic) profieg don trops porto damp-*
2890 *Far de l'autruy ufanas e bobans.
Malvestatz es plena de gran otratge.*

- Tot son poder espauzar en un lans,
A tota gent revelar son coratge,
O sa rictat, sos peccs, o sos enans,*
2895 *Es ⁶ venetatz, que mou de gran folatge.*

¹ Mot de l'énigme : Raimonda. — ² Sic ms. ; l. batre ; le mot de l'énigme est paraire. — ³ Ms. lum veyra. — ⁴ GUILHEM MOLINIER est écrit en acrostiche. — ⁵ Lire e fra. — ⁶ Ms. Es avenetatz.

*Venjar del tot sas antas e sos dans,
Dir mal d'autru am ver o fals lengatge,
Fan creyshers mals, discordias ez afans
E d'amistat rompo lo pariatge.*

2900 Temps e lochs es qu'aysi memoria
Fassam de cobla derrisoria.

De cobla derisoria

*Mal armats es Pons ez ardots
Si que tuig cell ques ha ferits
De gladi son mort e vençut
2905 Que non pres colp en son escut ;
Vejats si pot hom pro servir
Cell que sap enayxi ferir.*

Oz enaysi

*Qui sap de Sancta Crotz l'offici
Leu pot empetrar beneffici ;
2910 Quis feyn a donar mut ni sort
Atrobara terra¹ la cort ;
Qui servir sab als cardenals
Empetra rendas avescales.*

*Asemblativa son afar
2915 [F^o III, v^o] Vol en aquest loch demostrar.*

De cobla asemblativa

*Si cum Sants Peyres am sas claus
Tench Paradis ubert e claus,
Per lo poder que Dieus li det,
2920 Cresi q'aytals virtuts paset
Als Papas que venen apres,
Am que la claus sol non erres.*

*Exemplificativa cura
Ques aysi mostra la figura.*

De cobla exemplificativa

*Apendre pot quis vol del ca
2925 Que vench am gran pessa de pa
Al riu d'un'ayga qu'era clara,
E mentre lays se regara
Autre ca vic am semblan pessa ;
2930 Adoncs sautet dedins la vessa,
So que non es cresec que fos,
De rapar l'autre fo cutxos,
E laxet cella que tenia
Per haver ço que no vezhia :
2935 E qui tot ho vol tot ho pert.*

*Après eximplificativa
Veus aysi cobla responsiva.*

De cobla responsiva

*Nostras Flors vuella estudiar
Qui sauber vol art de trobar ;
2940 E si del tot ades entendre
Hom no las pot, a nos attendre
Vulla per sauber la vertat,
Car nos los mostrarem de grat.
E si leys² del tot apparia
2945 E ponch de letras no saubia,
Als bos dictatz antichs attenda
Perço que'l sauber miells aprenda ;
E pueys haura lo bon lengatge
2950 Dels trobadors per lonc usatge,
Si que pora far en romans
Mants dictats bells ez agradans.*

*Après responsiva pauzada
Vol esser cobla tensonada,
Nomnada per alguna gen
2955 Interrogativa soen.*

De cobla tençonada, en outra maniera appellada interrogativa

*Bertrans m'a pregat que l'ajude ;
E per que hieu al vila rude
Que tot lo mal ques ha pogut
M'a faig aytan can ha viscut ?
2960 Pero no m'en qal del truan
Que finalmen n'a faig son dan.*

Oz enaysi

*Ha las ! ques has ? greu mal ! e qal ?
[F^o 112, r^o]. Fervor d'amor ? oy hieu.
[Coral ?
O be ! de me ? de te ! perque ?
2965 Car pros, joyos, tot cors e bos
Es bells, isnels ez amoros.³
Peccat malvat has contra Dieu
Passat que dat t'a lo nom sieu.
Vers es, mas ges als non puesch far,
2970 Car pres ses bes me fas estar.*

*Cobla conclusiva son joch
Vol demostrar en aquest loch.*

De cobla conclusiva

*En quan que Dieus verays homs fos
Sufertet mort e passio ;
2975 Doncs ell volch sufertar la mort
Per lo sieu o pel nostre tort ;
No per lo sieu, car no pequet ;
Pel nostre doncs la suffertet.
Car parla breu compendiosa
2980 Si com vezets es graciosa.*

¹ Ms. *tra*. Lire corta ; cf. *Leys*, éd. J. A., II, 163. — ² Sic ms. ; l. laycs. — ³ Ms. *examors*.

De cobla compendiosa

- Jhesus del Cel es dexenduts
 Del Sant Sperit concebut
 E nats de la Verge Maria ;
 E per un de sa companyia
 2985 Trazits als Juheus e hiats
 E ses forjaig a mort liurats ;
 E resucitet enapres
 Ez aparech als sieus ades ;
 Pueys s'en puget lassus els¹ Cels
 2990 On recibra los sieus fisels.
 Veus aysi cobla contrafatxa
 Que so que dits feyn ez afatxa.

De cobla contrafatxa

- L'aze's complany e dits : ay las !
 Luy temps no poray esser gras,
 2995 Car deport, solas ni sejorn
 No'm sove qu'ieu hagues un jorn,
 Mas colps, maldig e bastonadas,
 Don senti mas costas macadas ;
 Qar tojorn me rompo la pell
 3000 An un gran tros de taparell,
 Dece qu'ieu intri l'ostal,
 Me blasma cascus e'm dig mal ;
 Vezer no'm volon en lor plassa
 Ni res no m'es grazits qu'ieu fassa ;
 3005 Aylas ! que poray far ni dir
 Miels er trop que'm laxe morir !

Oz enaysi

- La Terra dits : tot lo mon hieu
 Sostench may que res aprop Dieu ;
 Yeu soy governs e noyrimens
 3010 D'erbas e d'arbres e de gents,
 Per que deig esser mot amada
 E terra mayres appellada.
 Breus mots occupativa pendre
 [F^o 112, v^o] Vol e gran re donar entendre.

De cobla occupativa

- 3015 Lo furt ques has fayt del sauteri
 Diray mas no ge l'asulteri ;
 Las plagas examen dir vuell
 Que fist ad Huc per ton erguell ;
 Empero ges no vuell retrayre
 3020 Lo murtre que fist non ha gayre.

Oz enaysi

Vay avant, per pauc no t'o dich :
 Be veig don has lo cor inich
 E conosch per que parlas tan

¹ Ms. el. — ² Ms. los avec r suscrit.

- 3025 Am cella que't menas denan ;
 Empero ja non diray plus
 Leu me poi entendre cascus.

Distributiva se garnis
 En est loch, car distribuis.

De cobla distributiva

- 3030 Cell qui son paubre d'esperit
 Seran lauzat e benezit,
 L'umil seran benasurat
 E l'innocen el cel montat.
 Cell qu'en est mon hauran victoria,
 3035 El Cel hauran complida gloria,
 E li misericordios
 Hauran lo regne glorios.

Pusque sabets distributiva,
 Ara vejats designativa.

De cobla designativa

- 3040 Aquest tot jorn porta sos gans,
 Com diga que Senyors es grans ;
 Un anell d'aur li vey portar
 Per vanamen aquell mostrar ;
 E porta lors² sabats pintats
 3045 Perço que sembla delicats ;
 Questios fay ez arguments
 Per mostrar qu'ell es entendens.

- Cobla partida vejats ara,
 La qal mot lengatges empara ;
 3050 Fatxa fon per en Rambaut,
 Un Cavalier pros ez asaut.

De cobla partida

- Bells Cavallers, tan es grans
 Le vostre grans senyoraiges
 Quez un jorn mones (?) mocho.
 Oy me laso ! que faro,
 3055 Si cella que j'ay pus chiera
 Me tua no say por quo ?
 Ma dauna he que diot tibors
 Ni peu cap sancta Qiteyra,
 3060 Lo coraso m'avets tonto
 E mon dousamen furtado.

Veus meytada sus aysi
 Am mieig romans e mieig lati.

De cobla meytadada

- [F^o 113, r^o]. Arbor vite fructiffera,
 3065 Per cuy le mons es restaurats,
 A ruina mortifera,

Mayres de Dieus, vos me gardats ;
Natum hora lo Rey de gloria,
Sine mora que'm do victoria ;
 E *perora*, per ma deffensa,
 3070 *Mortis ora*, que'l fals no'm vensa,

Cobla *constructiva* derriera
 Mostram per aquesta maniera.

De cobla constructiva

Alma, sancta, *parens*, mayre
Creatoris, del Creayre,
 3075 *Tuis*, als tieus, *prebe*, dona,
Diadema, la corona,
Paratum, appellada,
In excellis, en los Cels,
Que, laquals, *datur*, es dada,
 3080 *Fidelibus*, als fizels.

Segon lati gardar no cal
 Accen, mas en lo mot final,
 Car aqui deu esser tots us.
 Vist havets de coblas lassus :
 3085 En la segonda part s'esmersa
 Ez aysi comensa la tersa ;
 E mostram vos qu'es *vers* ades
 E dels autres dictats apres.

[TERÇA PARTIDA ^b]

Aysi comensa la terça partida¹ on tractam dels dictats e primerament de vers

Vers es us dictats en romans
 3090 De sen, car es verays tractans,
 E car dir se pot de virar ;
 D'amors examen pot tractar,
 De lauzor o d'ensenyamen,
 E qis vol de reprendimen ;
 3095 E conte de .V. a .X. coblas,
 E la tornada si la doblas
 Far se pot, neys en tot dictat ;
 E deu haver lonch so pausat
 E noell am plazens montadas,
 3100 Am dexendudas e passadas
 Mot bellas e mot graciosas
 E dousas e melidiosas ;
 Qi vol far *tornada* complida,
 La meytat de vas la finida
 3105 Prenga de la cobla derriera
 E seguen aquella maniera
 En nombre par tornada fassa ;
 La qal meytat d'un bordo passa
 Can troba non pars lo[s] versets
 3110 E merma d'autre mantas vets ;
 Per egal vol esser pausada

En tot dictat qan es doblada.
 [F° 113, v°]. Pero soen pauzam major
 La denan e l'autra menor.
 3115 Al *senyal* la una se dona,
 L'autra pel nom de la persona
 A laqual per honor donar
 Vol hom son dictat presentar.

Per orde cansos apres ve
 3120 De laqual tractar nos cove.

De canso

Cansos es dictats que d'Amors
 Principalmen o de lauzors
 Deu tractar am bells mots plazens
 .V. o .VII. coblas retenens
 3125 O .VI. e vol per so dever
 Aytal coma vcrs deu haver.

Après canso ve serventes ;
 E vejats son compas qin es.

De serventes

Sirventes es dictats que play
 E servis se leumen que may
 De vers o d'alcuna tenso²
 Qan a las coblas ez al so,
 Amb aytal mateix' acordansa,
 Os outra d'aquella semblansa,
 3135 Os ab diversa, mas que tenga
 L'autre compas e'l so retenga,
 Tractans de maldig jeneral
 Per xastiar cells que fan mal,
 O de fayts mantas vetz de guerra
 3140 Que's deu far en alguna terra.

Dansa devem mostrar a tiera
 E vejats aysi la maniera.

De dansa

Dansa dictats es gracios
 Amb un tan solamen respos
 Ez am tres coblas atresi
 3145 Ad aquell semblan en la fi ;
 E la tornada vol per fort
 Esser tots temps d'aquella sort ;
 Lo comensamen de las qals
 3150 Deu hom [per] compas far egals ;
 Empero quan a l'acordansa
 Son divers ha d'una semblansa.
 Del respos han diversitat
 D'acort o qis vol d'egaltat ;
 3155 De meja cobla ses biaix
 Pren son [compas]³ respos o quaix,

¹ Cf. Leys, éd. J. A., III, 175 sq. — ² Peut-être *censo* (pour *canso* ?) — ³ Rétabli d'après le texte des Leys, éd. J. A.

Qar de dos versets mays o mengs ¹
 Al plus es sos variamens.
 Degus versets que dansa col
 3160 Passar .VIII. sillabas no vol ;
 [F^o 114, r^o]. D'amors deu tractar per de-
 E gay so per dansar haver. [ver

Descort vejats en aquest loch,
 Car aysi vol mostrar son loch.

De discorts

3165 *Descorts* es dictats mot divers
 D'aytantas coblas com ha vers,
 De rim, de so desacordables
 E de lengatges variables,
 E singulars o d'un amas
 3170 O totas de divers compas ;
 E deu mays segon que'ns appar
 D'amors o de ² lauzor tractar,
 O de querella, car no'm vol
 Midons aymar ayxi com sol
 3175 O de tot ensemps, qis volia ;
 Si far tornada mays plahia,
 Retenga cascus la maniera
 La qual lassus pauzem primiera,
 On dels lengatges que dits so
 3180 Deu hom far compilacio ;
 E si de tot l'es esquerrier,
 Prenda cell ques ha mes derrier ;
 Pero si trop li torna grieu,
 Qar troba la tornada brieu,
 3185 Retensa ³ pot far cadaüs
 De tots los lengatges desus,
 Aysi cells ⁴ ha pazats a renga,
 Mas que las acordansas tenga,
 Les qals vezets ques ha per si
 3190 Cascuna cobla vas la fi ;
 Car d'aquell loch vol acordansa
 Recorsa que dreig la balansa
 E segon dever la compassa ;
 Lo compas de cobla no passa,
 3195 La qal ab tots bordos s'afina.

E veus de tenso la doctrina.

De tenso

Tensos es debats on tensona
 Cascus per sa part eazona
 Per mantener son propri faig ;
 3200 E deu hom fenir aytal plaig
 De .V. a .X. coblas al may ;
 E pueys tornada cascus fay
 En laqual deven elegir
 Jutge per lor plaig diffinir ;
 3205 E'l jutges, lor compas seguen,
 Poyra dictar son jutjamen,

E, sis vol, per novas rimadas,
 Car en est cas son costumadas ;
 Lo qal deu hom dar ben adreig
 3210 No pas recitan segon dreig.
 [F^o 114, v^o]. Pero ges mens non es prezats
 Can segon dreig es recitats ;
 E no vol so de sa natura,
 Car sol de bonas razos cura,
 3215 Si doncs non fay en aycell cas
 Qan d'autre loc pren son compas
 O d'autra q'aver deja so ⁵ ;
 Car adoncs per miells alegrar
 Se pot en autre so cantar.
 3220 Partimens vol aysi far pauza
 Per que vullats verzer sa cauza.

De partimen

Partimens es, segon romans,
 Questios dos membres portans
 Contraris donats ad alcu
 3225 Per so que deffenda la .j.,
 Can el remanen sec la via
 De tenso que no s'en desvia.
 E qis vol partimens encara
 Diverces lengatges empara
 3230 E tensos e las pastorellas
 E coblas ques han lor pagellas,
 Como son monjas e vaquieras,
 Ez ortolanas e vergieras.
 Dictats qu'es d'autrus lenga tots,
 3235 Si be plazens appar a mots,
 En nostre jutgamen no's met
 Qan que'l trobem subtil e net ;
 Qar d'erguell mou e fay otratge
 Qi vol jutgar l'autre lengatge,
 3240 Si no's mezclats ab nostra lenga,
 Car adoncs soffrem q'om lo prenga.
 Vey aysi pastorela presta
 Qe d'esquerns fa tots temps gran festa.

De pastorella

Us bells dictats es *pastorella*
 3245 Que VI. o VIII. coblas capdella
 E .X. alcunas vets e may
 Am noell so plazen e gay,
 No ta lonc cum canso reqier,
 Ans lo vol un pauc viacer.
 3250 Pero can .XXX. coblas passa
 Cascus pot dir qu'es longa masa.
 D'esquern deu pazar son dictat
 Ses fare ⁶ e ses dir viltat.
 Retroncha vullats sauber tuig,
 3255 Si be petit porta de fruiç.

¹ Lire *menys*. — ² Ms. *da*. — ³ *Recensa* ? lire *recorsa*, comme dans le texte des *Leys*; cf. *infra*, v. 3192. —
⁴ *Aissi co'ls*, *Leys*, éd. J. A. — ⁵ Lacune d'un vers. — ⁶ *Sic* ms.

De retroncha

Retroncha dictats es d'acort
Am vers, car es del sieu resort,
Exceptat que totes vegadas
[F.^o 115, r.^s] Se fay de coblas retronchadas.

- 3260 Planch volem mostrar en apres
Per que vejats lo sieu proces.

De planch

Planch es dictats q'om fay per dol
Que de .V. a .X. coblas col,
Am so noell e quaix playen
3265 E lonc e pauzat e plazen ;
E soen per abuzio
Se pren de vers e de chanso ;
E deu hom dire lauzors grans
Am plazens mots e mays los dans
3270 Q'om pren e son apparegut
De so q'om playn ez ha perdut.

En aquest loch derrier escrig¹
Podets trobar a escondig.

D'escondig

- 3275 *Escondics* es trop bos dictats
Per loqual cell qu'es acusats
Se desencausa tota via ;
Estiers de canso no's desvia.

- 3280 La tersa parts en esta qarta
Fenix, e veus aysi la qarta ;
En las .VIII. parts devez mostrar
D'oracio per ensenhar
Alcus accidens necessaris
Ad atrobar per examplaris ;
E so ques aysi no sera
3285 En las LEYS D'AMORS trobara
Cascus si per dever o cerca,
Car mot es breus aquesta merca.

[QUARTA PARTIDA]

Assi comença la quarta parts on tracta de las
VIII² parts d'oracio

- 3290 Huyt parts havem d'oracio
E mostram vos aysi qal so.
En lo primier loch es le noms
Ez en lo segon le pronom ;
Mas le verbs del terç loch no's part
Tots temps ; l'adverbis vol lo quart ;

- 3295 Particeps es la part sinquena
E conjuncçios la sizena ;
Preposicions fay son cap
Del seten loch, car servir sab ;
Interjeccios va derriera
E sech las autras parts a tiera :
3300 E veus las vos totes escrichas.
E dizem may que parts son dichas
De paritat, car son pazadas
E nombre par e collogadas ;
[F.^o 115, v.^o] Pero miells parto de *partir*,
3305 Car tuig li mot ques hom pot dir
Son de la una d'estas parts.
E ses aquestas les .VII. arts
A penas pot sauber degus.

**Ayssí tracta d'alcus accidens de las ditxas parts
d'oracio. E primeramen del gendre**

- 3310 Aras cove que nos alcus
Accidens mostrem li qual so
D'aquestas parts d'oracio.
E veus lo gendre qu'es primiers,
Car a bon romans fa mestiers.
*Homs e thesaur*s son masculi,
3315 *Purtals e dona* femeni.
Del comu son *vergiers, plazents,*
Gensors, millors ez avinents,
*Fort*s e *lials, gentils, e grans.*
Neutri no sab nostre romans,
3320 Que'l masculis ha son loch pres,
Si doncs sustantivats non es,
Coma : *tot ayso m'es noell,*
Agradan e plazen e bell ;
Tot ço qu'es tieu e mieu e vostre
3325 *Sia comu d'ueymays e nostre*
E despondut en cominal.

- 3330 Qui bon romans vol e leal
Lo masculi deu ajustar
Am l'altre masculi son par ;
E'l femenis femeni vol,
Coma : *bos homs drechura col*
E bona femna lealtat ;
Car trop fa gran desegaltat
Qui dits : *bell moller, espos bella.*
3335 Le masculis trops motz capdella
Segon lati, los qals hom pauza,
Car es acostumada cauza,
Segon romans, en femeni ;
Car estiers bon romans ni fi
3340 Degus no pronunciaria
Qui d'ayso lo lati seguia ;
Car hom nostre parlar confon
Qui pauza *bell flor e clar fon,*
Car nostres lengatges empara
3345 Del tot *bella flor, e fon clara,*
E *bon'amor e valor fina.*

¹ Ms. *scrig.* — ² Au-dessus de VIII est écrit un *t* (le *t* de *ueit*, sans doute).

- Am soloecisme s'enclina,
 Qu'es vicis grans, qui ditz : *blanch flor* 3400 *Ez amats tots temps e servits,*
E sols adorats senes fi.
 È *per est'arma peccador.*
 3350 *Ez en parlar fa gran forfaig*
Qui dits : bella mel, dousa laig,
O tota la sanch es vermella,
O ditz : bonas cauls apparella ;
 [F° 116, r°] *Qar aquests mots pot hom* 3405 *Dieus es noms sustantius aysi,*
 [repandre] *Tot poderos, benignes, sans*
 3355 *Qui no'ls met en masculi gendre ;*
O qui dits : las ordas, la papa ;
Serpents e us e mars arrapa
Cascu ; pero la serp dictats. [F° 116, v°] *Per honor e per senyoria*
Prendem soen per singular.

De las habituts

- Del nombre**
- Nombre cove que sapiats
 3360 So es saber lo singular
 Que d'una cauza vol parlar
 Coma : *yeu soy de Dieu serventa.*
 Le plurals tots temps representa
 3365 Gran re de causas, so es motas,
 Coma : *las donas veno totas,*
O li Senyor cojugat so.
 Si romans vols leal e bo
 A singular singular dona
 3370 Coma : *tu hiesi bona persona ;*
 Aqo matex el plural fay,
 Coma : *li nostre clerc son gay*
E tuig li cavaller alegre.
 È qui vol lo contrari segre,
 Nostre dictat del tot ranqueja,
 3375 Coma : *duy bar tot jorn garreja*
E'l Rey ffrances fay lo passatge.
- Pero, segon nostre lengatge,
 Can duy o mays nominatiu
 Del singular e substantiu
 3380 S'ajuston am copulativa,
 Le verbs plurals am lor s'abriva,
 Coma : *Pascals e Ffrances cuello,*
Qan le rosiers e la vits bruello.
 È soen aytals parladura
 3385 Verb singular vol per figura,
 Coma : *fraus, engans e tensos*
Naix e creix tot jorn entre nos.
 Substantiu diem scienmen,
 Car si .XX. ajectiu o cen
 3390 Son ad un substantiu donat,
 Deven esser pronunciat
 Singularmen ; e qui sauber
 O vol aysi o pot vezer :
- Dieus tot poderos, sans e dignes,*
 3395 *Glorios, humils e benignes,*
Sia benezits e lauzats,
E grazits e glorificats,
Temsuts, honrats e benezits,
- Las habituts volem mostrar,
 Per las qals soen conoyxem
 D'aquests .VI. cases ques havem :
 3410 Nominatiu e genitiu
 E datiu ez acusatiu
 Vocatiu, ablatiu derriers.
 Le nominatiu es primiers
 Ez es amb'aytals abituts
 3415 En lo singular conoguts ;
Le vol en la votz masculina
E la fay en la femenina.
 È qan le genitiu rete
 Lo masculi fay *del e de ;*
 3420 E si'l femenis l'acompanya,
De la tantost ab luny¹ s'afiranya,
E de soen coma de justa ;
 Le datius fay a qan s'ajusta
 Al masculi ez *ad ez al ;*
 3425 Am femeni fay atretal,
 Exceptat que d'al fay a la.
 Si l'acusatiu en la sala
 Intra del masculi fay lo ;
 E qan dexten vays la mayso
 3430 Del femeni tantost la dona
 Le vocatiu ses mudar sona,
 Amb o pauzat es entendut.
 A las habituts attendut
 De l'ablatiu siats tuig ara,
 3435 Car mantenen ques ell empara
 Lo masculi fay per *ab, am,*
Am lo motas vetz hi trobam
Ez en lo, si quel, e soen
 Lo pauzat absolutamen,
 3440 Coma : *lo Rey vençut e mort,*
Han tuig li sieu gran desconort ;
 Gayre non es *si quel* en us.
- En lo plural vejats cascus
 On le nominatiu fay *li*
 3445 E *las* qan es del femeni,
 Non ha plus, ni de plus no cura.
 Genitiu es d'aytal natura
 Que *dels e de* requier e vol,
 Am femeni *de las de col.*
 3450 *Ad fay le datius als oc a,*
 Mas ques *ad als* vol mays .I. a,

¹ Ms. *luy* avec abréviation de *n* ; l. *luy*.

- Can se met am femeni gendre.
Acusatiu los vol deffendre ;
Am femeni pero fay las.
3455 [F° 117, r°]. Del nominatiu lo compas
Vol tots temps segre vocatiu,
Am masculi fay ablatius
Per *ab* ez *am*, *ab los*, *amb los*
Ez *en los*, e *si quels e los* ;
3460 Am femeni fay examen
Per *ab*, *am*, *ab las*, *am las*, *en*,
En las, *sique las*, *ellas*, qu'es
Tots temps absoludamen pres ;
Si que las gayre no metem.
3465 *Ab* ez *amb* escriure¹ devem,
Am *b*, car hom lo pronuncia
Vocal siguen e miells se lia
Ques *m* no fa luya vegada,
Coma qui dits : *vay amb amada* ;
3470 Estiers le *b ab* en *m* muda
Ez *amb* vol *b* haver perguda,
Coma : *Bertrans es am En Magfre*.
Encaras l'ablatius fay *de*
En singular ez am plural,
3475 Coma : *tu yiest tots ples de mal*
Ez hieu de bes e de vertuts.
- Motas d'aquestas abituts
Vezem que son mantas² vegadas
Per preposicions pazadas,
3480 Coma : *de* (l. le) *marges es d'evori*,
E per mon pro las leys decori,
E tot jorn a la sgleya vau
Am Duyan ez amb Ermengau ;
3485 O qui dits : *ara soy en pats*,
Pero gran festa no'y fassats ;
O sian prepozicions
Os abituts, car entre nos
Gran diversitat no'y trobam.
3490 Lo mantas vets cor lo (*sic*) *viram*,
Per c'om luy mot no diga laig
El mieig del ajustamen faig
De l'abitut e del sieu cas,
Coma *lo camí*, *lo cabas*,
Car am *le* trop mal sonaria.
- Del liamen de la abitut ab son casual, lo qal
prendem per declinacio en romans**
- 3495 Veus per qual maniera se lia
Abituts ab son casual ;
Ez en romans cercar no'us cal
Luy altra declinacio ;
E veus la declaracio :
3500 Nominatiu *le Princeps* dona
E la Regina gasardona ;
Genitiu *del Rey* es la joya
E de la Regina Savoya ;
Datius *a Dieu* ez *al Senyor*
- 3505 *E a la dona* fayts honor ;
[F° 117, v°] Acusatiu *lo Rey* honrats,
En *lo nom* de Dieu exalçats ;
Vocatiu : *Bertrans* o *Bertranda*,
La vostra valors es mot granda ;
3510 Ablatiu *per Dieu* ez *am Dieu*
Ez *en lo nom* benehit sieu
Orats *amb honor* Dieu lauzan
Lo Senyor del mon ajudan
E la sua digna virtut
3515 *Am la qual* tots temps nos ajud.
- Nominatiu plurals *li clergue*
E *las sors* honran lo dimergue ;
Genitiu *dels Reys* es la terra
E *de las gens* tots temps la guerra ;
3520 Datius *als pros* ajudarets
Ez *a las donas* servirets ;
Acusatiu *los Sants* tots temps
Lauzats e *las Sanctas* essempts ;
Vocatiu : *Martirs glorios*
3525 *E Verges preyats Dieu per nos*.
Ablatiu *per bonas doctrinas*
Ez en verayas diciplinas
De virtuts ez amb alegriers
Lauzem Dieu e'ls Sants dretchuriers,
3530 *Amb oracios ez am cants*,
Los Angels del Cel ajudants.
- Veus la maniera per la qual
S'ajuston am lor casual
Las habituts desus nomnadas.
3535 Las diccios mantas vegadas
Ses abitut hom pronuncia
Coma *bell m'es* o *bo seria*,
Quals es aquells o *qui fara*
So que Deus vol, salvat sera ;
3540 *Ad aquell davem bell juell*
Qui dira bell un redondell ;
Plasers e gavijs es huy en terra,
Car Deus lo mon ha traig de guerra ;
Hucs e Bertrans parlo tot jorn
3545 *Ez hieu e tu nos dam sojorn*.
Ez ayso pel nominatiu
Prendets e per l'acusatiu.
- Li autre cas ses abitut
Despullat son e del tot mut,
3550 Exceptat ablatiu absout,
Coma : *vos m'avets lo mal tout*,
Dieu ajudan per sa merce.
Degus per *le* no pauza *se*,
Ni *so* per *lo*, ni *sa* per *la*,
3555 Car *s* aqui ges bell no ca,
Coma : *so vergiers*, *so ramells*,
Sa maysos, se cavalls es bells ;
Ni *vuella se* mudar en *s*
Ni dire *li dona*, *li res*,
3560 [F° 118, r°] Car no curam d'aytal compas.

¹ Ms. *scure*, sans signe d'abréviation. — ² Ms. *matas*, cf. 3535.

De las terminacios del cas

- Las terminacios del cas
Volem que sapiats apres.
Regularmen finis en s
Le nominatius singulars
3565 Coma : *le vis es bells e clars*
E'l pas leugiers, saubors e blancs ;
Le Reys appar suaus e francs.
Savis e certs e liberals.
Mas le nominatius plurals
3570 Regularmen ses s termena,
Coma : *li foll hauran greu pena*
E li fisel gran alegrier.
Si'l Rey e clerc son drethurier,
Le mons sera miells governats.

Excepcios dels femenis

- 3575 Le femenis es exceptats
De la presen regla, car fa
Lo sieu nominatiu en a
Singular coma : *femna, dona,*
Bertranda, veraya, Garona,
3580 *Noyrida, tua, mia, nostra.*
L'excepcios examen demostra
Femeni can en a se pauza
E dits en a per esta cauza ;
3585 Car nos havem femenis mots
Que fan ses a la final vots,
Coma : *rasors, Tibors e naus,*
Flors, dignitats e gents e claus,
Li qal tots temps lo singular
Nominatiu volon gardar ;
3590 Empero lo plural no teno
Coma : *las bellas donas veno*
E las naus son apparelladas
E las dignitats autrejadas.
Mays son plazens las Damicellas.
3595
Gensors e leumen plus istillans ¹
E mays gentils ez agradans
Las diccios participans
Alcunas vets am masculi
3600 E qan locs es am femeni,
Coma *plazens, grans e humils*
Leals e mors ez utils
Volon del tot segre la via
D'aquell a cuy fan companyia ;
3605 Car si'l masculi gendre colo,
La sua regla del tot voio,
Coma : *fort, humil e plazen*
Son l'escudier ez avinen ;
Si pueys en femeni se mudo,
3610 La sua regla no refudo,
[F^o 118, v^o] Coma : *las Verges son plazens,*
Leals, humils ez avinens,
Gentils ez agradans a tots.

- En a trobam gran re de mots
3615 Del masculi coma *legista,*
Propheta, Papa, canonista
Ez evangelista, li qal
Teno la regla del plural
Nominatiu, coma *li Papa*
3620 *Son de la fe sosteyn e capa ;*
Los quals noms masculis tots temps
Trobam del singular essemps
Coma : *le papa tolssa* (sic)
Te voluntiers clausa la ma
3625 *Car pazor ha de larguejar.*

Excepcios dels mots integrals

- Encaras s'en deu exceptar
Noms integrals, car aquell cert
Hom troba per que re no pert,
Coma *gros e gras e revers,*
3630 *Cors, gracios, fals e divers ;*
E qui d'ells se vol donar cura,
Encaras han outra natura,
Car tuig que may son allongat
Segons qu'es miells acostumat,
3635 Coma *divers* pot far *diverses*
Escas escassas, e vers verses ;
Tuig li primier nominatiu
E'l segon e li vocatiu
E tuig li oblic singular
3640 *Bras e fals* ses plus devo far
Divers e gracios, ez os,
Cors virtuos e gras e gros,
Ez aysi dels autres aytals.
Tots temps en los oblics plurals
3645 Devetz pauzar o *bras* o *brasses*
E *cors* e *corsets, gras* o *grasses,*
Divers diverses, gros o *grosses*
E *fals* o *falses ; os* ez *osses,*
E *virtuoses virtuos.*
3650 Encaras sapiats que nos
Dizem nostre son ² tuig que may,
Car en tot ayssso no s'esqay,
Coma, *pros temps repaus e murs*
Ses o e sses e, ris ez us
3655 Si d'usar pren significat,
Segon qu'es miells acostumat
Es digs lassus, car hom la vots
Allonga soen d'alcus mots
[F^o 119, r^o] Integrals particularmen ;
3660 E car no's dits cominalmen,
Sino per singular ³ usatge,
No lauzam trop aytal lengatge,
Coma si pauzas *votz* o *voses*
Dots o *doses, nots* o *noses.*
3665 Allongar no's vol *peccayrits,*
Ni *perdits* ni *governayrits,*
Ni degus que tenga lor clam,

¹ Sic. Le vers précédent manque. — ² Ms. son son ; cf. le vers 3633. — ³ Ms. singulari.

3670 Car d'aytals mots ges no curam ;
Per que no pauzas *pecayrisas*,
Perdisas, ni *governayrisas*.
Bona costuma doncs e llonga
Prenda cells q'aytals mots allonga,
Car vicios estiers seria.

De las diccios pàrcials

3675 Diccios havem d'otra guia,
Que son *parcials* appelladas ;
E podon esser allongadas,
Coma *ceus*¹ vezets que fa *cruses*.
D'allongar aytals mots non uses,
Si be non es acostumat.

Dels mots indifferens

3680 *Indifferen* son appellat
Li mot que podon termenar
Lo nominatiu singular
Amb *s* o *ses*, coma *coms*,
E *vescoms* ez *homs* e *prosoms* ;
3685 Nominatiu plurals vol *comte*,
Ez *home*, *prosome*, *vezcomte* :
Tuig li oblic fan atretal
Del singular e del plural,
Exceptat que'l plurals vol *s* :
3690 *Clercs* ez aquest direts apres
E tuig li *clerc* o tuig li *clergue*
Canten be que son de Rosergue ;
E los oblics *clergue* direts,
Si plural senes *s* hi metrets.

3695 *Sants* e *benezits* si'us volets
En tot cas allongar podets ;
Santes a tart (*l. tort*) pero se dits,
Car leumen *sants* es miells aysits.
E lo nominatiu primier
3700 *Sants* no pren degun allonguier,
Si propis noms l'es ajustats,
Coma : *Sants Peyres*, *Sants Bertrans*,
Car *Sants Peyres* no prendem.

Seners, *Sen* e *Senyer* dizem :
3705 *Mosen Bernat mo Senyers* es ;
Tots temps mo senyer es *cortes* ;
Salvayres es *Dieus*, o *salvayre*,
[F° 119, v°] Ez aysi dels autres en *ayre*.
Bos es *paratges* o *paratge*
3710 Ez aysi dels autres en *atge*.
Tres o *trey* son e *duy* o *dos*
E *sieys* o *detz* totas sasos.
Ara ve la *gens* o la *gen*,
E'l *gauigs*, e'l *gauig* creys *examen* ;
3715 E'l *joys*, e'l *joy* per tot s'esperan,
Cridars o *cridar* m'es desfan (?)²
E *servirs* o *servir* m'agrada ;

Honrar la Verge coronada
E *servir* me play ses offendre ;
3720 *Ayso* metex devets entendre
Dels autres infinitius mots
D'aytal o de diversa vots,
Coma *deffendre*, *creyre*, *perdre*,
E *querre*, *decebre*, *desperdre*,
3725 *Escriure*, *secoverr*, *vezzer*.

Gra, *cor* e *sor*, ez *or* e *ser*
No volon terminar en *s*
En singular e mens ades
Neutri sustentivats ; pero
3730 Tots temps no's pot seguir ayso,
Car perque no fassa dubtar
En *s* vol soen termenar,
Coma qui dits : *mals te xastia*.
Als poyrets dire tota via,
3735 *Al re*, *vers* o *vers* (sic), *mays* o *may*,
E *mestiers* o *mestier* me *jay*,
Segon que miells s'endevendrà.
Noms integrals *s* tots temps ha,
Coma qui dits : *miels es que fassa*.

3740 Trop mot trobam que ses *s* passa,
Can las vots pauzam solamen
So vol dir materialmen,
Coma per *h* *home* s'escriu
E de *Dieu* es del genitiu,
3745 *A*, *e*, *i*, *o*, *u*, *b*, *c*, *d*,
Ses *s* pronunciar cove ;
En singular am lors semblants
En aquest nombre termenans
Ses *s* atrobam *hieu*, *tu*, *cell*,
3750 *El*, *aycell*, *est*, *tost* ez *aquell*,
Aquest e *le*, qan pronom es.

De *re* digats, o *luya res*,
Mas que'l prendats en general ;
En can es en especial
3755 O *qaix*, adoncs en *s* termena,
Coma so disets que *Serena*
Es bella res o *trop m'agrada*
Servir la gentil res honrada,
Car ella sap valer a tots.

3760 Per tot lo plural direts mots,
Si per moltesa lo pauzats,
E *manhts* am *h* per gran digats ;
[F° 120, r°] E qan per *mouts* lo pauzarets,
Ses *h* lo pronunciarets.

3765 *Sants* muda *s* en *t* soen ;
Mants e *cants* e *tants* examen.
Sants Pauls o *Sant Paul*, *Sant Andrieus*
Prego per nos lo fill de Dieu.
Mants homs o *man hom* qu'es el mon
3770 *Per sa gran colpa* se *confon*.
Tants homs o *tant hom* se *decay* ;

¹ Sic ms. et copie. Lire *crus*. — ² Lire *d'esperan* ?

- Qant home so vengut dessay ;
 Ez ayssi d'aytants, atretans.
 Luny temps no vullats mudar sants,
 3775 Si per sobrenom se cambisch
 Can ajectius en s fenisch
 E'l substantius per s comenssa.
 Adoncs la paraula s'agensa
 Si'l final s del ajectiu
 3780 Hom no profer, si be s'escriu,
 Coma : grans senyors e grans pestres
 Fo Sants Cernis e Sants Silvestres.
 Ez enayssi vos direts san
 En lo dig cas, no contrastan
 3785 Qu'en la Escriptura sia s.

 Midons, sidons direts apres,
 E tots homs viu en bona cura
 E tuig li san volon dretura ;
 E veus le polis o'l poli.
 3790 La regla no te quis vel qui ;
 Exceptats pero quins e quals.

 E direts Vidal, o Vidals,
 Tibaut o Tibauts, Ermengau
 Oz Ermengaus m'an faig gran frau.
 3795 Ez ayso matex entendets
 Dels autres propis ques havets,
 Si donques no son del compas
 Dels integrals, coma Thomas,
 O no son de vots femenina,
 3800 Coma Bertranda, Mantellina,
 Estatcha, si propis noms es,
 O si de grec o qaix se pres
 Coma Peragoges o ge,
 Sinodoches, sinodoche,
 3805 Parameons, parameon ;
 E digats Sions o Sion.
 E cells qui son aytals o qaix
 Issir no vol de son relays
 Le sobrenoms coma qi dits :

 3810 En tots fayts es pros ez ardots
 Mossen Ramonet de Tolosa,
 Am vida leal e joyosa,
 Al Gay Sauber ja gran abrich
 Mossen N'Esteve del Garrich,
 3815 E Mossen Bertran de Morlas,
 A luh bo fayg no clau las mas ;
 E Mossen Bertrans Barrau
 [F° 120, v°] Es d'umil cor franc e suau ;
 Per metre pats sos dits afilla
 3820 Mossen Pere de Gamevila ;
 Pons Isalguier es gays e pros,
 En Frances Barrau certs e bos ;
 Pere de Prinhac tots nos soste,
 Guillems de Gontaut dicta be ;
 3825 Huc d'Agramon, N'Estolt Arnaut,
 En Johan d'Agramont asaut
 Son tuig ez am bells fayts e rics
 Sabon mantenir los amichs ;

 Johan Paga tan es benignes
 3830 Que d'un comtat seria dignes ;
 Tan es Bernat Vinhas plazens
 Qu'es agradans a totas gents ;
 Bernat Terrier es tot leals
 En tots temps francs e liberals ;
 3835 Per Sabatier en res no fench,
 Perque pretz e valor atench ;
 Tenir li play dreig lo timo
 E no sap dir als obs de no,
 Car mercenier es en sos fayts ;
 3840 Si disets Pey ges no forjayts
 O Peyr ab r coma Peyr Huc,
 O Pey Bernat es am lo Duc.

 Maestres ab s o ses s
 Direts si propis noms l'es pres,
 3845 Car enaysi's acostumat ;
 Li mot en s h, terminat,
 Coma peysch, boysch, huysch, o carcasch,
 Gandisch e creysch, puysch e pantaysch
 Podo quis vol ses h finir.

 3850 En lo singular poyrets dir
 Nostres am s o ses s nostre ;
 Aquo matex dizem de vostre ;
 E si'l nominatiu reteno
 Del plurals senes s termeno,
 3855 Coma li nostre son leyal.
 En lo nominatiu¹ plural
 Nos o nasautri (sic) pauzaretz,
 E vos o vosatri direts.

 Cascus eys oz osses empara,
 3860 Mateys o mateyxes encara ;
 Aysi mateys trobam que sono
 Gran re dels autres e's compono,
 Los qals hom pot... per us.
 Il osilh devets dir cascus,
 3865 E cill ez aquilh ez aycill,
 Ist, aysi, cist, aquist, aquilh ;
 Encara direts miey o mieu,
 Li lor, siey o tieu, siey o sieu ;
 [F° 121, r°] E qui dits el, cell e aycell,
 3870 Est ez aquest, cest ez aquell
 No fall en re, car en usatge
 Havem tots temps aquest lengatge,
 Perque mantener lo devam.

 Tot so que dessus dig havem
 3875 Del nominatiu singular
 O del plural devets notar
 Pel vocatiu, car vol apleig
 Esser governats d'aquell dreig
 Qan a la terminacio.

Dels obligz singulars e plurals
 3880 Dels nominatius havem pro
 Ara parlat, perque dece

¹ Ms. minatiu.

Dels oblics tractar nos cove,
Li qual luy temps de s no curo,
3885 Qan am lo singular s'aturo,
Si non es doncs noms integrals ;
E qan le nombres es plurals,
Volon s tots temps en la fi.

De las personas

De las personas atressi
Cove tractar, las qals son tres :
3890 *Hieu soy, tu hiest, ez aycell es.*
E qui de bon dictat s'enansa
Fassa d'aquestas acordansa ;
Qar si diets *eu vas, tu vau,*
3895 A nostre romans fa gran frau,
Qar devets dir : *yeu vau, tu vas.*

De temps

Temps deu hom gardar en tot cas
Presen, preterit, inperfeig
E'l perfeig, e'l plus quam perfeig
E'l futur, e veu lo present :
3900 *Eu vau, e tu vas, examen*
Preterits inperfeigs *donava,*
Vehia, cridava, mandava ;
E'l preterits perfeigs *mandet,*
Vic ez ausic e demandet ;
3905 E'l plus quam perfeig tota via
Lo sieu voler mandat havia ;
E'l futurs dits ques *amara*
E qui bons dictats far volrra
D'aquests far vuella bon acord,
3910 Car a bon romans fa gran tort
Qui dits yieu me diey aquell jorn
Que veig mon amich gran sejorn,
Car hieu me dau vol per dever :
So q'aysi falch podets vesser
3915 En las LEYS D'AMORS don trazem
Per abreujar so que dizem ;
[F° 121, v°] Car huey vol hom breus es-
Veus apres vicis e figuras. [cripturas.
3920 Pus que la quarta parts termena,
Aysi comensa la cinquena.

[CINQUENA PARTIDA ^a]

Aysi comensa la cinquena parts. De vicis e de
figuras

Tres Reys atrobam mals e fiers
E trop sobranciers e divers
Que son estat el temps antich
De tres Reginas enamich :
3925 Le noms del premier *Barbarismes,*

E le segon *Soloecismes,*
Mas le terç es *Allebolus.*
Tan las garrejava cascus
Que paubras n'eran e mesquinas ;
3930 E veus los noms de las Reginas :
So es saber *Na Diccios,*
Ez apres es *Oracios ;*
Sentensa dizem qu'es la terça.
La guerra fo grans e diversa,
3935 Car *Barbarismes* deslials
E *Soloecismes* tot fals
Diccio garrejavan fort
Ez *Oracio,* ses luy tort
3940 Qu'elas en re no los tenian,
Am X sagetas ques havian
Per nom partit e en cominal
Fasian la guerra mortal ;
Si que *Barbarismes* tot dia
D'una part *Diccio* feria,
3945 *Soloecismes* segetava
Fortment d'autra part e nafrava
Oracio molt cruzelmen.

E veus los noms expressamen
De las sagetas sobre ditxas :
3950 Las qals aysi vezets escritxas :
Acirologia primier
Pausam, quar empostamen fier ;
Cacephaton lejamen sona
E *Pleonasmos* trop mensona ;
3955 Mas *Perisologia* lieig
Paraulas tropas ses profieig ;
E tots temps *Macrologia*
De petit faig gran proces fa ;
Tautologia vol e pauza
3960 Trops mots per una sola cauza ;
Eclipsis petit vol contendre,
Car ço que nos dits vol entendre ;
Tapinosis se bayxa tan
Que pauc reputa so qu'es gran ;
3965 *Cacosinteton* vicios
Orde requier de diccios ;
[F° 122, r°] *Amphibolia* vol duptosa
Sentensa ¹ per qu'es perillosa ;
Las X sagetas havets ara.

3970 De *Cacosinteton* encara
Sapiats ques ha un cayrell
Plus fort qu'espazha ni coltell
On ha VII cayres principals
Mots primis e tallans, entre'ls quals
3975 Veus *Transposicions* ades
E *Transportacios* apres,
Collisios, Fres ez Hiats :
Cinch n'avem dits si be comptats ;
Pel VI^e ² prendetz *Metatisme*
3980 El VII^e ha nom *Laudacisme.*
Mots d'autres cayrells hi trobam

¹ Ms. *sentesa*. — ² Le ms. porte VI, et au vers suivant VII, avec, dans les deux cas, un e suscrit : *selen* et *seizen* ?

- Los quals examen esquivam,
 Car apres e dur e tallans
 Los atrobam segon romans,
 3985 Lo qual li principalmen son dig.
 E veus los vos tots per escrig.
Replicacios es mot dura
 E quaix si trop se desmesura ;
Mots pessans per auzir desplay
 3990 E *rims fexucs* atretal fay ;
Mot tornat trobam vicios
 E *rim tornat* trop enujos ;
 Desplazens es *pauza tornada*
 E *bordos tornats* desagrada
 3995 Ez es cargats a totas gents.
 Un autre cayrell examens
Amphibolia possezis,
 Que de mots cayres se garnis
 Per motas fallacias que so
 4000 Dins e defora *diccio*,
 De las qals hom no cura gayre
 Segon romans ; com autre cayre
 La trobam vas laü tantost
 Ques ha nom *Liamen empost*
 4005 De *Diccios*, car laig se porta
 E que red la sentensa torta ;
 E car las juncturas son netas,
 Aquestas d'aquestas sagetas
 So escusablas mantas vets ;
 4010 Ez adoncs vos las jutgarets
 Ses far tort per veras figuras.
 Estiers sagetas greus e duras
 Dizem que son am vicis grans
 Que redo fals nostre romans
 4015 E segon us e segon art.

Allebolus de l'autra part
Sentensa greument segetava
 E molt cruzelment la tranchava
 [F° 122, v°] Amb una sageta mot fera
 4020 Li quals *Improprietats* era,
 Si que'l fahia mal e dan,
 Fazen del autre gran boban,
 Car era trop presumptuosa ;
 Mas una dona graciosa
 4025 Asauta, plazens e cortesa
 E part las outras miells apreza
 E la plus nobla per dever,
 Gentils e de mot gran poder
 E sobre totas la mays rica,
 4030 So fo madona *Rethorica*,
 Cogitet per sa gran valor
 Que pogues far patz entre lor ;
 E regardet be las asinas
 E trobet que las tres reginas
 4035 Havian tres sors mot azautas,
 Noblas e de gran poder nautas ;
 Veus aysi lo nom de cascuna :
Metaplasmus era la una
 Qu'era sor de Na *Diccio*
 4040 E *Scema* sor d'*Oracio* ;
 La sor de *Sentensa* foc bella,
 La qual hom Na *Tropus* appella ;
 E vic los tres Reys mals e fiers
 E disoluts e ses mollers,
 4045 Perque matrimoni parlet
 Ades entre lor e tractet ;
 Finalmen tan saub far e dir
 Que'ls matrimonis fe complir ;
Barbarismes, la us dels tres,
 4050 Per moller *Metaplasmus* pres,
Soloecismes atretal
 Hac *Scema* per moller leal ;
 L'autra sor pres *Allebolus*,
 La quals havia nom *Tropus*.
 4055 Tan eran de gran malancoli
 Que no stech per lo matrimoni
 Qu'entre lor brega no fos grans
 Entro ques hagueron¹ infans :
 De *Metaplasmus* hac per temps
 4060 *Barbarismes* estan essemps
 XIII fillas de las qals
 Trobam los propriis noms aytals :
 So qu'es el cap *Prothesis* da,
Afferesis tol e sostra,
 4065 *Epenhesis* cresch e conferma
 So qu'en lo mieig *siconpa*² merma.
Paragoges tots temps apon
 La fi ques *Apocopa* ton.
 [F° 123, r°] *Extasis* breu fay allongar
 4070 E lonch *Sistoles* abreujar.
 De .I. fa dos *Dyeresis*
 E de dos .I. *Sineresis*.
 Vocal *Sinalimpha* per cauza
 Esbeu qan en la fi se pauza,
 4075 La qual escriure cascus deu
 Si be pronuncian s'esbeu ;
 Pero d'escriure no curam
 Letra que no pronunciam.
Olypsis m, segon lati,
 4080 Escana qan es en la fi.
Antithesis en un loch muda
 Vocal e consonan e muda.
Metathesis aytal se fay
 D'un loch en autre quan s'escay.
 4085 XIII doncs fillas ses plus
 Havem las quals *Metaplasmus*
 Hac de so marit *Barbarisme*.

 Las fillas de *Soloecisme*
 La (*sic*) quals hac de *Scema* lor mayre
 4090 Ara volem per nom retrayre.
Prolemsis lo plural empara
 Lo qal per motas parts declara ;
Zeuma diversas clauzas doña
 Las qals ab .I. sol verbazona.
 4095 *Yposeusis* cascuna clausa
 De sengles verbs fay estar clausa ;

¹ Ms. *haguers*, avec abreviation sur *e*. — ² *Sic* pour *sincopa*.

- E qui sech lo sieu dreig sendier,
Luy temps copula no requier.
Sylemsis motas clausas ponh
4100 Las qals amb ab .I. sol verb cojonh.
Anadiplosis examen
Soen .I. vocable compren.
Anaphora vol totas vets
4105 Comensar clausulas e versets
Per una sola diccio
E may o per oracio.
Espinalemsis atresi
Lo mot del cap vol en la fi.
Epizensis per cert
4110 Vol son talen mostrar apert.
Paranomazia s'acaba
O letra mudan o sillaba
D'un mot ad autre quaix semblan
Diversamen significan,
4115 Coma *prenden penden tot dia*,
Corta hiest cortis de cortesia.
Scesinomaton volentosa
Es tots temps ez afectuosa,
[F° 123, v°] Qar diccios motas nos pausa
4120 Quaix significans una causa,
Coma *peccat e malvestat*
Has faig e gran iniquitat.
Paranomeneos vest lo cap
De cascu mot d'u mateix drap,
4125 Coma *d'onor ets dona digna*
Bona, beutadosa, benigna.
Omoepiteton vol per egal
Cascu vocable casual
En una sillaba finir
4130 Per que's pot a rim convertir.
Omoeteleton los mots
Del verb finisch examen tots
E una sillaba per que
Hom ne pot rima far dece.
4135 *Poliptoton* son cors sejorna
Can una diccio retorna,
Per divers cases varian
Orde seguen o delaxan.
*Irinis*¹ en tot loch s'abriva
4140 Am construccio suspensiva.
Polissinteton es can nos
Pauzam gran re d'oracios
Otra .II. las qals tota via
Hom ses copula pronuncia.
4145 *Dialiton* fa lo contrari,
Entendre's pot ses exemplari.
Sinteton, car es trop efruna,
Dos oracios met en una.
Antiteton fay abayssar
4150 La .I. contrari per son par.
Antiteta vol per semblans
Sentensas o contrariants,
Coma *freols*² *hiest e hieu forts*,
Aquell es vius ez aquell morts.
4155 *Antitozis* pauzan un cas
- Per autre frayn nostre compas.
Ipallatge del tot reversa
So que dits, car es trop reversa.
Sintesis l'orde natural
4160 De las diccios e leal
Fa torbar am sas maravillas.
- Scema* doncs hac aquestas fillas
De *Soloecisme* per temps
Estan o conversan essempts ;
4165 Entre las quals fillas nomnadas
De sors atrobam maridadas,
[F° 124, r°] Car am paraulas de presen
Silemsis pres concebimen ;
Del qal hac fillas per sasos
4170 Ez agro nom *concepçios*
De gendre, nombre, de persona,
E l'autra *de cas* se mensona :
Qatre n'avets, si comptats be.
- Na Synthesis* en apres ve,
4175 E trobam que fa maridatge
Ez hac per marit *Pariatge* ;
De luy hac *Evocacio*
Ez apres *Apposicio* ;
E veus VI nebodas ses plus.
- 4180 Apres le Reys *Allebolus*
Amb *Tropus*, sa moller, estech,
Don XIII fillas engendret :
Methafora lo so transporta,
Catacresis l'autre nom porta,
4185 *Metalemsis* de gra en gra,
Climax d'u mot ad autre va,
Metonomia vol l'escut
Del contenen pel contengut
E del faig per aquell qui fets ;
4190 E pel contrari mantas vets
Antonomasia s'agensa,
Per ço car per gran excellensa
Pronuncian lo nom comu
Enten lo propri nom d'alcu.
4195 *Epiteton* l'acciden pauza
Q'om ses dir enten per la cauza.
Sinodoches vol coma glota
Per una part la cauza tota,
Ez adoncs sembla gen noyrida
4200 Qan lexa'l tot per la partida.
Per construccio de lati
Se fay encaras atresi
Sinodoches, mas no curam
Sino d'aquesta que pauzam.
4205 *Onomotopeya* tray
Nom del so que la cauza fay.
Perifrasis fay laig dictat
De petit per cauza d'ornat
E per esquivar laig parlar
4210 Vol sas paraulas agensar.
Iperbaton, car se transmuda,

¹ Sic ms. — ² Ms. *fre eols*.

- Red la sentensa confunduda.
Iperbole, qan s'enardis,
 Que mays que no parla mentis.
 4215 *Allegoria* nos dits un
 Ez als enten del faig autrar (*sic*).
Omozeusis tol ignoransa
 Qar sab per alguna semblansa
 [F° 124, v°] De so qu'es cert ez entendut
 4220 Declarar lo mens conogut :
 E veus las XIII fillas totas.
- E trobam ne d'aquestas motas
 Ques agro marit e senyor.
Yperbaton, qu'es entre lor,
 4225 Hac *Turbo* per marit primiera,
 Del qual hac V fillas a tiera.
Istvologia nom pren
Ysteron Proteron soen ;
 Sentensa vol d'aytal compas
 4230 Que's vest so qu'es denan detras.
Anastrophe met tot derrier
 Lo mot qu'om deu pauzar primier ;
Parenthesis denan la clausa ;
Themesis vol mot empeutat
 4235 El mieg del vocable trenchat ;
Syneresis, que los muts transmuda,
 Nos ret la sentensa cormuda,
 Cofusa del tot e mal clara.
- Autra de las fillas encara,
 4240 Qu'es *Allegoria* nomnada,
 Atrobam que fo maridada
 E pres *Alexim* per son par,
 Le qals vol dir estranys parlar,
 Ez hac ne VII fillas leals
 4245 E volem vos dir ara quals :
Ironia vol fort rependre
 Am sa gran vots e dar entendre
 Tot lo contrari de sos dits ;
 Vejats quo's de bona rasits !
 4250 *Antifrasis* vol exemplari
 D'un mot on pauza son contrari,
 Segon cell que naturalmen
 Deu haver e don se dexten.
Enigma sentensa rescosta
 4255 Nos dona per esser espota.
Cartenthismos ques (*sic*) diga
 So qu'es greu per dire mitiga.
Paroemia nos enclina
 Am bells proverbis a doctrina.
 4260 *Sarcosmos* ha'l cor tan inich
 Que tots temps a son enemich
 Dits vilanias a tot for
 Ez ontas am gran crebacor.
Antismos trop sap e conoix,
 4265 Car ontas dits tan sap del mosh,
 Cubertamen e vilania
 Ayxi cum si no l'en calia
 4320 Ses gumar (*guinar* ?) e ses tot cimbell.
- Omosensis* hac marit bell
 4270 En *Clarus* don hac per sasos
 Tres fillas mot bellas e pros :
 [F° 125, r°] *Ycon* lo primier loc empara,
 Car lo mens conegut¹ declara
 Per semblan del mays conegut
 4275 Si que son amduy contengut
 Dejos un gendre jeneral
Quos (*sic*) mays pres os especial ;
Parabola d'ayso no's fench,
 Car en declaran fort s'en plench
 4280 Lo mens conegut per lo may ;
 Aysó pero tots temps se fay
 Per la semblansa que s'atura
 Entre lor, car estiers no cura
 Degus qu'estia jos un gendre,
 4285 Entenda nos qui sab entendre ;
Paradigma tots temps sermona
 Am bells exemples que nos dona
 Per ensenyar bonas doctrinas.
- Mostra que Retthorica estrenet alcunas de las
 ditxas fillas ez alcunas de las nebodas de
 las Flors del sieu Vergier.**
- Encaras la[s] ditxas Reginas
 4290 Eran soen en desacort
 Am los marits, car lo gran tort
 Que fayt havian a lurs sors
 En bes ez en lors propis cors
 Se retrahian entre lor ;
 4295 La gentils e de gran valor
 Asauta, plazens e mot rica,
 La noble dona Rethorica,
 La qals tractet lo matrimoni
 Per abassar lo malencoly
 4300 E per dar gauig ez alegrier,
 S'en intret dins lo sieu vergier
 E cullich de las bellas flors
 Qu'eran de diversas colors
 De las quals foren estrenadas
 4305 Motas de las fillas nomnadas,
 E las nebodas examen ;
 Per encausar enteramen
 La malencoliosa reuma,
Conjuncio det a *Na Zeuma* ;
 4310 *Ipozeuzis* gran festa fe,
 Car hac dos bellas flors dese :
 La una *Disolucios*
 E l'autra fo *Disjuccios* ;
Anafora trop s'alegre[t]
 4315 Qan *Repeticio* le det ;
Epinalemsis hac joy gran
 Can vic *Conversio* denan ;
 [F° 125, v°] *Complexios* gran gauig li fay
 E *Conduplicacios* may ;
 4320 Festa *Paranomastia*
 Per *Agnominacio* fa ;

¹ Ms. *congut*, avec abréviation sur *ngu* ; plus bas on lit *congut*.

- Omoepotom* fort s'esjauzit,
 Car *similiter cadens* vic ;
 4325 *Omothoneuton* empara
Similiter desinens ara ;
Dialiton so mal refrena
 Qan pren article per estrena ;
Antiteton retench am si
 Contrari per flor atresi ;
 4330 *Antiteta* mot se deporta
 Qan la flor *Contencio* porta ;
Methafora s'alegra trop,
 Qan ve *Translacio* de prop ;
Catacresis am gauig estrench
 4335 *Abuzio* qu'en res no fench ;
Metalensis trop rica fo
 Per *Climax* e *Gradacio* ;
Metonomia volc ades
 De *Nominacio* de pres ;
 4340 *Sinodoches* fort se mitiga
 Per *Intellectio* s'amiga ;
Parifrasis no fo pueys trista
 Ques hac *Circuicio* vista ;
Allegoria rits e gana
 4345 Qan *Permutacio* gasana ;
Anastrophe roman ses ira
 Mentre que *Transgresio* tira ;
Iperbole s'es alegrada
 Car *Superlacios* le es dada ;
 4350 *Ironia* per son dever
Exclamacio vol haver ;
Paromia tantost pren
Sentensa per flor examen ;
 E veus quals foren estrenadas
 4355 Aquestas novas transformadas
 Vos declaram ses tot sofisme.
- Ayç tracta dels tres vicis. Ez apres de las figuras per altra manera may's propria. E primeramen de Barbarisme.**
- Primier direm de *Barbarisme*
 Qu'es una parts d'oracio
 En cominal loquicio
 4360 Estranya mot e viciosa ;
 Veus ne doctrina copiosa,
 [F° 126, v°] Si be mantas vetz l'escusam
 Per las figuras qe'y trobam,
 Car leumen escusa figura
 4365 Acostumada parladura,
 Si cum vezer poyrets ades
 Per los exemples que son pres.
- E primier pauzam la manera
 Qu'es de barbarisme primiera,
 4370 On creix la diccio tots temps
 De letra, sillaba, de temps,
 Qan a l'accent ; ez ayso clar
 Per aquests exemples appar :
 Si pronuncias *vertudos*
- 4375 De letra creix la diccios,
 E de sillaba *guindolier*
 Per *virtuos* e per *guynier* ¹,
 De temps, d'accent, cossi dizias :
 Tu *hiesi fizels e bos cristias* ;
 4380 En aquell *ti* fas lonc accen
 Le quals es greus naturalmen ;
 E car d'un temps hom crex la salsa,
 Per so l'accens aqui se falsa ;
 Qar accens greus, segon dever,
 4385 Un temps breu ses plus deu haver,
 E l'accens greus en .II. se ferma ²,
 So qu'es dig crex, mas ara merma ;
 E si vezer ayso volets,
 Aquest exemple retenets :
 4390 Qan *dizes colomier dece*
Mermas la diccios de b
E d'una sillaba folliments (sic),
Qan es pauzat per follamens,
E d'un temps si dices mot bes
 4395 *Hac en est mon Alexandres,*
 On greu per lonc hom pronuncia
 E greus en agut se desvia,
 Per que l'accens es desleals ;
 E car appar avols e fals
 4400 En tots dictats nos es escrits,
 Exceptat pero los antichs
 Que podon esser escusat.
- So que vezets ara mermat
 Per *Barbarisme* se desvia ³ ;
 4405 De letra mudar pren doctrina
 Per *Belenguer e Catalina*,
 E de sillaba *cinch e punch*
 O qan per *honc* es pauzat *hunc* ;
 Pel mudamen d'accent prendets
 4410 Los versets que lassus havets,
 Car muda[n] se crexon merman ;
 [F° 126, v°]. So matex se fa trasportan
 D'un loc ad autre ; mantenen
 O podets vezer de presen
 4415 Si *drom* per *dorm* pronuncian
 Translacio de letra faen, ⁴
 E de sillaba si *palaura*
 Pauzam per acordar amb *altra* ;
 4420 *Granhola* garentia porta
 Que *h* examen se transporta ;
 Qar barbarismes soen rena
 Las composicions amena
 Malas e greus de diccios
 Ayxi cum son *collisios*,
 4425 *Fres*, ez *hiats* e *metatisme*,
 E d'autres mots e *laudacisme*,
 Los quals en jos hom pot vezer.
- De soloecisme**
- De *Soloecisme* sauber
 Vos cove la sua manera,

¹ Ms. *guymier*. — ² Ms. *fma*. — ³ Il manque un vers. — ⁴ Sic ms. ; 1. *fam*.

- 4430 Per que veus aysi la primiera :
Qui pauza bell ez *albarda*
Per *bellamen* e per *sauseda*,
Trop per mots o *vay* per *estay*,
Adoncs *soloecisme* fay ;
- 4435 O qan *dels* colps hom se rancura,
Car *per* vol esta *parladura*.
A mostrar la forma *segonda*
Aquest *exemple* nos *aonda* ;
Am *soloecisme* s'arapa
- 4440 Qui dits *las ordes* e *la papa*,
O *per est'arma* *pecador*,
Car pauza *sobregran* error ;
Aquell no parla *senes* falla
Qui dits *gran quantitat* de *palla*,
- 4445 O *la tenso* *ques* has *retratxa*
Non ha *trop* qu'es *estada* *fatxa*,
O qan *Bertran* hac *parlat* pro
Va s'en *mantenen* *vas* *mayso*,
O *presants* en loch de *presada*
- 4450 *Flors* *odorants* per *odorada*,
Dieus qui *perdona* los *peccats*
Dona me *joy* am los *salvats* ;
Pero *trops* *vicis* *escusam*,
Car *acostumats* los *atrobam*,
- 4455 Segon qu'es *estat* dig *lassus* ;
Ara *parlem* d'*Allebolus*.

Del terç vici appellat Allebolus

- Allebolus* vol dir *estranya*
Sentensa, per que s'*acompanya*
Tropus de luy que li *destassa*
- 4460 Lo vici *ques* ab luy n s'enlassa.
[F° 127, r°]. *Alleos* grech es qu'estrays *sona*
E *Bole* *sentensa* nos *dona* ;
Mas per *estrany* deu *casqus* *pendre*
Inproprietats, car *entendre*
- 4465 Fay *cuminalmen* *altra* *cauza*
Q'om no *pronuncia* ni *pauza*,
Segon qu'om pot *la jos* *trobar*
En aquest loch *deven* *mostrar*
Las X *sagetas* *cominals*
- 4470 Don *havem* *X* *vicis* *mortals*.

De Acirologia

- Acirologia* s'atura
Amb esta *seguen* *parladura* :
Tots temps hay *esperansa* *gran*
Que dampna *Dieus* *amb* lo *Satan*
- 4475 E^z hay *pazor* *que* *sia* *sauls* ;
O qui *dehia* : *volps* *leyals*
O *negra* *neus* o *canso* *blancha* ;
Perque de *vici* non es *francha*.
Un mot pero *trobam* *pauzat*
- 4480 Per *autre*, car es *costumat*,
Cum *trop* per *mot*, *va* per *esta*,
O'l *tonells* per *s'escorr* *s'esva*.

De Caceffaton

- Cacephaton* es quan laig *sona*
La *diccios* *ques* hom *menzona*,
4485 Coma *garrau*, *dada*, *bobas*,
Mermamen, *gorga*, *corr* per *glas* ;
Pero d'ayso *força* no *fam*,
Si *donques* l'*accen* no *falsam*.

De Pleonasmos

- Pleonasmos* trop vol *parlar*
Per *miells* ço que dits *confermar*,
4490 Coma *yeu aney* de *mos pes*
A Paris per que'm *presentes*
Al Rey, lo qual de *mos huells* *vi*,
E de mas aurellas *auzi*,
- 4495 Qan de *sa boca* *dis* *ques hieu*
Anes *manjar* al *palays* *sieu* ;
Ez aquest *parlar* hom *suferta*
Per *mostrar* *sentensa* plus *certa*.

De Perisologia

- Perisologia* *mante*
- 4500 Qui dits *yeu jau* *mal* e *no* *be*,
O *trop* *soy* *freols* e *no* *forts*,
Oz *hieu* *soy* *vius*, e *no* *pas* *morts*,
Gays ez *alegres* no *marrits*,
Savis e *no* *fols*, o qui dits :
- 4505 Qan *yeu* *puesch* *far* *be* *yeu* lo *jau*,
[F° 127, v°] E qan no *puesc*, *hieu* m'en
Aquest *parlar* es *reproats* [estau ;
E *majormen* en los *dictats*.

De Macrologia

- Macrologia* no *sofana*
- 4510 La *seguen* *parladura* *vana* :
L'enbaxador qu'eran *trames*
De part lo *noble* *Rey* *Frances*
A nostre *Payre* *Spiritual*
Son *retornat* a *lor* *hostal*.
- 4515 O qui dits : *vist* *Nostre* *Senyor*
O *hieu*, *salva* la *vostra* *honor*.
Segon *alcus* aquest *derrier*
Acirologia *refier* ;
Mantas *vets* del *primier* *usam*
- 4520 E'l *derrier* del *tot* *reparam*.

De Tautologia

- Tautologia* *trops* *mots* *dona*
Per *una* *cauza* que *menzona*,
Coma : *Durans* *ell* *matex* *canta*
E de sas *mategyas* *mas* *planta*.
- 4525 Empero, car *trop* es en *us*,
Aquest *parlar* *soste* *casqus*.

De Eclipsis

- Eclipsis* fay qui dits : *has ne*
Ja ja bon jorn e bona fe,
Ja Senyer be plenisonan,
 4530 *E cil que son d'aquell semblan ;*
O qui dits : quis vuella la prenga,
Quis vuella per bona la tenga ;
Ayso tot jorn es sostengut,
 4535 *Qan so que fall es entendut*
Cominalmen, qu'estiers seria
Vicis que payrar no's poria.
Abituts e conjuccios
E motas proposicions (sic)
Eclipsis nos te rescundudas,
 4540 *Las quals pero son entendudas,*
Coma : sus lo pas de la mort,
Verges, prech vos que'm dets conort,
La mi'arma vuellats deffendre,
L'ennemichs no la puesca pendre ;
 4545 *Per mal engays ni desayre*
No renegaray mo Salwayre.
De temer, honrar ni servir
No t'en pot mas tots bes venir.
Als Princesps, Ducs, Reys e Marques
 4550 *Es le governs del mon comes.*
 [F° 128, r°] *Li faig, las doctrinas de Dieu*
De Marchi (sic), Johan, Luc, e Mathieu
Nos mostro la via per on
Devem pujar al Cel amon.

De Tapinosis

- 4555 *Tapinosis* se baysa tan
Que fay petit de so qu'es gran,
Com qui dits : gorch de la mar,
O capella vol appellar
 4560 *Alcun prelat o servidor*
Cell qu'om reputa per Senyor,
O qui'l Rey Marques appellava
O'l Comte Cavalier nomnava,
E qan tramet letras lo Papa
 4565 *Esta maniera no'l escapa ;*
Humilitat enaysi col,
Qar ser dells sers nomnar se vol ;
Ez aytal parlar hom recusa,
Si doncs per causa no s'escusa.

De Cacosinteton

- 4570 *Cacosinteton* ha son loch
E fier e ponch de son estoch
Per ajustamen vicios
E mal pauzat de diccios
Ez aspre mot contra dever,
 4575 *Segon qu'om pot aysi vezer :*
A Jesu te companch coman
Lo qual ge't prech gar de tot dan ;

Aytal parlar tenem per va,
 Car so que dits no pauza pla.
Cacosinteton examen
 4580 Trobam que's fa regularmen
 En VII manieras e veus qals
 Nomnadas per nos principals.

De transposicio

- Transposicions* es primiera
 E fas (*sic*) se per esta maniera :
 4585 *Mays val correccios uberta*¹
Que no fay amors trop cuberta.
Las diccios aysi pauzadas
Vejats assats ben ordenadas,
 4590 *Las quals si volets transportar*
En esta guisa se pot far :
Val correccios mays uberta
Trop amors que no fay cuberta.
 E veus la sentensa perguda
 Qu'era de primier entenduda ;
 4595 Per qu'om deu asejar los mots
 Per dar entendimen a tots,
 Clar ez ubert ses tot embarch.
 De transposicio lo carch
 Suffertan can es costumats
 4600 E'ls primiers sens non es mudats,
 [F° 128, v°] Car anronphe* per dever
 Aytal parlar vol sostener,
 Coma d'amichs val mays la plaga
 4605 *Que de fals c'am baysar t'apaga ;*
 Be pot estar per esta guisa,
 Can la sentensa no's cambia,
 Estiers seria vicios.

De transportacio

- Per clausulas *Transportacios*
 Se fay, la quals es escusabla
 4610 Qan per so non es variabla ;
 E per que miells sauber o deja,
 Cascus aquest exemple veja :
No blasmes lo foll am follor,
Perque folls no semples am lor.
 4615 Aquestas paraulas estan
 Pro be segon nostre semblan,
 Las qals per clausulas sius volets
 Transportar en aysi podets :
 4620 *Per que folls no semples am lor,*
No blasmes lo foll am follor.
 E quar per lo transportamen
 Hom no's depart del primier sen,
 Aytal parlar tenim per bo.

De Collisio

- 4625 Veus apres de *Collisio*.
 Collisios es viciosa

¹ Ms. *ubria*. — ² Ms. *anrophe*, avec abréviation (de *on* ?) sur *o* ; *r* paraît excentué. L. *anastrophe*.

E contesios' e ritxosa,
Aspra de sillabas e dura,
Pesants e de greu anadura,
Com bells Reys hiest e grans e nauts
4630 *Larcs, francs, justs, forts, castls ez asautz;*
E car es de natura greu
Reproam del tot lo sieu treu,
Si mays de tres sillabas passa
Ez el mieig de lor no s'enlassa
4635 Sillaba plana viaciara
Ez a pronunciar leugiera,
Coma no fa re que far deja.

Del vici appellat fre

Fres appellats es can freneja,
Coma : per ricor recusava
4640 E per rancor riotejava,
O bells remells o grans Reys es ;
D'aytal parlar es hom repres ;
Ayso pero dig es estat.

De hyat

Vocals denan vocal hiat
4645 E divers mot fay engendrar ;
D'ayso no cal exemple dar,
Car dig n'es so que s'en pot dir.

De metacisme

Hom deu *metacisme* fogir,
Car ni bell no's porta ni pla
4650 Denan vocal senes meja ;
E car es lassus estat dig,
Recorrets al primier escrig,
On ayso trobarets mays ple.

De laudacisme

De *laudacisme* nos cove
4655 Mostrar, legals es en usatge,
Coma qui dits : *veus bell lengatge* ;
Per que'l pauzam ses tot rependre.
Aquo matex devets entendre
4660 D'autras gran re letras q'avem,
Segon que d'ayso miells tractem
Lassus vas lo comensamen.

Dels autres vicis no principals. E primeyramen de Replacío

Los autres vicis examen
Volem mostrar no principals,
Los quals trobam fexucs e mals.
4665 *Replacios* es primera,

La qal trobam trop sobranciera,
Car a bell dictat clau la porta
Qui scienmen no s'en deporta ;
Greu e fexuga ret la vots
4670 Per qu'es desagradants a tots :
Car la sillaba qu'es mays...
E'l mot ses mieig seguen apres
Fay comensar, si cum vezets
E vezer encara podets
4675 Per una letra per que'ns pesa,
Coma : *ma mayres m'a malmesa,*
O : *morts, malamens m'as morgut !*
Encaras siats percebut
Q'autras diversas letras so
4680 Amb aytal replicacio :
Verges jauzens, sia per vos
E'l Regne del Cel glorios
Karles, car cars nos era fort.

Las excepcios de replicacio

A bell dictar no fay luy tort
4685 Qui d'esta guisa parlar vol :
L'angels Gabriels lo cel col ;
Pons Pilat, Barthomieu March
D'aquest greuig no porto luyñ carch ;
Ni l'abituts, car no's deslia
4690 De son casual luya via :
Ayxi com la luna s'espan
Creix le linatge de Duran.

[F^o 129, v^o] Lo vici tenim per menor
Can pauza cay e'l mieig de lor ;
4695 E qan la fis aqui se pauza,
Aytal dictat hom no deslausa.
E d'ayso pot cascus lo ver
Per aquests exemples haver :
4700 *Dona gentils, tots jorns me fier us darts*
De vostr'amor que'm ponch de totas parts.

Examen es menors encara
Can las sillabas ques empara
Mostran qualque diversitat
Coma *per Sancta Trinitat,*
4705 O quan hom dir no pot estiers,
Coma, *de VI sols hay mestiers ;*
Ez escusar se pot del tot
Qan se fay per dire bell mot ;
Li antich d'ayso foro sem,
4710 Per que dizem qu'en so exem.
Qui d'ayso huey scienmen usa
Paranomasia l'escusa,
Si compas adretchamen sech ;
E d'ayso Nats de Mons usech,
4715 En lo vers qui dits : *la valors*
Reys rics romeus mas¹ mans millors ;
Vejats per vos lo romanen.

¹ Ed. Bernhardt, p. XII. Ce passage-ci indique que la citation est empruntée au sirventès *La valors*, éd. Bernhardt, p. 127.

De quaix replicacio

- Ensenyar volem mantenem
Quaix replicacio per tal
 4720 Que sapiats si pot far mal,
 Qan algunas vetz passa leu,
 E soen cay en vici greu ;
 E q'ayso miells puescats entendre
 Aquests versets vuellats apendre :
 4725 *Quaix replicacios se fay*
Qui dits : cors avinens e gay,
O qui pronuncia : tot es,
O : non han fag so qu'es empres.
 E payram vos d'aytal parlar,
 4730 Mas qu'om del seguen mot se gar
 Que no comense per semblan
 Letra, car ha vici mot gran
 Es adoncs per nos reputat,
 Coma qui ditz : *tot es tayllat,*
 4735 Car lajamen nos par que sona.

De rim fayxuch

- Un autre vici qu'om mensona
Rim faxuch tot jorn reproam
 En los noells dictats que fam ;
 4740 Li antich no sian repres,
 Car d'ayso no curavan ges ;
 E fam d'aquest vici deved,
 Car lo compas de semblan ret.
 Pero no'l cal duptar l'arest
 Qui sab continuar lo test.
 4745 [F° 130, r°]. Rims fexuchs en la fi se met
 Ez en lo mieig de tot verset ;
 E ges la pauza no soffana,
 Car aysi cum persona vana,
 Que vol contrafar la maniera
 4750 D'un gran Senyor trop ufaniera,
 Fay aquest vicis atretal,
 Car lo sieu verset principal
 Vol semblar per acordansa
 E rims pauzar d'una semblansa
 4755 En la fi mays que no requier
 Le compas comensats primier,
 O que's deu segre per dever ;
 Car si dos versets deu haver
 D'un acord e depueys ne vols
 4760 Tres o mays pauzar que no sols,
 Adoncs la obra desparias,
 Car lo compas dels rims varias.
 Per sol ayso novas rimadas
 Dizem que son despariadas,
 4765 Car faxuc rim no duptan ges
 Sol qu'en la fi no sia mes.
 E veus mots exemples disperses,
 Am gran re de bordonets diverses :

- Am gran cosir me fayts, Amor, languir,*
 4770 *Per qu'eu vos prech que'm vuellats per servir*
E pueys estorts seray d'estas langors,
Sino la morts conosch que'm pren de cors ;
E ja lauzors no'us sera ni valors,
Si per vos mor vostre fis aymadors.
 4775 *Langor, tristor, dolor e plov, tot dia*
Sofri per vos, car no'us vey, bell'aymia.

- Dona plazens, de tots mos sens*
Vos prech que'm siats conoxens.
Los mieus peccats, Dieu glorios,
 4780 *Me perdonats si que joyos*
Puesca venir lassus a vos
Al Sant Regne precios ;
Vas lo port cascun jorn
De la mort feu un torn ;
 4785 *Re no veig que'm return,*
Tan es de gran sejorn.

Pusque de rim faxuch es vist,
 Sia de mot pesan enquist,
 Car aysi deu haver son loch.

De mot pesan

- Mots pesans fier ab un estoch*
 4790 *Qu'es grius e pus amars que sueja,*
Car los auzents ades enueja.
 E c'ayso miells e clar se mostre
 Entendets aquest dictat nostre :
 4795 Qui vol un mot soen tornar
 Fora de rim fay engendrar
 Mot pesan si doncs en lo mieig
 [F° 130, v°] Dos versets al mens hom no
 Coma, *segon nostre poder* [lieig,
 4800 *E segon nostre pauc sauber,*
Dieu ajudan, nostre salvayre,
Del Gay Sauber nostre vigayre
Nos play aysi mostrar a tots ;
 Empero tots los seguens mots,
 4805 *Can, e, o, qar, si, que, per, vi,*
Habeo, sum ez atrasi
 Ez hom podets tornar soen,
 O qan se fay ab escien,
 O qan es necessaria cauza,
 4810 Segon q'appar en esta clausa ¹.
 Dels bordonets parlat havem,
 Perque dels rims tractar devam.
 Rims es certs nombres de sillabas,
 Si d'autre bordonet l'acabas,
 4815 O qan estiers dire no's pot,
Coma d'or, enor, pot e pot,
De mes en mes e d'an en an,
De jorn en jorn, e lor semblan ;
 Un mot pero soen tornam
 4820 Qan per figuras l'escusam,
 Segon qu'es dejos tractat ².

¹ Ms. *clausal*. — ² Une au deux lettres sont effacées devant *tractat*.

De mot tornat ; e de rim tornat ; e de pauza tornada ; e de bordo tornat

- Encaras havem mot tornat
Qan una diccios pausada
Es motas vets e retornada
- 4825 Am lo rim que dessus li cay,
Si donques scienmen no's fay
O s'en tornada no cahia
O mot equivoc no redia ;
Ges per compostas diccios
- 4830 No tenem dictat vicios,
Coma *tenir e retenir*,
Dona, perdona, mantenir.
E ges diversitat de cas
Ni de temps no l'escusa pas.
- 4835 En novas rimadas havem
Rim tornat, lo qal deffendem
Qu'om no'l retorna luya vets,
Sino ques al mens XX versets
Hom pogues al mieig atrobar ;
- 4840 Mot tornat li volem donar
En so qu'es dig per compayo.
Pauza de verset ni bordo
No vuella retornar degus,
Si donques C (*sic*) versets o plus
- 4845 Hom no pot trobar en lo mieig ;
En lo romans qu'om soen lieig
Coma'l *Breviari d'Amors*,
[F^o 131, r^o] *Dels Reys e dels Emperadors*,
Tan son lonc e de gran escrig
- 4850 Qu'om no'y pot gardar ço qu'es dig ;
Mas en cas de necessitat
Devem esser tuig escusat,
O quan le dictayres o vol
Per dreig compas far a son vol.

De amfibolia

- 4855 *Amphibolia* te lo cep
De sen duptos ab que decep,
Coma *cell q'ab mi s'es dinats*,
Mal pro li fassa, n'es anats.
D'aytal parlar degus non usa,
- 4860 Per so qu'en aquell hom no musa,
Si donchs scienmen non fasia
(Car adoncs escusats seria)
O quan tot jorn es en usatge,
Coma *yeu faray mon viatge*
- 4865 *Mas que sol Dieus me gar de mal*.

De empost liamen de diccios

Un cayrell ha grieu e mortal
Aspre, dur e fort e punyen
Appellat *empost liamen*
De diccios, car soen pauza

¹ C'est-à-dire: *carbe* et *carbo*. — ² Ms. *nolan*.

- 4870 Divers sen que man home lauza
Si que fay musar ez atendre
En als de so qu'om deu entendre ;
E q'ayso miells cascus entenda
En aquests dos versets entenda :
- 4875 *Car be volia Mantellina*
Aytan com fasia Maurina.
Aquest parlar cascus encausa
Per so qu'en dupte no s'en lausa ;
Al mays qu'om pot hi deu fogir,
- 4880 Car ges del tot no'y pot gandar,
Coma *cascus a la mort va* ;
E car aysi dupte no fa
E miells no's pot dir ni pauzer,
Vici no'y deu hom reputar.
- 4885 Encaras escusacio
Han *car e qar e per e so*,
Car d'aquests hom plus soen usa ;
Empero *car* del tot recusa
Be que no vol ni *bo* luyn temps,
- 4890 Car entre lor, qan son essemps,
*Car be fan e car bo*¹ tantost.
Dig es del liamen empost ;
E car de sentensa duptosa
Havem tractat e viciosa
- 4895 XVII vicis vos mostram,
Los quals en *Sentensa* trobam
Per ço que s'en garde cascus.

[F^o 131, v^o]. **Dels .XVII. vicis de sentensa.**
E primieramen de contradiccio

- Contradiccios* es la us
Que de son dig pausa'l contrari :
- 4900 E dam vos aquest examplari :
- L'amors qu'ieu port a midons es entiera*,
Qar proceig de bona voluntat ;
Mas decebuts soy per may de meytat,
Car fencha m'es d'amar e mensongiera.
- 4905 *Per que tot jorn l'amor qu'ieu l'aysemerma*,
Car per amor ella no la m² conferma,
Ez on mays es vas mi de brau respos,
En amar leys soy may volunteros.
- Contradiccios* es aysi.

De separacio

- 4910 *Separacios* atresi
Volem que sia conoguda,
Car la sentensa ret cornuda
E de las cauzas comparansa
Fa que non ha luya semblansa.
- 4915 E c'ayso plus clar vejats ara,
Aquest exemples ho declara :

*Aysi matex qo'l fruyts agensa
L'arbre qan es vertis e fullats,
Hay en mon cor gran penedensa,
4920 Car per midons no soy amats.*

E que d'ayso mays siats certs,
Veus exemplari mays cubert :

*Ergulls es rasits de tots mals,
Per qu'ieu vos prech ques ab los sauls,
4925 Verges, me prendats sus el tro,
En la celestial mayzo.*

*Ayral parlar cascus refuta,
Car dur cor ha grosier e ruda
Qui vol ni mante ni rahona
4930 Parlar ses conclusio bona.
E veus separacio ditxa.*

De vana digressio

*Vana digresios escritxa
Es ayxi que tots temsa varia
Sa thema per aquesta guia :*

*Mays pot valer vezis promdas
4935 Que frayres ni cosis lunyas,
Per qu'om deu servir ez amar
Sos bos vezis e tener car
Ez en lors negociis valer
4940 Ez ajudar de son poder.
Car de clercia naix valors,
Nobleza, jis prets e lauzors,
Amors es bona voluntats
De la qual nos ha Dieus amats,
4945 Ez apparech qan, a gran tort,
Volch per nos soffrir cruzel mort,
[F^o 132, r^o] Don son delit nostre peccat ;
Per qu'om deu voler caritat,
Car el Cel es de Dieu vezina ;
4950 Ell mateix nos dona doctrina
Que luyñ coma Senyor honrem
E de tot nostre cor amem.*

*Ayral sentensa re no val
Qan la materia principal
4955 En re pauc ni pro declara
Ez appar en so qu'es dig[ara]
Qan ditz que de Clercia naix ;
Pero tant vol portar lo faix
Del principal fazen ajuda.
4960 Per *enbasis* es sostenguda,
So es per *digressio bona* ;
L'exemplis dessus nos ho dona,
En ayso que dits *amors es*
Per qu'om no la sofana ges ;
4965 Car d'amar l'exemples comença
E mostram ques amors l'agensa
El dona mays clar az entendre.*

Del stil mudat

*Estil mudats vuellats apendre,
Que vol en sos comensamens
4970 Paraulas tots temps excellens,
Cum si volia dir gran faig,
Pueys caix soptamen en trop laig ;
Car de sentensa gran e nauta
En trop humil dexten e sauta ;
4975 E que plus clar vejats la cauza,
Veus un exemple qu'om vos pauza :*

*L'alteza de la Deytat
Provesich per sa gran bontat
Al mon tot¹ de gran perill
4980 Can trames en terra son fill
A pendre carn de la Vergena,
Per deliurar home de pena ;
Per lo qual, Senyer, pregui vos,
Mas juntas e de genollos,
4985 Que vos pietat e merce
M'ajats e m fassats algun be.*

Veus l'estil naut mudat en bas ;
E car amduy no so d'un bras,
Non pot hom far bon edificci.

De Iteracio

*Iteracios autre vici
4990 Engendre, le qals mays enueja
Quel terç jorn no fa vents ni plueja ;
Una sentensa retornar
Iteracio fay, pauzar
4995 Pero per declaracio
Pot haver escusacio ;
E soen per motas figuras
[F^o 132, v^o] On poyras, si del sauber curas,
Ayso trobar plenieramen,*

De foravertat

*Foravertat deu examen
5000 Cascus en los dictats fugir,
Si trufan no s'en vol cubrir.
Foravertats es qui dizia
Ques az en sus l'ayga corria,
5005 O ques hom sos camps semenes
Enans que'ls mogues ni'ls ares ;
Pero, car pauso lo contrari
Son agradan li reverssari,
Mas que faig sian per dever.*

De error

*Error no deu hom sostener,
5010 Cossenten per faig ni per dig,*

¹ Ms. *toc* (ou *tot*?) avec une sorte d'abréviation audessus de o. L. e *tolc*? ou *tocat*? cf. *Leys*, éd. G. A., III, 118: *al mon pauzat en gran perill*.

Ni per solas, ni per escrig.
 Error es qui dits luya re
 O pauza contra nostra fe ;
 5015 Perque dictats ques ha luy toc
 D'error deu esser mes el foc ;
 E veus error aysi rebosta.

De desonestat

Desonestats sia rescosta,
 Perso qu'en luy dictat no's pauza
 5020 Ni's met, ne apparer no s'ausa.
 Aquells fay deshonestats dictats
 Qui dits e langots e viltats,
 Os alcun do no drechurier
 O desconvenable requier,
 5025 O de ley on amors l'aresta
 Demanda causa desonesta,
 Coma baysar os autre do
 Qu'es a peccat occasio.
 Car mantenen amors defall
 5030 Qan peccats sobre le assal,
 Car d'amor es grans enemiga.

De maldig especial

Maldig especial no diga
 Qui no vol esser deceubuts
 En sos dictats e mal volguts ;
 5035 Pero qan es en jeneral,
 Sostenem lo coma leal
 Per xastiar d'alcunas gens.

De jactansa

Jactansa trop es desplazens,
 Car en sos dits es gaboliera,
 5040 Per qu'es als savis esquerriera.
 Degus doncs no's deu trop gabar
 [F^o 133, r^o] En sos dictats ni trop lauzar,
 Car lauzors en autruy loc crex
 E decay en lo sieu matex ;
 5045 Qui de sa boca trop se lauza
 Miells fora que la tingues clausa ;
 Car hom que sa lausor declara
 L'envilesis e la mascara ;
 E veus *jactansa* que finis.

De sobre lauzar autri

Sobrelaus aysi proceis :
 E per qu'om miells gardar s'en deja,
 Son proces en aquest loch veja :
 A sos dictats gran vici dona
 Qui lauza trop outra persona.
 5055 *Sobrelaus* hom pero retrayre

No pot de Dieu, ni de sa Mayre ;
 E qu'om dictats fassa pus nets,
 Sobrelaus mostram per versets :

5060 *Bells Senyors, suaus e benignes,*
Humils, asauts, de tots bes dignes,
De beutats passats Absalon
E de fortaleza Sampson ;
Plus savis ets que Salamos
E mays entendants que Platos ;
 5065 *Aristotil sobremuntats ;*
Tan ets per subtil reputats
Plus apres est que Socrates,
Ni clerics que de mayre nasques.
 5070 *Mays de bes son en vos asis*
Qu'en degun Sant de Paradis.

Aytals lauzors es viciosa
 E massa grans e trop pomposa,
 Car outras lauzors honorables ¹
 Pot hom dir, e mays covenablas
 5075 Si be son vistas ufanieras,
 Car del tot no son vertadieras,
 Coma qui dits : *Senyer, vos ets* ²
Savis, cortes e mot discrets
Ez avinens e drechuriers
 5080 *En fayts ez en dits vertadiers,*
Mot poderos ab gran riqueza,
Prezats e temuts per nobleza,
Suaus, humils e conexents,
 5085 *Francs, liberals, pros e valens,*
Gays e joyos es avizats,
Alegres, ardiis e temprats,
Garnits de bon sen natural
E de tots bos aps atretal ;
 5090 *En vostres fayts ets valeros*
Ez a tots que may gracios.

Pero, car acostumat es,
Mi dons es la pus bella res,
 [F^o 133, v^o] Pot hom dir, *que fos, ne ja sia,*
 Car Dieu e la Verge Maria
 5095 E'ls Sants e las Santas exemps
 D'aytal parlar volem tots temps.
 E soen aytal parladura
 Sostenem per .I.^a figura
 Qu'es *Yperbole* mensonada,
 5100 Qan trobam qu'es acostumada.
 E veus d'aquest vici la fi.

De Verbozitat

Verbozitat havets aysi :
 Qui longas paraulas espan
 Ses necessitat que no fan
 5105 En verbozitat vol cazer
 Segon q'aysi pot apparer :

¹ Ms. *honorabls*, avec abréviation de *e*, mais au vers suivant : *covenablas*. — ² Du vers 5077 au v. 5092 inclus se trouve une accolade dans le ms.

- Car Senyers, sapiats que l'autrier,
 Can hieu parti de Montpeslier,
 Per anar dreig a Tolosa,
 5110 Trobey la via trop fangosa ;
 Pero gayre no m'o prezava,
 Car trop bon roci cavalcava.*
- En un castell, pres d'un estany,
 Qu'om dits ques ha nom Cabestany,
 5115 Vengui jazer lo segon jorn,
 On fuy servits am gran sejorn ;
 Mas depuys a pagar l'escot
 Fuy mescomptats per .I. arlot,
 Si que los sills me fe ronsar
 5120 Qan vench a mon escot pagar.*
- Vas Cabessac presi'l cami
 Cavalgan e qan fuy aqui
 D'un bell vi clar l'oste'm mostret,
 Mas al liurar lo'm camiet ;
 5125 Qaix l'atrazia de color,
 Mas divers era de savor,
 Sabem disch¹ que per sa villat
 Del milhor m'avia liurat,
 O que ja Dieus pro no'l tingues
 5130 O'l jochs Sant Antoni l'ardes ;
 Amen, car per cert ben mentich.*
- E puy vau m'en am cor inich
 A Carcassona cavalcan ;
 E qan vench al solell colgan,
 5135 Hieu fuy per l'osta receubuts
 Am bells dits ez am grans saluts.
 Empero ges no ieys del cor,
 Car trop me vendech oltra'l for
 La liuraso de la civada ;
 5140 Enqueras no's tench per pagada,
 Car trop me falsat la mesura
 Si be la viella de perjura
 [F° 134, r°] Jurava que mon dreig havia.*
- E l'endema tengui ma via
 Si qu'en l'ostal qu'es pres del barri
 Hostaley de Castelmoudarri ;
 Ez us macips del hostalier
 Ades m'aportech mieig quartier
 De moto per obs de sopar ;
 5150 Pero dos tants m'en fe pagar
 Que no'l compret, si be jurava
 Que per cert aytant li costava.*
- E pueys qan vench a l'endema,
 Tengui mon cami bell e pla
 5155 E vengui la nuyt a Tolosa ;
 Am cara plazen graciosa
 Fuy receubuts e gen servits
 E de tots aquests fraus gandits.
 E jau vos sauber atretal
 5160 Qu'ieu elegit hay bon hostal,*
- Savi doctor, bos compayos,
 Subtils e d'apendre curos.
 Entro mieja nuyt os entorn...
 Vuell apueys apendre tot jorn ;
 5165 E vull que sapiats atresi
 Ques hieu me levi gran mayti
 Vau a l'escola volentiers
 En tan que'y soy ab los primiers,
 Ez enaysi jau mon poder
 5170 D'apendre mayti nueig e ser.
 Dieus per sa bontat vos ajut,
 E vos do joy e gran salut.*
- Aysi podets vezer qu'om pauza
 Gran re de paraulas ses causa,
 5175 E qui les escriu o las manda
 Sembla ples de fadessa granda ;
 Car abastava que dixes
 Per esta guisa sis volgues :*
- Fas vos saber, Senyers, qu'ieu hagui
 5180 El cami gran treball e lagui,
 Molts perills passats e greus mals ;
 Soy a Tolosa, sas e sauls,
 Dieus ajudans e soy tot dia
 Am mot honesta companyia,
 5185 Al miells que puech estudian
 E mas escolas frequentan.
 Jhesu Xrist vos do bona vida,
 Qui sos clamants en tots fayts guida.*
- Verbositat no vuellats doncs,
 5190 Car dictats pauza massa loncs
 E gran re paraulas ses fruiç.*

De ambiguitat

- Ambiguitat sapiats tuig,
 Car tot dictat ret vicios
 Per lo sen que pauza dubtos.
 5195 [F° 134, v°] E naix aquest vicis ades
 Qan amphibolia l'es pres,
 Segon q'avem lassus mostrat,
 E per exemples declarat,
 On finalmen vos remetem.*

De brevesa

- Brevesa soen reprimem,
 Car la sentensa ret escura,
 Don cascus mantas vets rancura.
 Coma : yeu vos pregui per Dieu
 Pesets d'un gran negoci mieu.
 5205 Lo fayt d'Estort, mon compayo,
 Vuellats procurar a son pro.
 Causa per so qu'es divulgada,
 E cominalmen recitada,
 O manifestamen saubuda,*

¹ Lire: si be'm dic ; cf. Leys, éd. G. A., III, 132.

- 5210 Evidens e per fe cresuda
Pot hom pausar coma notoria
En breus mots per haver memoria,
Coma : *Dieus es al mon venguts*
Del Sant Esperit concebuts
5215 *E de la Verge Mayre nats,*
Sots Pons Pilat crucifficats,
Morts, sebollits e volch dexendre
Als Inferns per los sieus deffendre,
Ez al terç jorn resuscitech
5220 *E sus els Cels pueys s'en pujec ;*
E car estat era promes,
Lo Sant Esperits Dieus trames
Als sieus en semblansa de foc.

De generalitat

- Generalitats en tot loch*
5225 *Pausa sen confus ez escur ;*
E que miells ne siats segur,
Veus un exemple general,
Per demostrar que re no val :
Us homs es morts d'una companya
5230 *E pecejats per gent estranya ;*
E veus generalitat ditxa.

De transposicio e vulgar

- Transposicions es escritxa*
Lassus en autre loch, per que
Vulgar vos demostram dece
5235 *Per lo qual so qu'es prepausat*
Cominalmen es menysprezat ;
E car es trop comus a tots,
En re no play la sua vots.
- Vulgars appar totas vegadas*
5240 *Qui dits paraulas divulgadas,*
E trop comunas examen
Per so que son prepausamen
Puesca d'aquellas proseguir
[F° 135, r°] E declarar ço que vol dir ;
5245 *Las quals no redo volentos¹*
Home per auzir ni curos ;
Car en re no son inductivas
Ni dels ausens excitativas,
Coma : per Dieu serets tuig saul,
5250 *Mas que be fassats e no mal ;*
Qui be fara be trobara.
Aytals exemples cascus ha
En gran menysprets dece que'ls au,
Si que ses aurellas hi clau
5255 *En so que pus auzir non vol,*
Ans leumen cascus dire sol :
Aytan sen, dixera, n'agras
Us homs fantastics e fadas
E ses bo sen e ses maniera.
5260 *Aras havem ditxas a tiera*

- Las X sagetas cominals*
Am que fassiam trop de mals
Le Reys appellats Barbarismes
E sos companyos Soloecismes
5265 *A las Reginas desus ditxas.*

De las XIII fillas que Soloecismes hac de sa muller, Na Mataplasmus

- Set per II vets fillas escritxas*
Poyra trobar aysi cascus,
Las quals hac de Metaplasmus
Soloecismes sos marits :
5270 *D'aquest sauber veus ne la una,*
E pueys ausirets de cascuna,
Si com per orde les trobam.
- Protesis primier declaram,*
Que trastuig per tuig vol pausar,
5275 *Car tots temps crex al comensar ;*
E naut per aut requier encara.
Epenthesis lo mieig empara
E crex aqui totas sasos,
Coma genoyer, vertudos,
5280 *Per vertuos e per gonier (sic).*
Paragoges la fi requier
E pren creximen tota via,
Coma qui vesentre dehia
Per vesen e dire per dir.
5285 *Afferesis tots temps ferir*
Vol lo comensamen de mot,
Tollen coma tecat e bot,
Per nebot e per entecat.
Sincopa reig lo mieig raubat,
5290 *Coma follmens per follamens.*
Veus Apocopa qu'es mordens
La fi coma per salve saul.
[F° 135, v°]. Aytal parlar coma leal
Prendem, can es acostumat,
5295 *O sia loncs os abreujats*
En qualque part de diccio.
- Extasis Diascole so*
A nos d'ocasio mot greu,
Car fan allongar so qu'es breu.
5300 *Per que nos huey las esquivam ;*
E veus exemple que'us pausam :
Perforsa t'en que tots temps sias
Verays e catholics cristias ;
E veus ti greu qu'es aysi loncs
5305 *Per que'l sos es braus ez enbroncs ;*
Ez as rema greus qu'es aguts.
Ayso clar es als entenduts,
Perso qu'es dig en l'exemplari.
- Sistoles fay tot lo contrari,*
5310 *Car so qu'es lonc fa breu tornar ;*
Ez aysi podets ho trobar :

¹ Ms. *volntos* avec abréviation traversant l.

- Si vols haver lo cor subtil,*
Au ez apren d'Aristotil.
 Veus to qu'es loncs en greus tornats
 5315 *E til greu en agut mudats.*
E car l'accens lajamen sona,
Dizem ques huey gran vici dona
En los dictats noells qu'om fa.
Dieresis tots temps nos da
 5320 *D'una sillaba dos, per que,*
Si costumats es, payra se,
Coma si disets Mathieu
De tres sillabas; pero yeu,
Dieu, mieu, tieu, sieu, e lor semblan
 5325 *Una sillaba ses plus han,*
Cascu pero pausat per si.
Sineresis se met aysi
Que vol dos sillabas en una,
E letra non esta deguna
 5330 *E d'aytan si vo'n donats seyn*
L'atrobam de sincopa lueyn,
Coma cambiats es de tres
E per dos sillabas es mes;
E si l'abreujar es en us,
 5335 *Repandre no'l vuella degus,*
Coma car sia, tu sias, vos siats,
O sian, o siam pronunciats.
Pero may no es bella causa
Qui per dos sillabas las pausa,
 5340 *Coma siats, sia, siam.*
Dos mots examen atrobam
Pausats en I, coma II quens,
Quems e¹ quens e ques examens,
E mes e quiet e trop d'aytals.
 5345 *Ez es l'ajustamens leals*
[F^o 136, r^o] Qan loncs usatges no'l sofana.
Veus Sinalimpha que nos pana
Del mot la derriera vocal,
Coma: de bon'amor coral
 5350 *Cascus deu amar payre e mayre.*
E si be s'esbeu al retrayre,
Segon art vol esser escritxa,
E car soen vezem que tritxa
Mants homens (sic) al pronunciar,
 5355 *Per so que no'ls fassa pecar*
Es trop miells si no l'escrivem.
Olipisis trobar no'l podem
Ques haja loch segon romans.
Trop le Metacism es pesans
 5360 *Perque m denan vocal osta,*
Car ges no vol aytal riosta
Arts de romans ni de lati.
Antitesis vejats aysi
Que letra per altra cambia
 5365 *En un loc coma qui disia:*
Onta per anta, unch per onch,
Arda per arna, punch per ponch,
E bulch per bolch e dil per det.
Ez aytals mots hom vos permet,
- 5370 *Qan loncs usages los comporta.*
Methatesis d'un loc transporta
Ad outra letra coma craba;
Aquo matex fay de sillaba
 5375 *Coma balizi² ne doram (sic);*
E d'aquest soen nos payram
Qan lonc usatges lo soste.
- XXIII sillabas (sic) nos cove
 De Soloecisme pausar
 En aquest loc e declarar
 5380 *Ques hac de sa muller que fo*
Na Scema, sor d'oracio.
Tractem de Prolemsis ades
E de las outras en apres.
Prolemsis lo plural cabisch
 5385 *E pueys en parts lo divisisch,*
Coma: cantem de bell compas,
La us nauet e l'autre bas.
Dos auzells volans vey pel mon,
La un d'avall, l'autre d'amon;
 5390 *O qui dits: enplegadamen*
Parlat han cascus follamen.
- Zeuma gran re causas abraza*
Las quals ab un sol verb enlassa,
Coma: lauzor, honor e gloria
 5395 *Hajats vos, Reys de gran victoria.*
Bertran s'enardisch e Guirauts
Vos fayts mas non ges tuiq grans sauts³;
Pons o Guillems a gramaig bru;
Hieu estudiery miells que tu.
 5400 *Ucs se governa coma Reys.*
[F^o 136, v^o] Vos no saubets ni yeu las leys;
Degus no canta sino hieu.
E veus de Zeuma lo torn sieu,
Li qal van qaix per una corda.
- 5405 *Conjunccios ab luy s'acorda,*
So es una colors molt richa
Que'l det madona Rethorica;
Gran re de causas vol ab si
Ab un verb com vezets aysi:
 5410 *Avols aysina fay peccar*
Ez avers soen follejar.
- Ipozeusis vol manta causa*
E te d'un verb cascuna clauza;
E car no cura d'autra mescla;
 5415 *Luy temps copula no s'i mescla.*
La color de la sua flor
Que'l det la dona de valor
Es Dissolucios, que sap
Mantener aquest primer cap,
 5420 *Fazen de Zeuma lo contrari.*
E par en aquest exemplari:
Vertals decay, falsatats s'enantisch,
Enveja creys, caritats desparisch,

¹ Sic ms.; l. quem e (que'm e). Au vers suivant lire m'es et quiet. — ² L écrit au-dessus d'un premier z: bazizi. — ³ Ms. sants.

- 5425 *Cobetats corr, franqueza fort s'estanca,
Lealtats mor, engans per tot s'afranca,
Dretxura fuig, tort s'es mes en caydera.
E fa se per altra maniera
Qu'es trop ad alcus mays comuna,
Can senes copula deguna*
- 5430 *Us nominatius mots verbs lia.*
- Disjuncçios aquesta via
Sec del tot e fo li donada,
Car es flors bella coronada,
Coma : deffenda, salva nos*
- 5435 *La virtuts de Dieu glorios.
Ayso mateix vos demostram
Per aquests versets que pausam :
Dels Cels Jhesu Xrist dexendet
El cors virginal s'aombret*
- 5440 *Don nasquet gloriosamen
Ses tacha, ses corrompimen ;
D'infern vensech los enemichs
Don traix prozemens sos amichs,
Los qais menet ab gran victoria*
- 5445 *Sus el cel en la sua gloria.*
- Silensis ab un verb arrapa
Dessemblants causas jos sa capa ;
E podets ho vezer en jos :
Silemsis es concepcios*
- 5450 *De gendre, nombre, de persona.
E veus exemple qu'om vos dona
De gendre : Pons e Na Bellvis
[F° 137, r°] Son li plus bell d'aquest pahis ;
De nombre : Hucs e Sanc despendo,*
- 5455 *Isarns ez Oliveris aprendo ;
E de persona retenets
Aquest exemple que vezets :
Hieu e tu dousamen cantam,
Hieu ez Anthomis disputam.*
- 5460 *Tu gayamen e cells cantats,
Tu de fi cor ez Hucs amais.
Davids e'l savis Salamos
Dero mants ensenyaments bos.
Soen trobam nominatiu*
- 5465 *Qu'en aysi concep ablatiu :
Eymerich ab sa muller canta,
Bertran li respon ab l'enffanta.*
- Ez anadiplosis la fi
Pren al comensar enaysi :*
- 5470 *Vergiers, sendiers verays e pons,
Pons de salut e clara fons,
Fons de purtats e vera dots,
Dots que'ls pecats deneja tots,
Tots nos guidats, Verges Maria,*
- 5475 *E mostrat nos del Cel la via.
Anafora torna soen
Un mot en lo comensamen ;
Qan Rethorica l'estrenet
Repeticio li donet ;*
- 5480 *Ambas son asaut d'una sort
E vejats aysi lor acort :*
- Amors fay home gay e pros,
Amors l'aman ret coratjos,
Amors viu ab alegretat,
Amors fay del estrayn privat,
Amors noyris e dona forsa,
Amors en abteza s'esforça,
Amors agensa tota res,
Amors dits qu'om sia cortes,
Amors vol home franc e larc,*
- 5485 *Amors troba¹ tot carc,
Amors conserva joventut
Amors a tots dona vertut,
Amors fay patz de manta guerra,*
- 5490 *Amors enclina'ls cels en terra,
Amors los coratges ret fis,
Amors duts hom a Paradis*
- 5495 *Per clauzas se fay atresi
E podets ho vezer aysi :*
- 5500 *Dieus nos creet, Dieus nos da vida,
Dieus nos rieig tots, Dieus nos da vida,
Dieus benesisch, Dieus santifica,
Dieus viure fay, Dieus fructifica.
Am coblas procezir podets,
Per esta forma si'us volets,
Ez es de major agradansa
Segon q'appar en esta dansa :*
- 5505 *[F° 137, v°] Bos saubers joyos²
Me fayts e baudos
De mor agradiva.³*
- 5510 *Bos saubers me fay
Lo cor gay
Car veray
Prets ha d'onor :*
- 5515 *Belazor no say
Don murray,
S'ieu non hay
Breumen s'amor.
Ay cors gracios*
- 5520 *Luy outra ses vos
No m'es agradiva.*
- Bos saubers tan es
Gays e ples
De tots bes*
- 5525 *Qu'en sa prezo
M'a liat e pres
E conques
Tan que res
Dar gariso*
- 5530 *No'm pot mas vos, pros,
Am cor valeros,
Plazens agradiva.*

¹ Suppl. leugier, d'après les Leys, éd. G. A., III, 162. — ² Leys, éd. J. Anglade, II, 146. — ³ Sic ms. ; l. d'amor.

- Bos sabers me part
 Ab .I. dart
 5535 D'un regart
 Que'm fe l'autrir ;
 Tan que no's depart
 De la part
 Vas on art
 5540 Amors e fir (sic),
 Be'm fayts desiros,
 Gays cors amoros,
 Tant etz agradiva.
- Bos saubers gaujos
 5545 Fora mot s'ieu fos
 Am vos agradiva.
- Epinalensis tots temps sap
 En la fi replicar lo cap
 E perque miells vos recordets
 5550 Pausam vos aquests bordonets :
- Amem lo Rey del Cel, amem,
 Adorem tuiq Dieu, adorem,
 Redam lauzor a Dieu, redam,
 Tengam sos mandamens tengam.
- 5555 E per amor que fos mays rica
 Tres flors li donet Rethorica
 De color diversa cascuna ;
 E es *Conversios* la una,
Complexios es la segonda,
 5560 Que vas doas parts tots temps sobronda ;
Conduplicacios diversa
 Es trop, car en tot loch s'esmersa,
 Tant es de diversa maniera.
Conversios es la primiera
 5565 Que vol en la fi replicar
 Un mateysh mot e retornar ;
 Lassus en cobra retronchada
 La sua forma vos es dada ;
 E vejats so qu'en havem dig
 5570 E seguetz del tot son escrig.
 [F° 138, r°]. Si be d'aysi deshen e naysh
Complexios en dos locs paysh ;
 Al cap vol un mot repetir
 Ez autre soen al finir ;
 5575 O mays cobra duplicativa
 Vos donam per declarativa,
 La quals podets lasus vezer.
Conduplicacios sezer
 Vol say e lay ez en tot loc.
- 5580 *Cobra desfrenada* lo joc
 Mostra de son retornamen ;
 Lasus pero d'aysi deshen ¹
 E per so lay vos remetem.
 Los retornamens ques havem
 5585 De las diccios suffertam,
 Qar per aquells miells demostram
- La nostra gran affeccio
 E major excitacio,
 5590 Allegan, repreden, lauzan,
 Escarnen o vituperan.
- Epizensis* ad una ma
 Un mot retorna ses meja,
 Per gran affeccio mostrar
 O so que dits miells afermar.
 5595 Estiers *Nugacios* seria,
 Coma : *cavals, cavals corria*.
 Lasus affectuosa cobra
 Mostra per qal maniera dobra
Epizensis .I. mateysh mot,
 5600 La qual tener volem del tot
 Aysi cum la veyrets escritxa
 Per la razo qu'es dessus ditxa ;
 Pero d'aysi preza l'avem,
 Si be lassus vos remetem.
- 5605 *Paronomazia* se fay
 Per dos vocables o per may
 Diversamen significans,
 Al cap oz en la fi semblans
 O qaysh, si cum dejos veyrets.
 5610 Del sieu compas es mantas vetz
Agnominacios que'l det
 La dona que la patz tractet ;
 E qar hom miells per fag s'aviza,
 Dam vos yshemple d'esta guiza :
- 5615 *Corta yiest, cortz de tota cortezia,*
Car de cortes descortes fas tot dia,
Menten, meten, prenden am desmezura,
Perden, penden, soven ses forrachura,
Donan tal dan dampnan ez absolven,
 5620 *E can ques fan paubres li rich manen ;*
A son gran greug de si meteysh se pleja
Qui longamen, cortz, vostre cors corteja.
- Si be regardats aquest pas,
 [F° 138, v°] *Replicacios* en est cas
 5625 E rims fayshucs pot haver loc.
 Encaras joga d'autre joc
Agnominacios, qar pauza
 Diverses cazes d'una cauza
 5630 Ordena per esta maniera :
- Dieus es Senhors de tota re,*
De Dieu la vertutz nos soste,
A Dieu lauzor donatz e gloria,
Dieu pregatz que'ns done victoria,
 5635 *Dieus Senhor, garda nos de mal,*
Dieu ajudan tug serem sal.
- De motas causas atresi
 Trobam que's pot far enaysi :

¹ I. d'ayssso dissem ?

- 5640 *L'emperadors es bells e gays ;
Del noble Rey sia'l palays ;
Al comte donarets Savoya ;
Lo duc recebrets am gran joya ;
Marques, parlats cortezamen,
Lo Senescal del Rey presen.*
- 5645 *Scesinomatón soen meysh
Diccios qays d'u sen meteysh
E oracios mantas vetz.
E vejats ho que no'y doptetz :
Per greu temps e mal e salvatge*
- 5650 *Aspre, dur ni per gran auratge
De vens, de neus, ni de grans freytz
No soy tan atenchs ni destreyntz
Qu'ieu mon cor non haja baudos,
Alegre moi, gay e joyos,*
- 5655 *Qan de midon la captienensa
Cosir e la bella parvensa.
Vezer podets aysi vocables
Qaysh d'u meteysh sen acordables,
Coma salvatge, greu e mal,*
- 5660 *Aspre, dur e fer atretal ;
Aquo mateysh alegre fay
E baudos e joyos e gay.*
- Per Oracios atresi
Trobam que's pot far enaysi :
- 5665 *Fals Juzieu, vos pequets greumen
E fahitz trop malwayzamen ;
Frau consentitz e malvestat
E fets mot gran iniquitat,
Cant Dieu, vostre Senhor, liuretz*
- 5670 *A mort ez en la crotz levetz.
Aytal mot no son de sofan
Can mostron afeccio gran,
O quant en acort hom los met
D'algun principal bordonet,*
- 5675 *Coma : tostemps sias sufrens
En los tieus faytz e paciens.*
- [F^o 139, r^o]. *Paranomeon s'aramilh
Am una letra don garilh
Los caps d'aquells motz ques ampara,*
- 5680 *Coma claramen, cania, clara.
Lassus Replicacios mostra
D'ayso la oppinio nostra.*
- Omoeptoton los finals mots
Vol acordans tots temps de vots,
Sol que del verb no sían pres.*
- 5685 *Del sieu resort trobam ques es
Similiter cadens qu'es flors
Que'l foc donada per amors.
Omoeteleuton¹ per fort*
- 5690 *Vol los finals motz d'un acord
So que del verb sia lor cauza.
Similiter desinens pauza
Finalmen aytal acordansa ;*
- 5695 *Aquesta flor per amistansa
Li det madona Rethorica
E qar assats am rim s'aplica
E l'autra qu'es ditxa dessus,
Podem la sostener cascus
Si rims fayshucs no romp la corda,
Qar ab nos tostemps no s'acorda.*
- 5700 *Poliptoton diversamen
Per divers cas torna soen
Un mateysh mot e qui no's vol
En son proces orde no col ;*
- 5705 *E cant scienmen es pazuada
Pot esser per nos sufertada,
Si be fayhuga (sic) nos appar,
Majormen can no pot mostrar
Eviden excitacio*
- 5710 *O sobregran afeccio
O confirmacio major
De blasme, dol, gaug o lauzor.
E per que'l ver cascus ne cueilha,
Aquest ysemple legir vuelha :*
- 5715 *Riqueza mantas vetz semena
Los mals que paubriera refrena ;
Donx per gran ajust de riqueza
Hom no pot conquerre nobleza,
Si donx cell a cuy es plevida*
- 5720 *Am vertut riqueza no guida ;
Donx a riqueza met denan
Vertut e non faras ton dan ;
Qar de riqueza no valdras,
Si vertutz l'es meza detras.*
- 5725 *Encaras estiers la primera
Se fay per esta maniera :
Be'm par tots homs avols e fals
Qui vol ajustar mal a mals,
O qui plangz sobre plang dia,*
- 5730 *Pauzan divers cas tota via ;
[F^o 139, v^o] E veus lo sieu derrier compas.*
- Traduccios vol lo sieu pas
Segre, car es la sua flors,
E fay encaras autra cors*
- 5735 *Pauzan a tort per equivoc,
Segon que par en aquest loch :*
- Aquel me par de bona fe
Que frau ni lunh barat no fe ;
Midons plazens m'es e cara,
Per qu'ieu li estau carc e cara.*
- 5740 *Si carc e cara dir vos platz,
Diverses cazes hy notatz ;
E ges hom no deu sofanar
Aytal maniera de parlar.*
- 5745 *Irinós tostemps es plegiva
De construccio suspensiva ;*

¹ Ms. *Omoeteleuton*.

- Ez entro que fa plana pauza
Lendemens¹ d'ome no's pauza,
La quals no es fayshuga masa
5750 Cant XII bordos o mays passa ;
A dictat pero no fa mal
Si no te nom de principal ;
E per miells esser entendut
Yhemple vo'n donam legut :
- 5755 *Vostra beutatz, dona valens e pros,
Don us cayrels d'amor ve que transfora
Los fis ayman subtilmen ez acora,
Tant es plazens ez am belas faysos,
Am cor humil e franc e de bon ayre,*
5760 *Qe belazor lunhs homs no pot retrayre,
Ha tot mon cor asetiãt e pres
Per que si'us platz valha'm vostra merces.*
- Polisyntheton* ajust fay
De tres oracios o may
5765 Per copulativa liadas
Si cum vezets etz ajustadas :
- Dieus salve lo Rey e deffenda
Ez auja sos precz ez entenda,
E'l gar de mal e'l do victoria,*
5770 *E'l meta dins la sua gloria.*
- E lunh aytal parladura
Non haia degus a non cura.
- Dialiton, Asyntheton,
Del tot a Polissyntheton*
5775 Contrarias son en lor proces ;
Vezer o podetz aysi pres :
- Cantatz, alegratz vos en Dieu,
Benezets, lauzats lo nom sieu.*
- Per outra guiza se cabysh
5780 [F° 140, r°] *Dialiton*, qar devezish
Una soen oracio
En tres o may e mostran quo,
Qar trop la red multiplicada
5785 Cascuna diccios pontchada,
E ges copula non acuelh ;
Aysi vezer se pot ad uelh :
- Dieus totz verays, misericordios,
Sans, dreyturiers, benignes, glorios,
Am cor humil, suau, franc, de bon ayre,*
5790 *La carn, lo mon, l'enemich fals tritxaire
Venquet, salvan tot l'umanal linatge.*
- Articles* fay lo dreg viatge
De dialiton, quar flor es
La qal de Rethorica pres.
5795 *Articles* als can tot es fag
Non es mas us ponhs am lo[n]c trag
- Suspensius que's fay a dessus ;
Nomnar lo sol *Coma* cascus ;
E d'aquest mays a ple direm,
5800 Lajos qan de membre tractem.
Aquest parlar cove que plassa
Salamon² qu'om non sobrefassa ;
E car nos aquest sobrefar
Havem lassus volgut mostrar,
5805 Qan vos declarem la natura
D'irinos, qu'es una figura
La quals vol suspensiu escrig,
Abaste vos so que n'es dig.
- Syntheton* doas oracios
En una met tota sazoz.
5810 Aras o mostram claramen
E no'y fam lunh reprendemen :
- Si Dieus me vol donar govern,
No duptara mon cor ifern ;
Hom sec tot jorn aquest sendier,
Per que'l tenem per drechurier.*
- 5815
- Anthiteton* la un contrari
Per l'autre vens ; per yshemplari
Cobla vos dam contrarioza.
5820 La sua flors mot gracioza,
Contraris nomnada per totz,
Concluzio fay en breuz motz,
So que vol parlar afferman,
Si cum vezets, o denegan :
- 5825 *Am si mateysh qui no s'ave
Am autre quo s'avenra be ?
Qui'ls secrets sieus vol revelar
Los autrus no poyra celar.
Qui no pot aysi³ pro tener,
5830 Als autres quo poyra valer ?
[F° 140, v°] Qui ses poder es ergulhos,
Humils cum sera poderos ?*
- E ges de tant degus no's vane
Per que'l parlar aquest sofane.
5835 *Antiteta* sentensas pauza
Cascuna de diversa cauza,
Coma : s'ieu paubres fuy e fatz,
Aras soy rix e assenats.
E si mays yshemples volets,
5840 Lassus a cobla recorrets.
Diversa per nos apelada
Contencios li foc donada
Que sec del tot la sua part
E ges d'aquesta no's depart :
- 5845 *Le freytz te fay tot jorn suzar
E'l cautz glatir e tremolar.
Tu yest en gaug tristz e ploros
Ez en tristor gays e joyos.*

¹ L. Pentendmens. — ² Sic ms. ; l. solamen. — ³ L. a si.

- 5850 E si volets mays yshemparis,
D'aquests o d'autres reversaris,
Recors vulhats haver cascus
A cobra reversa lassus.
E ges degus en aquest pas
Aytal parlar no layshe pas.
- 5855 *Antitosis* soen abauza,
Qar .I. cas per outra nos pauza ;
Pero del sieu compas de sert
L'antic dictat ne son cubert,
Coma : *la chanso ques has ditxa* ;
- 5860 *En gran ve de locs es escritxa ;*
Qar *chansos* deu aver aqui.
Li noell ne son atresi
Per liey mantas vetz escusat,
Can lo parlar acostumat
- 5865 Trobam, coma vezets qu'om ditz :
El Regne Dieu s'es adormits.
O tant aur, ni tan bell juel,
Aytan ric fermalh de mantelh
Non er donat per¹ filh de mayre.
- 5870 O qui dits : *per l'arma ton payre.*
- Ypallage* tot lo contrari
Pauza tostemps e'l reverssari,
Coma : *fay blat de la farina*
Ez unple lo most de la tina ;
5875 *A tots la bota del vi meysh*
E pesca la mar en lo peysh.
Qui mays yshemples vol haver
Cobra reversa pot vezer.
Ypallage vas liey cossen
- 5880 E *Contencios* yshamen.
Pero qui scienmen non uza
[F° 141, r°] Aytal parlar cascus recuza.
- Synthezis* : aquesta figura
L'orde ques han de lor natura
5885 Las diccios torba del tot ;
Pero le sieus parlars es mot
Acustumatz, per que'l tenem.
Tres filhas donar li podem :
Evocacios es primiera
- 5890 E *fay* se per esta maniera :
- Yeu, Peyres, auzi la lessa,*
E tu, Pons, lieges per ton pro.
- Le *Peyres* qu'es tersa persona
Al *yeu* de primiera s'adona,
5895 Qar *yeu* lo vol de sa pagela.
Yshamens le *tu Pons* apella,
Qar am sa persona l'abriga.
De l'autra cove qu'om vos diga,
Qar es el segon loc pazada,
- 5900 *Apposicions* appellada ;
La qals se perforça tots temps
Que dos noms sustantius esemps

¹ Ms. p, avec abréviation de pro.

- Ajusta senes tot meja ;
Aysi vezer o podets pla :
- 5905 *L'aybres amielliers es granatz*
E'l fruyts pomscirs assazonatz.
L'erba fenolhs en l'ort verdeja
E la flors viueta blaveja.
- Aysi pot conoysher cascus
5910 Que'l noms sustantius mens comus
Lo mays general determena.
La terça filha trobon plena
Li cleric d'avol costruccio,
Per la qual excusacio
- 5915 Allego tostemps en apres ;
Ez es sos noms *Synodoches.*
Mas segons romans non ha loc,
Si donx no joga d'autre joc,
So es qan lo tot vol pazuar
- 5920 Per la part o'l contrari far ;
Qar adonx ha loc enaysi.

**De las XIII fillas ques hac Allebolus de sa molher
Na Tropus. E de lors nebodas que son XV.
Ez enaysi son XXVIII.**

- Demostrar las filhas aysi
De *Tropus* e de so marit
Allebolus em compellit
- 5925 [F° 141, v°] E lors nebodas yshamen.

De methafora

- Methafora* tostemps enten
Als que no ditz ni pronuncia ;
E procesishi per esta via :
- Can vey los auzelos salvatges*
5930 *Ez alegrar ez esbaudire,*
E vey los prats e'ls jardins rive,
Los boys fulhats e la gran mar
Dels blats en epic ondejar,
Adonx mon cor per la douzor
- 5935 *Del temps gay reviu en amor,*
Si que'm fay joyos ez alegre.
- Translacios* vol totstemps segre,
Qar es fiors plazens agradiva,
Aquesta forma transsumptiva ;
5940 Per aquest yshemple vezer
Ne pot cascus aysi lo ver :
- Berta del siu mantel s'astiula (sic) ;*
Ta frezols es qu'a penas miula ;
E us pages rugis e brama,
- 5945 *Qan li ve mal tan fortmen l'ama.*
- Veus miula* transsumptivamen
E *brama, rugis, yshamen.*

- Qui vol nostre proces entendre,
Methajora tostemp atendre
 5950 Vol mays al sen on se transporta
 Que no fay en ayso que porta
 La letra la quals mortifica,
 Si cum l'esperits¹ vivifica ;
 E car per alguna semblansa
 5955 En bo frug l'escorça balansa,
 Cominalmen cascus s'en laua.
- Cathacrezis* l'autru nom pauza,
 Qar pauc ni pro del sieu non ha ;
 E veus yshemple qu'om vos da :
- 5960 *Lassus al cap de la carriera*
Teno las gens mercat e fiera ;
Aquest hostals ha bella cara,
Lo pe de la tor hom repara.
Bertrans totz sos vezis tabusta,
 5965 *Qar massa beu am pot (l. poc ?) de justa.*
- Aquest parlar a totz nos platz,
 Qan trobam qu'es acostumatz.
 Si be lo nom d'autru s'aplica,
 Una flor li det Rethorica,
 5970 Sos a saber *Abuzio*,
 La quals vol la su[a] mayzo
 Segre tos temps e'l sieu resort.
- Methalensis* es d'aytal [sort]
 Que procezish per trop mejas,
 5975 [F^o 142, r^o] Si que les sieus camis es plas
 Per anar tost del gra primier
 Al subseguen terme derrier.
 D'yshemples cove qu'om vos pague,
 Que'l proces de liey no s'amague :
- 5980 *Qui manja blat de tres arestas*
Miels pot sofrir vens e tempestas.
De qualque vi mays beure vuelhas
Beu del novell o de tres fuelhas.
- Per blat lo pa devets entendre,
 5985 Qar d'aquell lo vezem deshendre
 Per grazes e per mejas motz ;
 Qar manifest appar a totz
 Qu'om de blat la farina tray
 E de farina pasta fay
 5990 E d'aqui pueys le pas dishen ;
 Ez enaysi per consequen
 Le pas del blat es deshendutz.
 Enaysi meteysh entendutz
 Per fuelha pot esser us ans.
- 5995 E ha doas flors mot agradans :
Gradacios es la primiera
 Que's fay per aquella maniera
 E per aquesta devalan
 La un mot del autre forman :
- 6000 *Lo blat hom semena primier,*
Pueys semenat a l'enderrier
En terra nays e qant es natz
Met fuelhas ; tantost qu'es fuelhats,
Segon dever, ez el espiga ;
 6005 *Espigat, longamen no triga*
Que florish e, florit, pueys grana ;
Si pot haver aura² certana,
Granat³, madura tost ades ;
Madurat, seguatz es apres ;
 6010 *Segat, hom lo bat⁴ per que salha*
Ez yesca le gras de la palha ;
Cant es batutz deu se ventar ;
E, ventat, bellamen porgar.
- E veus *Gradacios* pauzada.
 6015 L'autre flors *Climax* appellada
Yshamens d'u mot autre pren,
 Entro ques ha tot son enten.
 D'aquest parlar hom tot jorn uza,
 Per que degus ges no'l recuza ;
 6020 E perque d'ayso no duptetz,
 Legir podetz aquestz versetz :
- Cascus deu amar disciplina*
Per conquerir bona doctrina ;
Qar de doctrina deshendens
 6025 *Es sabers e de saber sens ;*
De sen be far, e de far be
Nays valors e de valor ve
Lauzors e de lauzor honors,
 [F^o 142, v^o] *E d'onor pretz a totz Senhors.*
- 6030 Veus de *Methalensis* la forma.
- Methonomia* nos transforma
 Los motz, quar la contenen cauza
 Per l'autra contenguda pauza,
 6035 E mantas vetz per lo contrari.
 E vejats aquest exemplari :
- Servetz a pert las Damizelas,*
Qar manjat han las escudelas.
Li nostre vi son reculhit
E be celclat e referit.
- 6040 La cauza trobans es pauzada,
 Si cum vezetz per la trobada,
 E per lo contrari, perque
 Yshemples vo'n donam dece :
- 6045 *Tala sera si Bertrans mor,*
Qar Nat de Mons sap tot de cor.
Dieus trobec la vinha primiera,
Santa, fizel e drechuriera.
- La cauza fazen yshamen
 Atrobam per lo fazemen :

¹ Ms. *lespits*. — ² Ms. *aura*. — ³ Ms. *Grnat*. — ⁴ Ms. *blat*.

- 6050 *Le freyts es greus e perezos*
Ez a las gens trop enujos.
- E pel contrari mantas vetz
Se fay, segon q'ades veyretz.
Enquers la materia se pauza
- 6055 Per la materiada cauza ;
Aysi vezer cascus ho pot
Si'l cor non ha de saber lot :
- Can las ostz foren ajustadas,*
*Viratz donar colps e custadas*¹,
6060 *Cavals ferir e trabucar,*
E cocir (sic) e'ls fres escumar,
E cavalyers pros ez arditz,
De ferr cubertz e gent garnitz,
6065 *Ferir de masas e de lansas,*
*E trencar tetinas*² *e pansas,*
Ancas e costatz ez esquinas,
E trencar elmes e platinas,
Gormios, albercz ez escutz ;
*Balestas, arcs viratz descendre*³
6070 *E volar sagetas per l'ayre*
E dartz ez espingulas trayre,
Flamejar espazas, guizarmas,
Per trayre dels corses las armas.
- D'aquestas locucios totas
6075 E d'autras a lor semblans motas
Uzar poyra cascus sis vol,
Si longa costuma las col ;
Car estiers no son aroadas
Las transformacios pauzadas.
- 6080 Per methonomia rete
Denominacios per se,
Qar flors es que'l det Rethorica,
[F^o 143, r^o] Per so qu'en fos tostemps
E mantas vetz *Oracio* [may rica.
6085 Am semblan transformacio
Tira vas se fort es aclina
Per lo nom de la plus vezina
E de las mays promdana cauza.
E veus yshemple qu'om vo'n pauza :
- 6090 *Veraya Crotz, datz me defensa*
Que l'enemix d'ifern no'm vensa.
- Jhesu Crucificat entendre
Deu hom per *Crotz*, qar lo Sant Vendre
Per nos mort en aquella pres.
- 6095 *Anthonomazia* tant es
D'auctoritat ques ad alcu
Lo propri dona pel comu,
Coma qui per *Verge* la Mayre
De Jhesu Crist Nostre Salvayre,
- 6100 O per *Apostol* Paul enten,
O per nom de *Propheta* pren
David o *Roma* per Ciutat,
Si'l propri non (*sic*) menonat,
Qar adonx loc no pot haver ;
- 6105 Estiers ayso devets saber
Qu'om per trops motz pronunciar
Pot lo nom d'alcu deguizar,
Coma per cel que Dieu trazic
Per son voler fals ez inic
- 6110 Entendem *Judas Scariot.*
Aytal parlar payrar se pot,
Quant hom l'enten cominalmens.
- Epytheton* los accidens
Claramen expremish e pauza,
6115 Li qal per lo nom de la cauza
Cominalmen son entendut
Segon qu'es aysi contengut :
- Glorios Dieus e merceniers,*
Paciens Jobs, locs drechuriers,
6120 *Savis Salamos e'l fizels*
Davidz a Dieu lo Rey dels Cels.
Freja neus e nueyzt humorosa,
Fera tristors ez engoyshoza,
Joyos alegriers e greus mortz,
6125 *Mala dolors ez enics torts,*
Vera vertutz, bona drechura
D'epitheton mostran figura ;
La qals a nos es agradiva,
Qan la trobam confermativa,
6130 O cant es en usatge mot.
- Synodoches* pauza lo tot
Per la part e per lo contrari ;
E veus ne divers yshemplari :
- Amanieus es del tot calvutz*
6135 *Ez Aymes totz blancs e canutz.*
- La grans companha qu'es venguda*
[F^o 143, v^o] *Ades auran la fon beguda.*
- Lo ser qan vay jazer Serena,*
Rigota son cap e penchena.
- 6140 *Yeu vi sebolir Audiguier*
A Paris en un monestier.
- Be vezets la forma primiera,
E veus aysi l'autra derriera :
- Las armes dels fills d'Israel*
6145 *Pel cami de la mar noel*
Yshiro de subjeccio
Del Rey d'Egipie Pharao.

¹ *Tustadas* ? *Costadas* ? — ² Ms. *cetinas*. — ³ Il manque deux vers. Cf. *Leys*, éd. G. A., III, 218, 220. Lire *destendre*.

Aquest parlar, quant es comus,
No'l vuelha sofanar degus,
6150 E mens cant leu se pot entendre.

Entelleccios vol deffendre
Estas manieras que son dichas
E mays las autras jos escritxas ;
Qar aysi vos mostram que pauza
6155 Per motas una sola cauza,
Aysi cum : *le cor dels malvatz*
S'alegra cosiran foldatz.
La lenga dels parliers truans
Ha gaug retrazen mals e dans.

6160 E qar aquest parlar trobam
Acostumat, lo sufertam,
E mays qan hom l'enten ades.
Veus d'esta flor altra proces ;
Qar motas cauzas pronuncia
6165 D'una ses plus per esta guia :

Li layro vituperis motz
Dishero a Dieu en la crotz.

Aquesta loqucio truma,
Sino lo col longa costuma,
6170 No deu reputar hom per bona.

Onomotopeya dona
Vocables fenhs, car aquells tray
D'alcu so que la cauza fay ;
E per que miells vo'n recordetz,
6175 Mostram vos ho per bordonetz :
Del so de croac corp se pren,
E coguls de coguç deshen ;
Pel so de be ditz hom belar
E de miau atressi miular.

6180 Aytal mot e tuig lor semblan
Onomotopeya fan.
Totas las diccios aytals,
Si be son fechas, per leyals
Nos reputam segon romans.

6185 *Perifrazis motz qays semblans*
Als mays promdas que fan entendre
So ques hom ditz vol tostems pendre
Per miells agensar e polir

6190 [F^o 144, r^o] Los dictats o so que vol dir ;
Duy membre son d'esta figura ;
E la us es d'aytal natura
Que so que pot dir en breus motz
Assatz plazens e bels a tots
Alonga per cauza d'ornat ;
6195 Ez en apres vol son dictat
Agensar amb autres vocables
Mays plazens e mays agradables ;
Si que soen de breu razo
Fa lonc dictat e mostram quo :

6200 *Yeu gran mayti lo jorn primier*
De may aniey amb alegrier

Per legir mon dictat noel
Al Consistori gay e bel ;

Si que d'ayso qu'es dig aysi
6205 Fau dictat e dic enaysi :

L'autrier quan le solelhs mostret
Sos raytz pel mon ez estendet,
So fo lo primier jorn de may,
E li auzelet foro gay

6210 *Per la sua dousor del temps,*
Si que tug canteron esemps,
Can viron la clardat del jorn
Am gran joy ez am gran sojorn,
Diverses cans plazens e fis

6215 *Mot dossamens per los jardins.*
Adonx me lievey de mon lieg
E mantenen am gran delieg
Vas lo Consistori joyos
Aniey retrayre mas chansos.

6220 E veus d'aquest membre l'escrig ;
Lo segon so que fora dig
Trop laig ab son propri vocable
Per autre mot pro covenable
Agensa del tot cum vezets
6225 Si los seguenta versetz ligetz :

Garcias no pot cambrejar
Ni Pons ab sa molher tornar.

E dizem vos aquesta figura
En tots sos membres parladura
6230 Sufficien assatz nos dona.

Flors es *Circuicios* bona
Que per alcuna circunstansa
D'alcu mot un autre nos lansa ;
Ez ayso fa per lo semblan,
6235 Si cum vezets qu'entre lor an :

La grans benignitatz de Dieu
Ha rezemut lo poble sieu.

Benignitatz de Dieu explica
Benignes Dieu e significa,
6240 Ez ayso mot be se comporta.

Yperbaton los motz transporta
[F^o 144, v^o] En tan que sen cofus nos da
E trobam que .V. filhas ha :

Ystrelogia primiera
6245 Es ditcha, per altra maniera
Ysteron proteron, la qal
Am parlar trobam cominal ;
Qar so que deu esser primier
Pauza totz temps e met derrier ;

6250 E si be la sentensa muda,
Cant es en us, es sostenguda,
Coma qui ditz : *vay cumenjar*
E devotamen cofessar.

- 6255 *Tot jorn t'enebrias e beves*
E no vols pagar so que debes.
Le blatz qu'es granatz e floritz
Sia mouts, ventatz e culhits.
Tu lieg ez estudia be,
Vay garrejar ez arma te.
- 6260 E veus los motz quo nos tramescla.
- Anastrophe* vol outra mescla,
Qu'es l'outra filha, car no col
So que naturals orde vol
De diccios, qar lo verb pausa
- 6265 Enans que cel que fa la cauza
E denan luy dutz ez amena
Aycl que'l fayg del verb termena.
Lo genitiu nos ditz ades
E'l mot qu'el rieg li met apres ;
Si prepozicio tramet
- 6270 Lo casual denan li met,
Coma qui ditz : *valha nos Dieus,*
Joans e Marcz, Lucz, e Mathieus.
Cant yeu la messa major auzi,
Dieu benezisc de cor e lauzi.
- 6275 *Mays am d'amic son respos brau*
Que d'enemic la votz suau.
Qar tu m'iest contra ses ma colpa,
Cascus fortmen veig que t'encolpa.
- 6280 E per adverbi pot se pendre,
Le contra qui be'l vol entendre ;
Lo remanen veja cascus
A *Transposicio* lassus.
- 6285 Ayso ques aysi dig havem
Per lonc usatge sostenem,
Can le sens en re no's cambia.
- Transgresios* la drecha via
D'esta presen figura sec
La qal *Rethorica* li det ;
- 6290 Ez a dos caps, la us requier
Tostemps lo cazual primier,
E pueys la prepozicio,
E ha dreg nom *Perversio*,
- 6295 Lo qual havem lasus mostrat.
Li autre mot, qant son pauzat
[F° 145, r°] Contra lo dreg orde ques han,
Lo cap segon adoncas fan,
Autramen *Transjeccio* dig ;
- 6300 Del qal havem lassus escrig,
E mostrat cum se pot sufrir.
- Parenthesis* nos cove dir,
La qals es l'outra filha tersa
Que la razo tostems esmersa
De la sentensa comensada
- 6305 Enans que sia termenada,
E la materia, vas lo mieg,
Enans que reda son prefig,
Trenca, recitan outra cauza.
E ges per tant hom no deslauza
- 6310 Lo parlar d'aquesta figura ;
E veus la una parladura :
- Qan Dieus, qar finalmen no falh*
Als sieus amics en lor trebalh,
Ausic los Sants Payres plorar
6315 *E planher fort e sospirar,*
Adonx lo sieu car filh d'amon
El lor trames en aquest mon,
Per sanar e guerir lo mal
Del greu peccat original.
- 6320 Ez enans que sia finida
Es la materia devezida,
Qar enaysi trobam que's franh
Per ajust d'algun dig estranh :
- L'autriev al yshen de Paris,*
6325 *(Sab Dieus si lay ha de bos vis*
E sey pot hom asats apendre
Mas sol ques haja que despendre)
Encontriey lo Rey que venia
Ez am luy grans cavaleria
- 6330 *De fora cassar d'un boscatge*
On hagro pres un boc salvatge
E X singlar prop d'una barta.
- Themezis* es la filha quarta
Que red las diccios trencadas,
6335 Si cum vezets ez enpeutadas :
Verays Dieus pay glorios res,
Que for, Senhor, miest tota res,
Dona'm tal vit en est mon toria
Que per mos pecc m'arma no moria.
- 6340 Mostrat havem dels empeutats,
E veus aysi dels motz trencats :
- Emperayritz del Cel aju —*
Datz nos, si'us platz, tant que degu —
Na res de mal no'm puesca de —
- 6345 *Cebre vas Dieu en lunha re.*
- Aytal mot enpeutat lauzable
No so ni'l trencat agradable.
Alcu pero los han en grat
[F° 145, v°] Per mostrar lor subtilitat.
- 6350 Motas vegadas atresi
Se podon trencar enaysi :
- Questio gran d'una garlanda*
Han Bartholomieus etz Alamanda ;
Bar se deffen Ala prepauza
- 6355 *Que'l sia reduda sa cauza.*
- Encaras no son agradan
Sino per ostar mot pezan.
Per coblas far sillabicadas
Trobam las diccios trencadas,
- 6360 Don fan gran festa mant dictayre ;

- Pero huey no las presam gayre
Per lor greu entricacio.
- Sincrezis* transpozicio
6365 Requier don hom mantas vetz muza,
Qar la sentensa red cofusa.
No'us azautetz d'aquesta filha,
Qar tant es de mala jacilha
Ques home fay estar en ira,
Car enaysi lo sen remira :
- 6370 *Dieus los penedens gazardona*
Ez aycells que be fan perdona.
- Qar la sentensa vertadiera
Degra dir per esta maniera :
- 6375 *Cells que be fan Dieus gazardona*
E'ls penedens ades perdona.
- E qar es grans la sua torba
Tant que la sentensa no's torba,
Dizem quez a degu no play
Si donx ab escien no's fay,
6380 O son dictat no sillabica ;
Si be desplay, ta fort s'entrica,
Si cum lassus dig es estat.
- Yperbole* passa vertat
Qar enaysi vol trop lauzar,
6385 Cum vezets o vituperar :
- S'ieu* hagues poder un petit,
El mon non hagra plus ardit.
Mens has de forsa q'una palha
*E vales mens q'una cernalha.*¹
6390 *Qar yest plus durs que ferris ni roqa,*
Cascus vezem que ponh e broca.
- D'aquest parlar per que'l tenem,
Segon que lassus dig havem,
Qan mostrem qu'era sobrelaus.
- 6395 *Allegoria* clus e claus
Red son parlar, un'autra cauza
Entenden que no ditz ni pauza,
Qar autre sen tos temps afig
En so qu'es estat faig o dig :
6400 Dig coma : *vostres huelhs levatz*
E las regios regardatz,
Car ja son blancas a meyshos.
Veus d'ayso l'espozicios :
Sos a saber ques hom s'atenda
6405 Ez en bos faytz mostrar entenda,
[F° 146, r°] Qar prestas son las gens dece
A creyre nostra Santa Fe.
- Ayso ques havetz auzit ara
Mostra quo's fa per dig encara ;
- 6410 Per faytz se fay esta figura
Enaysi qui dar s'en vol cura :
- Escrig es ques un filh leyal*
Hac Abrams ez un natural,
Don figuram dos Testaments,
6415 *Lo vielh e'l noel yshamens.*
- Qui cerca be las contornieras,
Encaras en quatre manieras
Esta figura se pot far,
Qar ystorialmen appar
6420 Que's fa per aquest presen dig,
Lo qual aysi vezets [e]scrig :
- Dieus lo mon en VI jorns crezec*
Ez el VII² se repauzec,
- Demostray que per VII etatz
Es per Dieu le mons compassats.
6425 Figurativamen se pauza
Per la maniera d'esta clauza :
- Fills mieus, pujatz yest a la preza,*
Cum leonatz per ta proeza.
- 6430 Don Sancta Glieyza nos podem
Figurar, qar tot jorn vezem
Qu'es presta dels filhs recebre
Que res no los puesca decebre.
O'l filh de Dieu hom pot entendre
6435 Qui volc los sieus braços estendre
E sufrir mort sus en la crotz
Per que'ns pogues abrasar totz
E trayre los sieus de prezo :
E veus le filhs d'aquest leo.
- 6440 Moralmens se fay atresi,
E podets o vezer aysi :
- Jacobs a Jozep fe gonella*
De colors diversas mot bella,
Longa tro lajos als talos.
- 6445 Per las *colors* entendem nos
Diversas vertutz don vestitz
Nos a Dieus el mon e garnitz,
Per que mielhs nos puscam regir
E finalmen a luy venir.
- 6450 Celestialmen la podetz
Trobar enaysi cum vezets :
- Enocs, qui fo d'Adam setes,*
Del mon aquest transportatz es.
- 6455 Vol dir que cilh que be faran
Oz en be perseveraran

¹ Ms. *cernalha*. — ² Ms. VII avec un gros point en haut et à droite représentant sans doute un petit *e* mal fait (*sete*). Au vers suivant lire *demonstran*.

- 6460 En aquest mon que deu passar
Per VII etatz e termenar
Seran lassus en la Ciutat
Del Cel am gran joy transportat ;
E veus allegoria dicha.
- 6465 En aprop deu esser escricha
[F° 146, v°] La sua flors, que'l fo donada,
Permutacios appellada,
Qar amdoas son quaysh d'u semblan.
Tullis, d'aquesta flor tractan,
Esenha que tres formes ha ;
Enaysi per semblances fa :
- 6470 *Pueys que reteno li pastor
Uffici de lop raubador,
A cuy poyrem d'ueymays atendre
Per nostras ovelhas deffendre ?*
- 6475 Apres se fay segondamen,
Si cum vezets per argumen :
- 6475 *Gaynes, aquest fals galiayre,
Aquest trachor, Judas trichayre,
Qui'l pot en sa Cort sostener ?
Qar si'l fes hom dreg e dever,
Tost viram lo sieu faig deliure,
Qar non es dignes de plus viure.*
- 6480 Enapres se fa per contrari ;
E dam vos aquest yshemplari :
- 6485 *E de Rollan cum s'afortisch
Am son parlar e s'enardish ?
Havetz del be[l] maystre vist,
Amb armas tant haja conquist ?
Hom pot conoysher al parlar
Que savis mercadiers appar.*
- 6490 Aytals paraulas trop punhens
Son qui las ditz als entendens ;
Qar dizo se per menspretz gran.
L'yshemple donat per semblan
E per contrari podon tug
Esser ad argumen redug,
Qar assats han una semblansa.
- 6495 D'aquesta mateysh' acordansa
Alcunas filhas son trobadas
D'allegoria declaradas
Per nos en aquesta maniera :
Yronia metem primiera,
- 6500 Ques als que no ditz fay entendre
A la maniera del rependre
Coma : *be'l tengatz per leal,
Per entier, franc e liberal.*
- 6505 *Empero ges no lis¹ de jat,
Qar fa so ques ha costumat,
Ez es a contrari semblans.*
- 6510 *Exclamacios acordans
Es tostemps amb aquesta filha,
Qar per alguna maravilha
De votz gran elevacio
Fay o per endignacio,
Per mal saber, o per dolor,
[F° 147, r°] Per que'l fo donada per flor,
Si be lunh autre sen no dona,
Mas cell que sa letra mensona,
Coma qui ditz meravilhan :
Ha Dieus ! ez en tan gran afan
Se met ez en gran cocirier
E soen am mal dezirier*
- 6520 Cell que s'amor en femna pauza
E son voler dire no l'auza ;
Per mal saber o per gran dol
Se pot far enaysi quis vol :
- 6525 *Ha malveys ! e que poray dir !
Ha fals ! on te poyras gandir !
Ha ribautz ! trachers desleals,
Cum poyras cubrir tan de mals,
Tans engans e tantas malezas,
Cum faytas has per to naleig !
Cocelh ni remezi noy veg.*
- 6535 Aquesta flors ses lunha torta
Am Profonezi se comporta ;
E si li fos atribuida
Fora trop mielhs ab luy cabida,
Qar de parlar doble no cura.
Profonozis gran votz e dura
Fay per dolor o mal saber ;
Per la flor o podetz vezer
De la qual vos havem dig ara ;
- 6540 Per gran gaug se pot far encara,
Coma : *Senhor e frayre mieu,
Alegrem nos trastug en Dieu.
Lauzem Dieu, lauzem, qar salvatz
Nos ha trastotz e restauratz.*
- 6545 *Ha ! Senher Dieu, Reys glorios,
Honor e lauzor hajatz vos,
Qar per la vostra gran vertut
Havetz tot lo mon rezemut
De la preyo d'ifern preonda.*
- 6550 *Antifrazis es la segunda
Filla que met en .i. vocable
Contrari sen e variable
D'aycell que deu naturalmen
Haver segon son nayshemen.*
- 6555 Encaras en oracio
Se fay segon oppinio
D'alcus e dam vos yshemplari,
Per mielhs vezer lo sen contrari :
- 6560 *Anthifrazis crezem que's meta
En contrafar pena maleta (sic),
O si mal far alquyn vezia
E dic adonx en esta guia :*

¹ Sic ms. Lire li's, li es ?

- [F° 147, v°] *Trop be fas ara, membre te,
Membre't ques hom tan be no fe ;*
- 6565 O, perso qar non es vertatz,
Dic : *trop be l'est aprofichatz,*
Es adonx segon aquest membre,
6567^a De *Yronia* vos remembre,
Qar am liey ha conveniensa.
Empero veus la differensa :
6570 *Anthifrazis* vol plana votz
E l'autra gran ab aspres motz,
Per que si'ls yshemples lasus
Pauzats derreramen alqus
Am granda votz pronunciava
6575 Ad *Yronia*, qar es brava,
Los deu atribuir tantost.
- Enigma* pauza ses rescost
E red sentensa tant escura
Que si no per cas d'aventura
6580 Hom no la pot leumen entendre,
Si primier non ha vist descendre
L'arc de sa declaracio.
Aytal enterpretacio
Cobla requier divinativa,
6585 Qar d'aysi trobam que's deriva ;
Yshemples motz n'avetz lasus,
E donam vo'n encara plus.
- Lo prior de Murel* hay vist
6590 *Cantan capcli e tenc per Crist*
Una Crotz am XII dobles (sic)
Ques absolv Johan vintedos ;
Ayso fo l'intran de Dezembre ;
*Veus l'an e'l mes que mielhs vos membre*¹.
- Aytal dictat hom no refuda,
6595 Si be no platz a la gen ruda,
Qar enigma q'es filha tersa
Teno per figura diversa,
E nos per subtil e per bona
Can cell que l'a feyta li dona
6600 Expozicio covenabla.
- Carienthismos* agradabla
Filha tostemp es de parlar,
Car ha gran cura d'agensar
6605 So que greu es, o dur, o lag,
Cant es per motz propis retrag.
E veus yshemples aysi motz
Per saber agensar los motz :
- Per Na Rachel* servit havia,
6610 *Per que donx m'es donada lia.*
Dieus qu'es tot Senhors de tot poder
Ha jag de Bertran son plazer.
Digas quo's cay Pons Auriol ?
[F° 148, r°] *Senher, enaysi quo Dieus vol.*
- Pesa de be far Oliver's ?*
6615 *Senher, bey fa trastot mestiers.*
- E veus son parlar cum l'agensa.
*Parceemia*² pervezensa
Ha gran e saviamen renha
En sos proverbis que'ns essenha
6620 Vertuozamen se repauza,
Los quals oz a temps, oz a cauza
Atribuish e veus ades
De temps e dels autres apres :
Si parlas del sobrevenen,
6625 E puy calas de mantenen,
Hom ditz *que'i lops es en la faula ;*
Car plus de luy no fas paraula.
De cauza degus no si peca
Si los bels digs pren de Seneca,
6630 O'ls essenhamens de Catho,
O'ls proverbis de Salamo
E'ls bos motz qu'entre motas gens
Vezetz qu'om ditz cominalmens,
Li qal non han degun actor.
6635 E foc li donada per fior
Sentiensa, la quals, on que sia,
D'aquesta filha sec la via.
Cascuna de temps se perve
E *can e quo* sap e mays *que*
6640 Deu parlar o calar del tot.
- Sarcosmos* es vilana mot ;
Aquesta filha de mal cor
Es tostemp qar sap a tot for
6645 Dir antas a son enemich ;
E ditz las am cor tan enic
Qu'en la maniera del parlar
So que vol dir entem (sic) hom clar ;
Per aytal guiza li Juzieu
Escarnian lo filh de Dieu :
- 6650 *Vejat d'aquest ! als autres val*
E se gaudire no pot de mal !
Si's filhs de Dieu ara's deffenda
E de la Crotz, si pot, deshenda,
Ez ardidamen creyrem lo.
- 6655 O d'ome qu'en guerra no fo
Ni lunh temps no'y fe colp nin (sic) peca
Pas ton esquern am aytal fencha :
- Be s'es portatz Pons en la guerra*
6660 *Am las gens del Rey d'Anglaterra ;*
Qar tots aycells ques ha ferits
Ha mes a mort, tant es arditz !
- O qui per despieg oz esquern
[F° 148, v°] Ditz : *Fassam Pons nostre go-*
Q'aysi tan subtilmen hi ve, [vern,

¹ Cf. *Leys*, éd. J. A., II, 161: l'an 1334, en ne tenant compte que des chiffres romains? — ² Sic ms.; 1. *parceemia*.

- 6665 *Se ri del mal coma del be ;*
E veus la pro del mal uberta.
Antismos es filha cuberta,
Qar am bels motz pauza maldig,
E donam vos o per escrig :
- 6670 *Qui servir sab als Cardenals*
Empetra rendas avesqals ;
O qui ditz : *aquela tozeta*
Son carcaysh a tota sageta
Volenteyramen prestara,
6675 So es avols femna sera.
- Donx *Yronia*, *Sarchasmos*,
Peryfrazis ez *Anthismos*
Han entre lor conveniensa¹.
Empero be y ha differensa ;
6680 La qal, si per las prezens *Flors*,
Vos no vezets, las *Leys d'Amors*²
Legets, on clar es contenguda.
- Omozeuzis* fa gran ajuda,
Qar lo mens pel mays conogut
6685 Es declarat e miells saubut.
Tres filhas ha, veus la primiera :
Ycom nos espon voluntiera
La cauza mens per la mays clara ;
Ayso la semblansa declara
6690 Ques han dejos un promda gendre,
Aytal cum logica vol pendre ;
O sots un' especia, la qual
Devets entendre logical.
Gendre mot general enten
6695 Que d'autres vocables compren,
Coma color ques ha jos si
Blancor e negror atressi.
Yshamen jos cors animat
Hom, *leos* e *buous* son pauzat.
6700 *Especia* vezets be que sona,
Qar mot especial nos [dona ?].
Aytals es jos lo qual es [mes ?]
Peyre, *Guiraut*, *Guilhems*, *marques*.
6705 Donx *Ycon* nos fa demostransa
D'un mot ad autre per semblansa,
La qual han jos un mot comu
Oz especial a qascu.
Aytal semblansa covenable
Red tot dictat ez agradable,
6710 E quascus leumen s'en ajuda,
Perque pauc sap qui la refuda.
E veus motz per miells dar entendre
[F° 149, r°] D'alcun semblan dejos un
[gendre :
- Liberals* es midons e franca ;
6715 *Ayssi cum flors de lir* es blanca,
Humils, *suaus* coma colomba.
E car vas Dieu tot dreg s'aplomba,
Axira fort blasfemador,
Cum fay serpens encantador.
- 6720 Veus dels motz qu'*Especia* compren
Per algun semblan yshamen :
- Si cum l'avars en retenir*
Ez ajustar pren gran plazer,
Le valoros ha joy qan dona
6725 *Largamen e'ls sieus gazardona*.
O qui ditz : *vezes tu Bertran ?*
Bermons es d'aquel meteysh gran,
E d'aytal etat es *Serena*.
- La sua flors es *Emagena*
6730 Ez es am liey d'un'acordansa.
- Parabola* vol dir semblansa,
Car .I. mot per outra (*sic*) mays clar
Per alcun semblan vol mostrar
Qu'es entre lor e dar entendre ;
6735 E d'aytal especia ni gendre
Esta prezens filha no cura,
La quals es d'aquesta natura :
- Si cum del solelh yeys le rays*,
Aysi meteysh savieza naysh
6740 *De Dieu que tot lo mon capdela*.
- Semblansa*, la sua flors bella,
De liey non es en res diversa ;
Paradigma, qu'es filha tersa,
Volontieramen nos sermona
6745 E manifestz yshemples dona
De so qu'es estat dig o fag,
Per que'ls auzens am aquell trag
Enduga miels a retenir ;
E sobr'ayso vulhats vezer
6750 Exemplificativa cobla.
Paradigma trobam qaysh dobla,
Qar so que parabola porta
Ez ycon sela nos reporta ;
Qar leumen la forma comuna
6755 Vezem que rete de cascuna,
No regardan gendre ni specia.
E tenem tota gen per nescia,
A cuy sos dictatz non agrada.
La sua flors es mensionada
6760 *Yshemples*, lo qual en tot cas
Trobam d'aquel metex compas.
- De las figuras principals
E de lors filhas naturals
Havem tractat e de lors flors ;
6765 [F° 149, v°] Pero, segon alcus actors,
Autramens principals figuras
Trobam de diverses naturas
Dejos *Tropus* e jos *Scema* ;
Veus primier d'*Anthipofora*
6770 E de las autras en apres.

¹ Ms. *conveniensa*, avec le premier n gratté. — ² *Leys*, éd. G. A., III, 284.

De las figuras mens principals

- Anthipofo* son proces
 Declara qar nos fa resposta
 D'alcuna questio rescosta,
 En so que ditz ez entenduda ;
 6775 D'yshemple nos pot far ajuda
 Cobla qu'es lassus responsiva ;
 E qar de luy conformativa
 Trobam *Racionacio*,
 6780 Cove qu'en¹ fassa mencio,
 Qar es flors assats agradabla
 E de color pro covenabla ;
 E si volets saber qu'os fa,
 Cobla tensonada vo'n da
 Yshemple clar ez eviden.
 6785 *Antropospatos* l'acciden
 Ad ome propriamen dat
 A Dieu, qar es acostumat,
 Atribuysch o pel contrari ;
 E de cascu veus yshemplari :
- 6790 *Dieus ha plazer e joy quan ve*
Los sieus perseverar en be
E dol ez ira sobregran
Qan ve que degu be no fan.
 O : gran tro fas e pauca plueja,
 6795 *Per que tot quant dizes m'enuaja.*
- Ez aytal parlar sostenem.
Apoziapazis havem,
 Que so que ditz no vol finir
 Per guaug, esquern o per azir,
 6800 Coma : *be sap hom qui yest tu.*
 Aytal dig havem per comu,
 Qan so que'y falh se pot entendre.
 D'aquest parlar nos pot deffendre
Precizios, qu'es una flors,
 6805 Qar tos temps sec lo meteysh cors,
 E pot las hom tornar ad una,
Eclipsis, qu'es trop mays comuna,
 Qar totas son qaysh d'una sort.
- 6810 *Apostrophe* trobam d'acord
 Tostemps am *Tropologia*,
 Ses diversitat que no'y ha.
 Cascuna vezem que'sazona
 Premier en la tersa persona,
 [F° 150, r°] La qal no's vira pueys en tersa.
 6815 *Synepthozis* ayssso reversa,
 La tersa mudan en segonda ;
 En aquestz dos cazes abonda,
 Per haver d'ayssso conoyshensa,
 La dansa que lassus comensa
 6820 *Bos sabers*, am lo romanen.
 En la tornada majormen
 Ez en autre loch contenplan²
 O per affeccio mot gran
 Ha son loch cascuna figura,
- 6825 Can scienmen e per mezura
 Hom fa son dictat e compassa.
- Bracologia* nos deslasa
D'Olyopomenon, qar es
 Tostemps amb ela d'un compes.
 6830 *Breveza* de lor vos desregla,
 Perque seguetz la sua regla,
 La qual lassus podetz vezer.
Brevetatz es flors que tener
 Vol lor compas ses desviar.
 6835 *Cathatipozis* designar
 Vol home per sos accidens
 Ez a sas faysos yshamens³,
 Coma : *Sans es blancs e canutz*
 6840 *Magres, nautz, lenis* (sic) *e calvutz*,
Am groses huelhs e longa cara.
Effeccios flors es q'ampara
 Aquela meteysha maniera.
- Dyaforozis* voluntiera
 Se laysha de so que dir vol,
 6845 Qar de blasmar ades se dol.
 Am d'autras ha conformitat
 Segon q'aysi vezets pauzat,
 Qui menassan vol dar castic
 E ditz : *a porpauc* (sic) *no t'o dic*,
 6850 *O be say per que parlas tan*
Am cella que't vezes denan,
 Compren *Apoziopazis*,
Eclipsis, Dyaforozis,
 Las qals son quaysh d'una mayzo.
 6855 E veus *Significacio*
 Flor d'un semblan am lor del tot.
Dyarsiros es quant un mot
 Entendre pot hom doblamen
 Per semblan o propriamen,
 6860 Coma : *Dieus me gar que'l leos*
No'm rape qu'es mals e felos,
Ferrs e rugens e devorans.
Ebazis vol gitar sos lans
 Fora la thema començada ;
 [F° 150, v°] E qar lassus l'avem tractada,
 6865 No volem plus de liey parlar.
- Emphasis* nos vol assignar
 Gran acciden, lo qual deviza
 Per sustantiu en esta guiza :
- 6870 *Tu yest erguelhs del tot e lenga*,
Per que's tanh be que mal t'en prenga.
- Erguelhos vol dir e parlier.
- Endiadis* vol que premier
 Sian pauzat duy sustantiu
 6875 E pueys la un en ajectiu
 Sia covertitz en ayssso :
 Per *Arma virumque cano*

¹ Ms. *qu.* — ² Ms. *contenplan.* — ³ Ms. *yhamens.*

- 6880 Vos mostram, qar segon lati,
Armatum virum vol aqui ;
Am romans ayso no s'afrañh,
Per que trop nos appar estranh.
Endyadis segondamen
Se fa qan dos sustantius pren,
Apertenens ad una cauza
6885 Pueys en genitiu la .I. pauza,
Coma : *la carn e'l moto porta*,
La carn del moto vos reporta.
Mas, segon romans, no val re.
- 6890 *Epydiocezis* dece
Vol hostar so que pausat ha
Per l'ajustamen que pueys fa
De so qu'es a la cauza may
Apropiat e plus veray,
La qal en son parlar mensona.
6895 Veus dos yshemples qu'om vo'n dona :
- Hay las ! e qui pot dir amor ?
Trop hagra miels dig amaror !
Erguelhs fay¹ gran mal en lo mon,
Ans vos dic que tot o confon.*
- 6900 E veus quo's rieg aquesta figura.
Conjuncios am liey s'atura,
Qu'es una fiors de Rethorica.
Epylogus aquo replica
En breus mots ez en general
6905 Ques ha dig en [e]special,
Coma : *de letras dicio*,
E de las parts d'oracio
Havem dig so que vo'n appar.
Epymone, ses re mudar,
6910 Amb *Epyzenzis* se comporta,
Coma *clauzetz e clauzetz la porta* ;
Pero, segon alcus encara,
Trobam que dos membres empara,
La us es quant un mot entier
6915 No torna ques ha dig primier,
Mas sol lo cap e pueys la fi
Varian nos red enaysi :
Planhen blanc lo temps qu'es passatz,
[F° 151, r°] *E ploran plori mos pecatz.*
6920 Aytal parlar tenem per va,
Sí doncas per compas certa
No's fay e de certa sciensa.
Encaras pren outra chabensa,
6925 Can le motz finals del verset
Lo qal primieramen hom met
E'l primiers del bordo seguen
Han un meteysh comensamen,
Ez en la fi son variable.
Aytal son li seguen vocable :
- 6930 *Le razims en la vit florish,*
Florit en gra se convertish,
Convertit en gra se melhura,
- 6935 *Melhurat enapres madura,*
Madurat hom per temps lo cuelh ;
Cullit se desfay dins lo truelh,
Trulhat² se depura colan,
Colat hom ne beu trastot l'an.
- 6940 De *Gradacio* nos remembre
E *Climax*, quar am aquest membre
Qaysh d'u semblan son atrobat.
Empero lor diversitat
En las *Leys d'Amors³* trobaretz.
- 6945 *Eufonia* vol totas vetz
Letras layshar per far bel so
En sa pronunciacio ;
Las qals si be no las profier
L'escrig d'aquellas vol entier ;
En loc de *perduda perduda*
D'yshemple vos pot far ajuda.
6950 Los *synalimphatz* pero
Podetz aplicar ad ayso,
Segon romans, quar per lors claus
Mant hyat son cubert e claus,
O cant la dicios mielhs sona
6955 Per so qu'*Epenhezis* li dona
O *Paragoges* ; e dam vos
Gueren *fin aur e vertudos* ;
Qar *fi* vol *n*, vertuos *d*,
Per fugir hyat e perque
6960 Cascus motz puesca mielhs sonar.
- Eufenismos* vol ordenar
Amb verb absout acuzatiu,
Coma qui ditz *passem lo riu*,
Qar otra *pel* o *sul* requier ;
6965 O cum : *yeu hay a Monpeshier*
Estudiat XXV ans ;
E de parlar aytal romans
Acostumat no fam devet.
- 6970 *Exalage* tos temps concret
En son parlar vol per abstrayt,
E dam vos yshemple de fayt :
- Sul blanc de l'escut han ferit*
[F° 151, v°] *Aysi fort que l'an mieg partit ;*
- 6975 *Blanc* per concret es aysi pres
Ez en loc de *blanqueza* mes,
La qual *abstrayt* nos appellam.
Un autre membre l'atrobam,
Can per plural singular pauza,
6980 So que romans en re no lauza,
Qar al lati ses plus aten.
- Prozopopeya* se fenh
De far parlar so que no pot,
E son d'aquel meteysh estoc
Fantazia, Topeya ;

¹ Ms. gay. — ² Ms. Tulhat. — ³ *Leys*, éd. G. A., III, 312.

- 6985 E veus cascuna com se fa,
E fenh que la Terra primiera
Parle per aquesta maniera :
- Yeu soy governs e noyrimens
D'erbas, de plantas e de gens,
6990 Per que deg esser mot amada
E Terra Mayres appellada.*
- Fengam que parlar atressi
Puesca le Solelhs enaysi :
- Yeu jau el mon crucifficar¹
6995 E'ls arbres florir e granar ;
A tot lo mon doni claritat
Per que deig haver principat
De terra, de mar e de l'ayre
E tug de mi devo far Payre.*
- 7000 Ez ayso redure podetz
A *Methafora*, si'us voletz.
D'aquestas figuras usec
Le maestres que l'*Yzop* dictet
E cell qui fec lo *Taudoret*.
- 7005 *Conformacios* s'entramet
D'aquo meteysh, qar flors es bona.
Ypofora l'argumen dona
Que's pot far per mon aversari,
Qu'ieu enaysi dic ez ampari :
- 7010 *Si mos adversaris dizia
Qu'ieu li deig XX sols, que faria ?
Qar yeu mas un poges no tenc.*
- Lepos* e soen (.) per la renc
Vol hondrar parlan en plural,
7015 Coma per *tu vos* pon, e val,
Qar enaysi tot jorn se pauza.
Liptote, mentre de la cauza
Vol ostar alcun acciden,
Autre son contrari n'enten
- 7020 Apropiat mays e degut
Segon qu'es aysi contengut :
- Yeu no soy del tot pecc ni fatz,
Ni tu forti, savis, ni menbratz,
E quar yest trop levis² e gays,
7025 [F^o 152, r^o] Sapchas qu'om no t'en preza
[mays.*
- Encaras mays, segon alcus,
Per *aliquis* ditz *nonnullus*,
So qu'en romans tenem per vici.
- 7030 *Omopazion* vol l'offici
D'u sen corporal ajustar
Ad autre segon q'aysi par :
- Anc no vi tan belas paraulas,
Si be conteno motas faulas.*
- Le cieus* (sic) *argumens* no careja
7035 *Tan subtilmen qu'ieu be no'l veja.*
- En ayso devets cascus pendre
Per *vezer*, *auzir* ez *entendre*.
Aytal parlar e'l quaysh semblan
Cum, *le cors me ditz qu'ieu m'en an,*
7040 Us acostumatz los ampara.
Omophezis pro se declara
Per autre dig aytan cubert
O mays e veus yssemble cert :
- Per on vay hom vas Sant Sarni ?
7045 Senher, tenetz vostre cami.
Quina liey teno li Juzieu ?
Aytai coma li Farizieu.*
- E quant entendre be no's pot,
Degus no vol en son estoc
7050 Esta prezen loquicio³.
- Pizancia* fay questio
La qals trops membres haver sol,
E cascus sa resposta vol,
Pus q'om lor forma signiffica ;
7055 Veus aysi cum se multiplica :
- En qal loc poyrem guerrear
E nostras lotjas cologar ?
Qal secors haurem per deffendre
E de qal terra poyrem pendre
7060 Homes ab armes e sirvens ?
Quar trop son destrechas las gens.*
- Veus motas questions en una
E vol sa resposta cascuna :
Qu'estiers hom be no'y pot respondre.
7065 *Enterrogacios* rescondre
No's vol, car es flors agradiva,
Que d'aquestz ditz non es esquivia.
Aquestas, qui be las balansa,
Trobam ques han qaysh acordansa
- 7070 Amb una flor qu'avem pazada
Racionacio nomnada,
Ez amb un'autra qu'es escricha
Lassus, *Exclamacios* dicha ;
E per que lor conveniensa
7075 Ez en apro la differensa
Puescatz saber d'aquestas flors,
Estudiatz las *Leys d'Amors*
On d'ayso trobaretz la se.
[F^o 152, v^o]. *Prothezeos paralaue*
- 7080 Una prepozicio pauza
Per outra e no s'en deslauza
Degus cant es acostumat,
Coma : *del mal qu'om t'a donat
E dels colps tot jorn te rancuras.*
7085 E veus complidas las figuras.
Encaras autras flors havem,
Las qals aysi mostrar volem.

¹ Sic ms. ou *trucifficar* ; 1. *fructificar*. — ² Ms. *lexis*. — ³ Ms. *luquicio*.

De las outras flors de Rethorica. E primieramen
de membre

- 7090 *Membre vos declaram primier,
Le gals nos da ponch mijancier,
Colum per outra guiza dig ;
E qar havem de liey escrig
E d'alcus autres ponchs lassus,
De lor tractar no volem plus.
Pero trobar pot qui n'a cura*
- 7095 *En las Leys d'Amors lor natura ¹.

Compas non es als, si l'acabas,
Mas engals nombres de sillabas ;
E qar ab rim pro se coforma,
Metem lo dins la sua norina.*
- 7100 *Aquesta flors no vol discordia,
Don alcu l'apello *Concordia*.
Subjeccios subtilmen juga
E fay qant hom enterroga
Se meteysh o son adversari,*
- 7105 *E quier so que pel sieu contrari
Pot esser dig e puyz respon,
E finalmens vens e cofon
Del aversari la razo
Ez amb aytal concluzio :*
- 7110 *Don es Albertz tan habondos,
Ta rix, ni tan peccunios ?
Es li de sos payros vengut ?
Mas no, que trastot fo vendut.
Hac layshas ni lunn heretatge*
- 7115 *D'ome que fos de son linatge,
O d'autre que'l portes amor ?
No ges, qar li sieu crezedor
Fero sos bes ucar e vendre
E playdejan trastotz despendre.*
- 7120 *Ha pogut ayso gasanhar
De pensios per avocar
O per estamen d'uficier
O per usar d'alcu mestier ?
Non pas, qar letras non apres*
- 7125 *Ni d'ayso far no s'entrames.
Pus qu'el non ha pogut haver,
Segon que par, tan gran haver*
[F^o 153, r^o] *Per lunya ² d'aquestas manie-*
- 7130 *Cove donx qu'el haja menieras [ras,
D'aur, o d'argen dins sa mayzo,
O que, per sa gran trassio,
En qalque loc haja panat
O qalque ric home raubat.*
- 7135 *Aquesta flors qaysh un semblan
E Racionacios han ;
Aquo meteysh *Pisancia*,
Am sa flor es *Ypojora* ;
Pero si pleniera sciensa*
- 7140 *Volets d'ayso, la differensa
D'aquestas figuras e flors,
Trobarets en las Leys d'Amors.*
- Diffinicions pren e pauza
Las propietatz de la cauza,
So's asaber assentials,³
Ez yshamens accidentals
Compren... cascunas
O sian proprias, o comunas ;
E q'ayso mielhs cascus entenda,
Als seguens yshemples s'atenda :*
- 7145 *Homs es cors sentens, animats,
Mortals e de razo dotatz.*
- Diffinicions per deffensas
Gendre requier e differensas :
Cors aysi per gendre prendem*
- 7155 *E per differensas havem
Accidentals mortals, sentens,
Per essencials yshamens
Animats, dotatz de razo.
E qar per una diccio*
- 7160 *L'essencia d'ome dar entendre
Hom no pot, laqal deu conpendre
La diffinicions donada,
L'avem per tropas expressada.
Las differensas de las cauzas*
- 7165 *Son aysi cubertas e clauzas
Quez a nos son no conogudas,
Las gals per esser entendudas
Cove mostrar ez exprimir
Per propietatz e supplir*
- 7170 *Accidentals, don pueys expostas
Con las differensas rescostas
Essencials d'aycella cauza
La qal hom diffinish e pauza
Proprias accidentals aysi*
- 7175 *Son declaradas enaysi :

Homs es corrs animatz, sabens,
Parlans, amoros e rizens.*
- Comunas accidentals ara
Aquest yshemples nos declara :*
- 7180 *Homs es cors vivens, agradables,
E naturalmens amigables.*
- [F^o 153, v^o] *Descriprios per la maniera
De diffinicio derriera
Se fay segon logicias ;*
- 7185 *Yshemples vos dam los promdas
Derrieramen ara pauzatz,
Can ditz homs es cors animatz.
Segon que Tullis nos aviza,
Trobam que's fa per outra guiza,*
- 7190 *Es adonx als *Descriprios*
Non es mas declaracios
De so que segre se poyria
D'alcun (*sic*) cauza si's fazia ;
So que far se pot representa*
- 7195 *Ez enaysi nos asabenta :*

¹ Leys, éd. G. A., III, 322. — ² Ms. *hinha*. — ³ *Sic* ms.

- Si'l Papa contra l'aversari
 De Sancta Gleyza dig Bavari
 Es flax en so que li's comes,
 Perilhar poyra nostra Fes.
 7200 Car le Bavaris persegra
 Los fizels que trobar poyra.
- Concluzios, a l'enderrier,
 Per la vertut del dig primier
 Fay consequensa vertadiera
 7205 En breus motz, per esta maniera :
- Trastot quant es ha Dieus creat
 Per amor e per caritat ;
 Per amor pres mort en la Crotz
 E per amor nos salvet totz.
 7210 Ses amor hom no pot valer,
 Ni finalmen a Dieu plazer,
 Pusque tot quan es ha faig Dieus
 Per amor e salvatz los sieus,
 Ez hom no vol senes amor
 7215 Ni pot servir son Creator,
 Donx Amors es plus excellens
 Q'otra vertutz e mays plazens.
- Expedicios rema ferma,
 Qar la .I. dels membres conferma,
 7220 Los qals diverses ha pauzatz
 E sufficienmen nombrats,
 O'l nega del tot pueys no cura
 Dels autres e veus sa natura :
- Dieus passio suffric e mort
 7225 Per lo sieu, o per lo mieu tort ;
 No per lo sieu, qar no pequec ;
 Per lo mieu donx la suffertet.
- Aquesta flors e tres denan
 Han entre lor algun semblan ;
 7230 Pero de lor diversitat
 En las Leys d'Amors¹ es tractat.
- Transscicios es de color
 Aytal que so qu'es dezidor
 Vol continuar a son dig,
 7235 Segon q'aysi vezetz escrig.
- Tractat havem de Diccio
 [F° 154, r°] E de las parts d'oracio,
 Per que volem d'Ornat parlar
 E las flors aysi declarar.
 7240 Occupacios trop uberta
 Es en parlar e mal cuberta ;
 En sos digs appar enemiga,
 Qar so que ditz fenh que no diga,
 Coma lo furst (sic) que fist diray,
 7245 Pero del murtre calaray.
 Dyafozozis qays s'avansa
 D'aver amb esta flor semblansa ;
- Las Leys d'Amors² pero recordo
 So per qu'entre lor no s'acordo.
 7250 Adjuncios amb una clau
 D'un verb diversas clauzas clau,
 Mes en lo cap oz en la fi ;
 Veus del comensamen aysi :
- Platz me Dieu amar e servir
 7255 Ez a te deniers conquerir.
- En la fi nons (sic) es trop en us,
 Aysi vezer o pot cascus :
- A mi solas ez a te patz
 Ez a Bertran riqueza platz.
- Sylempsis amb aquesta flor
 7260 E Conjunccios entre lor
 Alcuna semblansa reteno ;
 Pero las Leys d'Amors³ termeno
 La diversitat de cascuna
 7265 E mays lor semblansa comuna.
- Enterpretacios nos da
 Per autres motz so que dig ha,
 Am los qals so que's pot rescondre
 Per esta guiza vol espondre :
- 7270 En Crotz levero li Juzieu
 Jhesu, so es lo filh de Dieu.
- Scessynomaton qaysh s'acorda
 Am liey, pero diversa corda
 Nos entre lor soen trobam,
 7275 Segon las Leys que'us allegam.
 Comutacios de la part
 D'Anthimetabola no's part ;
 En tot loc sentensas contrarias
 7280 Cascuna vol ez adversarias,
 Lo mot primier pauzan derrier
 E'l derrier enaysi primier :
- Le focs ha sobre terra loc,
 Non pas la terra sobre'l foc.
 L'arma garnish lo cors ez arma,
 7285 Mas [ges] le cors no garnish l'arma.
- Dubitacios dopte pauza
 Per qal nom poyra dir la cauza,
 La qals diverses noms abrassa ;
 E qar cert no sap que s'en fassa,
 7290 En son primier dopte rema,
 Perque no vol dar nom certa ;
 Per cobla doptosa cascus
 S'en pot certificar lassus.
 Nominacios pren vocable
 7295 [F° 154, v°] En loc del sieu pro covenable,
 Coma : tal colp sul cap li dero
 Que totas las dens martelero.

¹ Leys, éd. A. G. III, 337, sq. — ² Leys, III, 340. — ³ Ibid., p. 342.

- 7300 Veus aysi mes *dar per ferir*
E *dens martelar per croyshir*.
Esta flors *Nominacios*
Cathacrezis, Abuzios,
Son e *Prozopopeya*
Reduchas a *Methafora,*
Si be pazudas son dispersas
7305 En las *Leys d'Amors* e diversas.
- Prenominacios plazen*
Vocable met per desplazen
Como (*sic*): *Pons es mos filhs leyls*
E Berenguiers es naturals.
7310 E pot se far per lo contrari,
Segon lo seguen yshemplari:
- Us picaplaytz m'a del tot mort,*
Qar playdejar me fay a tort.
- 7315 Aysi per *bort pren natural*
Pauzan bo mot per cominal
O per *avocat picaplag,*
Meten per bel vocable lag.
Esta flors es amb *Anthismos*
D'acort e Carienthismos.
7320 Diversas pero son trobadas
En las *LEYS* soen allegadas.
Distribucios veus quo part,
Car a cascu dona sa part:
- 7325 *Cilh que son paubre d'esperit*
Seran lauzat e benezit ;
L'umil seran bonaourat (sic)
E l'ignocen el Cel montat.
Cil qu'en est mon hauran victoria
7330 *Els Cels hauran complida gloria,*
E li misericordios
Hauran lo Regne glorios.
- Licencia repren voluntiera*
Belamen per esta maniera :
- 7335 *Tant etz simples e paciens*
Que mens vo'n prezo motas gens.
- Diversas per las *Leys d'Amors*
Son *Anthismos* ez esta flors.
Diminucios fort s'abaysha,
Qar so qu'es gran per humil baysha,
7340 Am *Tapinozis* son atras
Vol far, qar han .I. meteysh cas.
Divizios trops membres col,
Los qals tantost divizir vol,
Ez a cascu dona sa cauza
7345 Ez enaysi la razo pauza :
- Per far gran ric home to filh*
T'arma no metas en perilh ;
Qar el er assenatz o no :
S'il es assenatz, haura pro ;
7350 *Sino, tot no l'abastara,*
[F° 155, r°] *Ans lo tieu e mays gastara.*
- Expedicios de color*
Ressembla qaysh aquesta flor :
Diversas pero son escrichas
7355 Per las *Leys d'Amors* sobredichas.
- Frequentacios* blasmes trops
Retray enaysi quant es obs :
- 7360 *Yeu no say vici que no l'hajas,*
Qar tu paraulas dizes lajas,
Vils homs yest ez amb avols motz,
E traxer e fals denan totz,
Cobers, avars ez envejós,
Iros, peleguis, orgulhos,
Ez enbriats e taverniers,
7365 *Ez alcavotz e grans colpiers,*
Jogadors e trichayres grans,
Jurariers de Dieu e dels Sans,
Ribautz, truans e degastayres
Del tieu e del autruy raubayres,
7370 *En faytz ez en ditz enganables,*
Ez a trastotz desagradables.
- Aysi pot far son gran sauteri
De lauzor cum de vituperi.
- 7375 *Expoliacios* al tornar
Altra sentensa fay cujar ;
E si be divers son li mot,
Es una meteysha del tot ;
E qu'entendatz ayso plus leu
Vejatz aquest yshemple breu :
- 7380 *Tot perilh fa bon sostener*
Per lo faig de Dieu mantener.
Ans pus qu'es avenhat cove
Murir per sostener la fe.
- 7385 *Comoracios* es be meza
Qui l'actoritat ques ha preza
Declaran vol tornar soen,
Qar fay a son prepauzamen.
D'aquesta flor hom tot jorn usa,
Perque degus no la recuza.
- 7390 *Notacios* da voluntiera
Als senhals d'ome la maniera ;
Cobla d'ayso *designativa*
Vos donam per *declarativa.*
Sermocinacios lauzable
- 7395 Appar a totz ez agradable,
Qui vol ad alguna persona
Apropriar paraula bona,
E pueys expon l'autoritat
A lauzor de sa dignitat,
- 7400 Mostra *Sermocinacio*
Per aytal comendacio.
Demostracios gracioza
Es assatz qar affectuoza
E contemplans es atressi
- 7405 [F° 155, v°] Segon qu'es declarat aysi :
Qui'l fag passat vol recitar

Aysi quo si'l vezia far,
 Demostracio ditz e pauza,
 Tullis es guerens d'esta cauza.
 7410 Vicis e figuras e flors
 Havetz segon las *Leys d'Amors*
 En esta part, la qals termena.
 Ayssi pauzam doncs la cinquena
 On mostram d'un mot quo's balansa
 7415 Amb autre per far acordansa ;
 Ez en aprop de qal amor
 Devon amar li aymador.

[SINGUENA PARTIDA^b]

Aysi comensa la singuena part en la qual es
 mostrat primeramen quo deu hom far acor-
 dar un mot amb autre e tornar lati en romans.

Mant home son ayssi divers
 Que per l'engenh ques han dispers
 7420 D'un mot amb autre bon acort
 No podo far ni bel report ;
 Ez ayso leumen per flaqueza
 De cor ve mays que per dureza ;
 E qar no'y endeveno leu
 7425 Ayso far teno per ta greu
 Qu'en desesper cazon ades
 D'acordar los motz ez apres
 Mensprezo tant lo *Gay Saber*
 Que trobar no'y volo plazer ;
 7430 Del qal lor cor hagrau alegre
 Si be continuar e segre
 Volgueso lor comensamen,
 Qar non es homs que finalmen
 De si meteysh be no s'ajude,
 7435 Cant que son cor haje trop rude,
 En far noels dictatz e bos,
 Si d'ayso vol esser curos.
 Qar hom una sentensa pot
 Si'l cor non ha trop flac e lot
 7440 Pauzar en divers' acordansa
 Estan la primera substansa ;
 E ges no s'en deu hom giquir
 Si tost no'y pot endevenir ;
 Qar si qo'l sartres de lay con
 7445 E tol so que desay apon,
 Enaysi cove qu'om regire
 So dejos dessus e cossire
 Si mielhs se pot dire de be.

Encaras mays gardar cove
 7450 Que sabia dictar abreujan
 Ez alcunas vetz allongan
 E giran so denan detras
 [F^o 156, r^o] Mas que no'y acuelha pedas
 Ni's mude ges del primier sen
 7455 E pauze bon cas ez accen
 E tal ornat qu'om no'l reprenda.

E q'ayso mielhs cascus aprenda
 Pauzem que'l dictayres vol fort
 D'estas paraulas far acort :
 7460 *Mays dura anta que sofracha.*
 Enayssi que cel q'ayso tracha¹
 Pot vezer las paraulas breus
 Per far dos bordos sunaleus ;
 Non es faytz per alcus vocables
 7465 Per esta guiza covenables :
Anta veg longamen durar
E sofracha leumen passar.
 Encaras aquestz dos versetz
 Segon qu'estan no trobam netz,
 7470 Qar lonc accen *sofracha* fa
 So es saber en aquell *fra*,
 Le quals en la terça mal sona
 Si'l versetz VIII sillabas dona ;
 Empero tost per bon dictayre
 7475 Per esta guiza s'en pot trayre :
Anta veg longamen durar
E paubretat leumen passar.
 Si be tenetz dreg lo havec,
 Vesper hi podetz autre pec,
 7480 *Rim fayshuc*, car en paritat
 Breumen e longamen pauzat
 Redo lo compas de semblan.
 Qar entre lor sem² acordan ;
 Pero d'ayso novas rimadas
 7485 Atrobam que son exceptadas,
 Lo qal rim dig *fayshuc* d'aqui
 Pot hom leu ostar enaysi :
Anta veg longamen durar
E leumen sofracha passar.
 7490 Ayso, qar trop es cominal,
 A subtil dictador no val ;
 Qar en *ar* tant es rims comus.
 Q'a penas si pecca degus.
 Layshem³ donx la rima primera
 7495 E digam per esta maniera :
Anta veg durar longamen
E passar sofracha leumen.
 No val re qar aqui *sar* so
 Fay mala replicacio,
 7500 La qal ostar si be s'aviza
 Pot leu cascus per esta guiza :
Soffracha veg passar leumen
Ez anta durar longamen.

[F^o 156, v^o]. Oz enaysi

Anta veg durar longamen
 7505 *E paubretat passar leumen.*
 Tan vezem aquest rim sotil
 Que no val ad ome subtil,
 Qar en trobam rim trop comu
 E larc e leugier a cascu ;
 7510 Donx per vocables d'autra sort
 Ara fassam final acort :
Certanament trop dura may

¹ Ms. *Gay* so tracha. — ² On lirait presque *som*, c. à d. *son*. — ³ Ms. *layshme*.

- Anta que soffracha no fay.*
 Ayso no deu abastar pas,
 7515 *Car certanamen es pedas*
 O qaysh, per que, si cum vezetz,
 Enaysi gitar l'en podetz :
Leumen vezem que dura may
 7520 *Anta que soffracha no fay.*
 Encaras a subtil dictayre
 Aquesta rima no val gayre,
 Qar aytan cominals o plus
 És cum las autras de lassus.
 Autre rim donx mays qar prendam
 7525 E per aytal guiza digam :
Soffracha pot hom passar leu,
Anta ve leu e va s'en greu.
 A dictador prim e subtil
 No son abastan agut rim,
 7530 Ans longa rima vol encara
 Si cum vezets un petit ara :
Anta vezem que leumen dura
Mays que paubriera ni frachura.
 Lunhs subtils dictadors no vol
 7535 Pauzar qays pedas am so vol,
 Car may ses luy es neta l'obra,
 Si be lunh pec no fa qui l'obra :
 E qar vezem qays pedas es,
 Si be per vici non es pres,
 7540 Enaysi l'ostam per miels dir,
 Per mays agensar e polir :
Anta duramen se deslassa
Pero soffracha de leu passa.
 Anta per a quis vol comensa
 7545 O per o si mays nos agensa.
 Qui de la thema lassus pressa
 Vol obra d'otra subtileza,
 Apropiada mays e neta,
 La thema per un bordo meta,
 7550 Si qu'en fara narraccio
 E d'autre sa conclusio.
 Hyatz pero vezets qu'enpacha :
Mays dura anta que soffracha ;
 Per que d'ornat lo beniffici
 7555 [F^o 154 r^o] Enaysi pren ez er ses vici :
Anta mays dura que soffracha,
Perque fols es qui s'en enpacha.

Oz enaysi

- Anta mays dura que soffracha,*
 Qar es per gran colpa retracha.
 7560 Pero, si tres bordos empara,
 Per esta guiza mays declara :
Anta mays dura que soffracha,
Qar tostemps d'avol fama tracha
Per que fols es qui s'en enpacha.
 7565 Quis vol pot romansar lati
 Per acordansas atressi ;
 Prendetz aquest doncas ades.

Sincopa de medio tollit quod epenthezis auget

- Ez enaysi digatz apres :
 Del mieg del mot sincopaton,
 7570 Al qal epenthezis apon,
 En XVI sillabas esta
 Be latis e'l romans sis fa ;
 Encaras pot cell que romansa
 Del lati far autr'acordansa ;
 7575 *Epenthezis* creys e coferma
 So qu'en lo mieg *Syncopa* merma,
 Enaysi quo's pot allongar
 E romaner en nombre par ;
 Qui subtils es far pot report
 7580 En plus breus motz am bon acort.
 Veus ayso pel lati seguen
 E'l romans qu'om pueys d'aqui pren.

Filius sapiens Gloria Patris stultus vero tristitia matris

- Filhs savis es gloria de payre*
E fols tristitia de sa mayre.
 7585 Pueys q'unas meteyslas paraulas
 Tu per V rims o VI entaulas,
 Be soy yeu de cor flac e rude
 Qu'al mens de la .I. no m'ajude ;
 Per so q'aysi vezetz escrig
 7590 Havetz quo pot hom algun dig,
 O sia latis o romans,
 Tornar en rimas acordans ;
 Per qu'es bo que vuelhatz saber
 Quo poyretz trobar ez haver
 7595 Los rims so es las acordansas
 Per far chansos, verses e dansas,
 E quant trobadas las hauretz,
 Depueys quo las applicaretz
 A bona sentensa per tal
 7600 Que puscatz far dictat leal ;
 E sobre ayso vos remetem
 [F^o 157, v^o] A las *Leys d'Amors* e volem
 Mostrar aysi de qal amor
 Devon amar li aymador,
 7605 Per so que sian a tot for
 En ben amar leyal de cor.

- Leals e fis es cells que pessa
 D'amar sidons¹ ses mala pesa
 E lauzors ses cosentir anta
 7610 Dicta, retray de lieys o canta ;
 E pueys que leyaltatz lo sopra
 Es dignes, si fa milhor obra,
 Amb ornat e sentensa bona,
 Del Juel de fin aur qu'om dona,
 7615 So es saber la violeta
 Flor neta.

¹ Ms. si donx.

TABLE DES MATIÈRES

	Vers
PROLOGUE.. .. .	I - 192
PREMIÈRE PARTIE. — <i>Généralités</i>	192 - 309
DEUXIÈME PARTIE. — <i>Phonétique et Accentuation</i>	312 - 1274
TROISIÈME PARTIE. — A. <i>Vers, Rimes, Strophes</i>	1275 - 3088
B. <i>Genres littéraires</i>	3089 - 3277
QUATRIÈME PARTIE. — <i>Grammaire (Morphologie et Syntaxe)</i>	3288 - 3920
CINQUIÈME PARTIE. — A. <i>Vices et Figures de Rhétorique</i>	3921 - 7417
B. <i>Accord; traduction du latin en roman</i>	7418 - 7616

INDEX NOMINUM, RERUM ET VERBORUM

<p>ABRAHAM, ABRAM, 981, 2781, 6413. ABSALON, 5061. abusio, 4335, 5970, 7301. acabir, <i>se trouver</i>, 1703. accent, 1117, 1166, 1208, 3082, 4372, 4378, 5314. accusatif absolu, 6962. acirologia, 3951, 4471, 4518. Actor, 1011, 6765. ADAM, 2681, 6452. adjunccio, 7250. aferezis, 4064, 5285. agnominacio, 4321, 5611. AGRAMAIG (<i>nom propre?</i>), 5398. AGRAMON. Cf. JOHAN D'A, HUC D'A. ALAMANDA, 633, 6353. albareda (<i>pour sauzeda</i>), 4431. ALBERT, 7110. alcavot, <i>souteneur</i>, 7365. alenada, <i>souffle</i>, 1585. ALEXANDRE, 2688, 4395. ALEXIM, 4242. aliquis, 7027. allebolus, 3927, 4016, 4054, 4180, 4457. allegoria, 4215, 4240, 4344, 6375.</p>	<p><i>allitération</i>, 4125, 4676, 4720, 5615. <i>allusions égrillardes</i>, 6672. als, 3734. AMANIEU, 6134. <i>ambassade au pape (allusion)</i>, 4510. ambiguitat, 5192. <i>amitié et amour</i>, 1105. <i>amour</i>, 4943, 5482, 6896; <i>amour honnête</i>, 5020 sq. <i>amour (allusion au traité sur l')</i>, 7417. amphibolla, 3967, 3997, 4855. anadiplosis, 4101. anadura, <i>démarche</i>, 4628. anaphora, 4103, 4314, 5476. anastrophe, 4231, 4346, 4601 (?), 6261. anclusa, <i>enclume</i>, 1753. <i>âne (plaintes de l')</i>, 2993. ANGLETERRE (ROI D'), 6659. anta et onta, 5366. antic (dictat), 2945, 4401, 4709, 4739, 5858. antimetabola, 7276. antiphrasis, 4250, 6550, 6559. antipophora, 6771. antisimos, 4264, 6667, 6677, 7318.</p>	<p>antitesis, 4081, 5363; antitosis, 4155, 5855. antiteta, 4151, 4330, 5835. antiteton, 4149, 4328, 5807. ANTONI, 5459. antonomasia, 4191, 6095. antropospatos, 6785. aombrar (s'), <i>descendre dans</i>, 5439. apocopa, 4068, 5291. apocopat (mot), 2391. apposicio, 4178, 5900. aposiopasis, 6797. apostrophe, 6809. ARISTOTIL, 5065, 5313. arlot, 605, 5118. armari, <i>armoire</i>, 2027. <i>armures (description)</i>, 6058 sq. ARNAUT. Cf. ESTOLT. art de trobar, 119, 2939. <i>article</i>, 3407 sq., 5795; cf. <i>en-core</i> so, sa. arts (las), 1021. asinteton, 5773. <i>assimilation (b, p)</i>, 652 sq. AT. Cf. N'AT DE MONS. atge (<i>suffixe</i>), 3710. AUDIGUIER, 6140. AURIOI. Cf. PONS. AUTICENT, 2073. avesques, 2358.</p>
--	---	--

- avocar, *exercer le métier d'avocat*, 7121.
 AYCELINA, 594.
 AYMES, 6135.
 azemprar, *solliciter*, 1926.
- Bada**, fols bada, 2166.
 badoc, 669.
 baixellier, 21.
baiser (occasion de pécher), 5027.
 bar ? 6354.
 barbarisme, 3925; *son mariage avec Méta-plasme*, 4049; 4356 sq.
 BARRAU. Cf. BERTRAN, FRAN-CES.
 BARTHOLMIEU, 517, 6353.
 BARTHOLMIEU MARC, 4687.
bataille (description), 6058 sq.
 BAVARI, 7197; *Louis de Bavière*, 1314-1317.
 bavecar, *appliquer*, 36, 2507.
 BELENGUIER, 4406.
 BELLVIS (Na), 5452.
 BERENGUIER, 7309.
 BERMONS, 6727.
 BERNAT. Cf. PEY BERNAT.
 BERNAT TERRIER, 3833.
 BERNAT VINHAS, 3831.
 BERTA, 5942.
 BERTRAN, 2956, 3472, 3508, 3544, 4447, 5396, 5463, 5964, 6044 (*connaissait l'œuvre de N'At de Mons par cœur*), 6601, 6726, 7259.
 BERTRAN BARRAU, 3817.
 BERTRAN DE MORLAS, 3815.
 BERTRANDA, 3508, 3579, 3800.
 bioch, 1279.
 biocat (mot), 1485.
 biocat (vers), 1550, 2460.
 blat de tres arestas, 5980.
 blavejar, *être de couleur bleue*, 5908.
 blé (*sa culture*), 6000 sq.
 bobans, *orgueil*, 2890.
- bordo, *vers, sa définition*, 1275.
 bordo tornat, 3994.
 bot, *aphérèse pour nebot*, 5288.
 bracologia, 6827.
 bramar, *hurler*, 5944.
 brevesa, *brieveté*, 5200, 6830.
Breviari d'Amor, 4847.
 brevietat, 6833.
 BRU, *nom propre ?* 5398.
- CABEZAC (dép. de l'Hérault)**, 5121.
 cacefaton, 3953, 4483.
 cacosinteton, 3965, 4569.
 CAHORS, 1882.
 calandre, 1241.
 cambrejar, *aller à la selle*, 6226.
 canonista, 3616.
 canso, 3121.
 capela, 4558.
 CAPESTANG (dép. de l'Hérault), 5114.
 CARCASSONNE, 5123.
 cardenal, 2912.
 carejar ?, 7034.
 carienthisimos, 4256, 6601, 7319.
cas (en roman), 3410.
cas obliques, 3871.
 CASTELNAUDARY, 5146.
 catacresis, 4184, 4334, 5957, 7300.
Catalans (bons poètes, prononciation défectueuse), 436.
 CATALINA, 4406.
 CATARINA, 1220.
 catatiposis, 6835.
 catholic, 5303.
 CATO, 290, 6630.
 caudat, 1899.
 caul, *chou*, 2380.
 cep, *chemin ?*, 4855.
 cernalha (*ms. cervalha*), *rebut, chose de peu de valeur*, 6389.
 chabensa, *place*, 6923.
- chant*, 1149.
 chantador (xantador), 131, 1137.
 CHARLES (XARLES), 700.
 circuicio, 4343, 6231.
 clarus, 4270.
 clau, *clef, terme de rhétorique*, 6952, 7250.
 CLEOPHAS, 585.
 clercia, 4941.
 clergue, 219.
 climax, 4186, 4337, 6015, 6939.
 cobla, 2448 sq.
 coblas (*différentes sortes*), 2494.
 c. afectuosa, 2610.
 c. assemblativa, 2916.
 c. capdenal, 2523.
 c. capinada, 2513.
 c. compendiosa, 2981.
 c. conclusiva, 2973 sq.
 c. constructiva, 3073.
 c. contrafacha, 2993.
 c. contrariosa, 2688, 5821.
 c. declarativa, 7393.
 c. derisoria, 2901.
 c. desfrenada, 5580.
 c. designativa, 3039, 7392.
 c. distributiva, 3029.
 c. diversa, 2706.
 c. divinativa, 2825, 6584.
 c. dubitativa, 2646.
 c. duptosa, 2680, 7312.
 c. eversa, 2698.
 c. exclamativa, 2805.
 c. exemplificativa, 2924.
 c. gradatoria, 2750.
 c. interrogativa, 2956.
 c. metaforada, 2734 sq.
 c. meytadada, 3053.
 c. ocupativa, 3012.
 c. ornativa, 2765.
 c. parsoniera, 2641.
 c. permutativa, 2781.
 c. proverbial, 2880.
 c. rescosta, 2852.
 c. responsiva, 2938.
 c. reversa, 2900.

- c. sentencial, 2624 sq.
 c. sillabada, 2872.
 c. tensonada, 2956, 6783.
 cocir ? 6051.
 coguls, coguc, *coucou*, 6177.
 collisio, 3947, 4404, 4624.
 colobre, *couleuvre*, 2683.
 colpier, *batailleur*, 7365.
 colum, 7090.
 comoracio, 7384.
 compas (*définition*), 312 sq., 7096.
 complexio, 4318, 5559.
 coms, comte, 2293, 4552.
 comutacio, 7275.
 concepcio, 4170.
 conclusio, 7202.
 concordia, 7111.
 conduplicacio, 4319, 5551.
 conformacio, 7005.
 conjuncio, 4309, 5405, 6901, 7251.
 CONSISTORI, 16, 40, 189, 2777 (joyos), 6218 (joyos), 6203 (bel et gay).
consonnes, 445 sq.
 contencio, 4331, 5842.
 contornieras, *subtilités*, 6416.
 contradiccio, 4898.
 conversio, 4317, 5558.
 corcegas, *gros corps*, 2060.
 cornuda, l. cornuda ? 4237.
 cornuda, 4912.
 corps, *corbeau*, 354.
 costa (rompemen de), 2233.
 costadas, *coups sur les côtes*, 6059.
costume (souliers de couleur), 3043.
 croac, *cri du corbeau*, 355, 6176.
- Damisellas**, 6035.
 dansa, 2480, 3143, 5507, 6819, 7596.
 dar (diey, 3911, dau, 3913).
 DAVID, 2795, 5462, 6102, 6121.
- déclinaison des féminins*, 3575.
déclinaison romane, 3495, 3561.
 definicio, 7142.
 denominacio, 6081.
 descolegar (se), *se déplacer*, 1774.
 desconort (*genre lyrique*), 260.
 descort, 3165.
 descriptio, 7182.
 desonestat, 4218.
 desplazer (*genre lyrique*), 260.
 descendudas (*musique*), 3100.
 diaforozis, 6843, 7246.
 dialiton, 4145, 4326, 5773.
 diccios (Na), 3931.
 dictador noel, 26, 2133, 6202;
 d. subtil, 7491, 7528.
dièrèse, 935 sq., 4071, 5319.
difficultés à éviter, 2087; *à vaincre*, 2159.
 diminucio, 7338.
diphthongues, 465.
 disjuncio, 4313, 5431.
dissimilation, 4406.
 dissolucio, 4312, 4418.
 distribucio, 7322.
 dit, det, *doigt*, 5368.
 divicio, 7342.
 doctor, 21, 5161.
doublets, 6948, 6958.
 dubitacio, 7286.
 Duc (lo), 3842; duc, 5642.
Ducs, 4541.
 DURAN, 3483, 4523, 4692.
 dyarsiros, 6847.
- Ecbasis, 6863.
 eclipsis, 3961, 4527 sq., 6707.
 effectio, 6841.
 efruna, *avide*, 4147.
 EGIPTE, 6147.
élégant (portrait d'un), 3039.
 emperador, 5639.
 empeutat (vers), 1484, 1513.
- emphasis, 6867.
 empost (liamen), 4868.
 enaguar (?), 3.
 enbasis, 4960.
 enbevemens, *élision*, 2283.
 encantador, 6719.
 encarcerat, *emprisonné*, 1761.
 endyadis, 6873.
Enéide (début), 6877.
 enebriar, 6254.
 enfañta, 5463.
 ENGLESA, 2051.
 enigma, 4254, 6577, 6588.
 ENOCH, 6452.
 entaular, *disposer*, 7586.
 entelleccio, 6151.
 enterpretacio, 7266.
 enterrogacio, 7065.
 enueg (*genre lyrique*), 260.
 epenthesis, 4065, 5277, 6955, 7570, 7575.
 epidioecsis, 6849.
 epilogus, 6902.
 epimone, 4909.
 epinalemsis, 4316, 5547.
 epiteton, 4195, 6113.
 epizensis, 4109, 4910, 5521.
 equivoc (mot), 1051.
 ERMENGAU, 3483, 3793.
 error, 5010.
 esbeure (s'), *s'élider*, 2276; esbeure, 4074.
 escola, 1881. (*Allusion à l'Université transférée à Cahors*).
 escondig (*genre lyrique*), 3274.
 escrin, *écrin*, 2027.
 esmersar (s'), *finir* ?, 3085.
espèce, 6700.
 epinalemsis (cf. epinalemsis), 4107.
 espingola, *espringale (arme)*, 6070.
 espehocada, *sans pied*, 3835.
 Cf. Leys, *éd. J. A.*, II, 157, *espezotada*.
 ESTACHA, 3801.

- ESTEVE DEL GARRICH (Mos-
sen), 3814.
estil mudat, 4968.
ESTOLT ARNAUT, 3825.
étudiant, 5185 sq., 6966.
eufemismos, 6961.
eufonia, 6943.
évangélistes, 4552, 6273.
evocacio, 4177, 5889.
exallage, 6969.
exclamacio, 4351, 6507, 7073.
expedicio, 7218, 7352.
expoliacio, 7374.
extasis, 4069, 5296.
EYMERIC, 3466.
- Fable (le chien qui lâche la
protie pour l'ombre)*, 2924.
fantasia, 6984.
FARISIEU, 7047.
farsset, 2235 (*lire forest*).
féminins, 3351; *féminin pour
masculin*, 4440.
foravertat, 5000.
Flors del Gay Saber, I, 35,
137, 2938, 6680.
FRANSA (Rey de), 1766, cf.
Rey.
Frances, 1016, 3376, 3382;
cf. *encore* Rey frances.
FRANCES BARRAU, 3822.
fre, fres, 3967, 4425, 4638 sq.
frequentacio, 7356.
- Gabohiera (gabeliera ?), *mo-
queuse*, 5039.
GABRIEL (ange), 4686.
GAMAVILA. Cf. PERE DE G.
ganar, *se moquer*, 1933.
garag, 2046.
GARCIAS, 6226.
GARLANDA, 6352.
GARONA, 1242, 2664, 3579.
GARRICH. Cf. ESTEVE.
GASTOS, 1807.
Gay Saber, 18, 170, 269 (*ori-
gines*), 3813, 4802, 7423.
- GAYNES, 6474.
generalitat, 5224.
génitif, 6268.
genre, 3312, 6694.
genres lyriques, 250 sq.
gonela, *jupe*, 2058.
GONTAUT. Cf. GUILHEM DE
GONTAUT.
gornio, *partie de l'armure*,
6068.
gradacio, 4337, 5996, 6938.
grec, 4451.
guerre (allusion ?), 3543.
GUILHEM, 1015, 5398, 6703.
GUILHEM DE GONTAUT, 3824.
GUILHEM MOLINIER, 6.
guinar (= guinhar), *faire sig-
ne ?*, 4268.
GUIRAUT, 5396, 6703.
guisarinas, *guisarme*, 6072.
- Hiatus (hiat, hyat), 521,
3967, 4425, 4644, 6953.
HUC, 2118, 3544, 5454, 5461.
Cf. *encore* PEYR.
HUC D'AGREMON, 3825.
hyperbole, 4213, 5099.
- Icon, 6687.
improprietat, 4020.
infinitifs avec s, 3716.
injures (termes d'), 7360 sq.
integrals (mots), 3626.
intelleccio, 4351.
ipallatge, 4157.
ipozeusis, 4310.
irinos, 4139, 5745.
ironia, 4246, 4350, 6499,
6676.
ISAC, 2786.
ISALGUIER. Cf. PONS SAL-
GUIER.
isteron proteron, 6246.
istillans (*coquettes ?*), 3596.
ISRAEL, 6144.
istrologia, 4227, 6244.
iteratio, 4990.
IZARN, 5455.
- Jacilha, *couches*, 6367.
JACOB, 6442.
jactansa, 5038.
JESSE, 2791.
JESU, 4575.
JOB, 6119.
joel, *joyau, fleur*, 7614.
joencel, jovencel, *jouvenceau*,
25, 85.
joglar, 130.
JOHAN, 556, 584, 655, 1016.
JOHAN D'AGRAMON, 3826.
JOHAN PAGA, 3829.
JOSEPH, 6442.
JUDAS, 2798, 6475.
JUDAS SCARIOT, 6110.
juges (dans les tençons), 3204.
Juifs (Juheu, Jusieu, Ju-
zieu), 2805, 2985, 5665,
6648, 7046, 7270.
- KARLES, 4683.
- Laisa, *legs*, 7114.
langots, *vilenies*, 5022.
languit, *tourmenté*, 1857.
lati, 397, 727, 805, 893, 3081,
3336, 3341, 4079, 4201,
5362, 6980, 7591, 7565
(*traduction en latin*), 7572
sq.; cf. *encore la rubrique
de la cinquième partie*.
laudacisme, 3980, 4426, 4654.
legista, 3615.
leonat, 6429.
leonisme, 1800 sq.
lepos, 6913.
leris, *vif*, 6839, 7024.
letra (*définition*), 335, 366 sq.
Leys d'Amors, 30, 661, 3915,
6942, 7077, 7095, 7141,
7231, 7248, 7263, 7275,
7305, 7321, 7336, 7355,
7411, 7602.
li (*article féminin*), 3559.
liamen empost, 4004.
licencia, 7332.

- liptote, 7017.
 líquidas, 451.
 logica, 6691.
 logicia, *logicien*, 7184.
 lot, *vide* ?, 6057, 7439.
 lop, *loup* (*proverbe*), 6626.
 lotjas, *tentes* ?, 7055.
- Macrologia, 3957, 4509.
 maestres (*avec s*), 3843.
 maldig special, 5032.
 malencoly (lo), *mélancolie*, 4299.
- MANTELINA, 3800, 4875.
 Mantenedors del Gay Saber, 18.
- MARC. Cf. BARTHOLMIEU.
- MARIA, 584, 964, 1245, 2293.
 marques, 4549, 4551, 5643, 6703.
 materiada, *matérielle*, 6055.
 MATHIAS, 720.
 MATHIEU, 5322.
 MAURINA, 4876.
 Mayres de Dieu, 1441, 2069, 2222, 3066.
 meisser, *verser à boire*, 5645, 5875.
 membre, 7088.
 mercadier, *marchand*, 22.
 metacisme, 3979, 4425, 4648, 5359.
 metalemsis, 4185, 4336, 5973, 6030.
métaphore, 4183, 4332, 5926, 5949, 7001, 7303.
 metaplasmus, 4038, 4061 sq., 5268.
métathèse, 4083, 4415, 5371.
 metonomia, 4187, 4338, 6031, 6090.
 metge, *médecin*, 1784.
 midons, 3786, 5092.
 miular, *miauler*, 5943, 6179.
 MOLINIER (G.), 6. Cf. *énigme*.
 monjas (*genre lyrique*), 3232.
 MONPESLIER, 5108, 6965.
 montadas (*musique*), 3099.
- MORLAS. Cf. BERTRAN DE MORLAS.
mort (*vers sur la*), 1740.
 Mossen, 3705.
 MOSSEN BERNAT, 3705.
 Mossenyer, 3705.
 most, *moût*, 5874.
 mot pesan, 3989, 4790.
 mot tornat, 2353, 3991, 4822.
- MUREL, *Muret* (Haute-Garonne), 6588.
musique, 3098 sq. Cf. montadas, descendudas, 10.
 mutas (*consonnes*), 451.
- N'AT DE MONS, 4714, 6045. Cf. 2750 sq.
 naut *pour* aut, 5276.
neutre, 3319.
 noel (*dictat*), 4738, 5318.
nombre, 3359.
 nominacio, 4339, 7294.
noms indifférents, 3680 sq.
noms pluriels en—es, 3626 sq.
noms propres avec s, 3795.
 nonnullus, 7027.
 notacio, 7390.
 novas, 302.
 novas rimadas, 1700, 3207, 4743, 4835.
 nugacio, 5595.
- O et u, 4408.
 occupacio, 7240.
- OLIVER, 6614, 7455.
 olyopomenon, 6828.
 olypsis, 4079, 5357.
 omoeptoton, 4126, 4322, 5683.
 omoeteleuton, 4131, 4324.
 omopazion, 7029.
 omophezis, 7040.
 omozeusis, 4217, 6683.
onomatopée, 4205, 6171.
 oracio, 3932.
 ornat, 7238.
 ortolana (*genre lyrique*), 3233.
- PAGA. Cf. JOHAN P.
 pages, *monnaie*, 7012.
 PAPA, 3616, 4513, 4553, 7196.
 papas (*les papes*), 2920.
 PAPIAS, 966.
 parabola, 4278, 6731.
 paradigma, 4286, 4743.
 PARADIS, 2210, 2244, 2357, 2685.
 paragoge, 3803, 4067, 5281, 6956.
 paralaugé, 7079.
 parameon, 3805.
 paronomasia, 4320, 5677; cf. paronomasia.
 paranomeneos, 4123.
 parenthesis, 4233, 6301.
 pariatge, 4176.
 PARIS, 4492, 6141, 6324.
 paroemia, 4258, 4352, 6617.
 paronomasia, 4511, 4712, 5605.
participes (actif pour passif), 4449.
 partimen, 3222.
 passadas (*musique*), 3100.
 PASCAL, 3382.
 pastor raubador, 6463 (*allusion à P. Cardenal, G. Figueira* ?)
 pastorella, 3244.
 PAUL, (SAINT), 6100.
 pauza, 1574 sq.; *différentes sortes*: 1591 sq;
 pauza tornada, 3993.
pedagogie, 5587.
 pedas, *cheville*, 7535.
 pensio, *honoraire d'avocat*, 7121.
 PER SABATIER, 3835.
 PERE DE GAMAVILA, 3820;
 P. DE PRINHAC, 3823.
 periphraze, 4207, 4352, 6185, 6677.
 perisologia, 3955, 4499 sq.
 permutacio, 4345, 6463.
personnes, 3888.
 perversio, 6293.
 PEY, PEYRE, 3840.

- PEY BERNAT, 3842.
 PEYR HUC, 3841.
 PEYRE, 1015, 1042, 1048,
 5891, 6703.
 pexo, *poisson*, 2724.
 PHARAO, 6147.
 PHELIP, 749.
 PHELIP (Rey) (*Philippe VI*,
 1328-1350), 532.
philosophes, 217, 1104.
piuzela, *pucelle*, 2057.
pizancia, 7051, 7136.
planch (*genre lyrique*), 3262;
planch sobre planch, 5730.
platinas, *plastrons* (*armures*),
 6067.
 PLATON, 5064.
plenisonan, 385, 1034 (mot pl.).
pleonasmos, 3954, 4489 sq.
pluriels en — ants (*sants*,
mants, *tants*, etc.), 3765.
poétique (*couplet*), 2734.
poliptoton, 4135, 5701.
polisintheton, 4141, 5763,
 5774.
ponch, *point*, 5796, 7089.
ponchada (*diccio*), 5784.
punctuation, 1600 sq.
 PONS, 2901, 5398, 5452, 5892,
 6227, 6658, 6663, 7308.
 PONS AURIOL, 6612.
 PONS PILAT, 4687, 5216.
 PONS SALGUIER (YZALGUIER)
 3821.
porquiera (*genre lyrique*),
 2041.
precisio, 6804.
prenominacio, 7306.
princeps, 4549.
principal (*vers*), 1486.
 PRINHAC. Cf. PERE DE PRI-
 NHAC.
proces, *traité*, 146, 1114, et
passim.
profonezis, 6532.
prolemsis, 4091, 5382.
prononciation des lettres,
 3745.
propheta, 3616.
prothezeos, 7079; *prothezis*,
 4063, 5273.
prosopopées: Terre, Soleil,
 etc., 6988 sq.
prosopopeia, 6961, 7402.
proverbes, 2880 sq., 6625 sq.
 RACHEL, 6608.
racionacio, 6778, 7071, 7135.
 RAMONET DE TOLOZA (Mos-
 sen), 3811.
redondel, 3541.
redondelas, 2486.
referir (*en parlant de ton-
 neaux*), *resserrer*, 6039.
 Regina de Paradis, 2657.
repeticio, 4315, 5479.
replicacio, 3987, 4665, 4719,
 5624.
rescindre (?), *déchiver*, 1862.
respiration, 1639.
retroncha (*genre lyrique*),
 254, 3256.
reversari (*genre lyrique*), 259,
 5018.
reuma (*la*), *rhume*, 4308.
 Rey, 3440, 3567, 3573, 4493,
 4549, 4551, 4629, 4641,
 5640.
 Rey de Fransa, 1766, 2742,
 5767, 6328; Rey frances,
 3376, 4512; cf. *encore* PHE-
 LIP.
 Rey dels Reys, 1791.
 RHETORICA (Madona), *son*
éloge, 4030, 4297.
 RIAMBAU (RAMBAUT DE VA-
 QUEYRAS), 3049 (*cobla du*
descort).
ribals, *ribaud*, 2817.
rim, 1688 (*définition*), 1718
 (*sortes*), 4813.
 r. accentual, 2424.
 r. acordans, 1759 sq.
 r. biocat, 1957.
 r. brut, 1993.
 r. capdaut, capcoat, 1875.
 r. consonan, 1783.
 r. continuat, 1916 sq.
 r. crozat, 1933.
 r. derivatiu, 2206.
 r. desguiat, 1970, 1976 sq.
 r. diccional, 2206.
 r. dissolut, 1827 sq.
 r. encadenat, 1923 sq.
 r. equivoc, 2228.
 r. espars, 1989.
 r. estramp, 1728.
 r. fayshuc, 3990, 4736 sq.,
 5625, 5699, 7480.
 r. multiplicatiu, 1943 sq.
 r. ordinals, 1827 sq.
 r. reforsat, 2178.
 r. retrogradat, 2023, 2067 sq.
 r. serpenti, 1953.
 r. singular, 1851 sq.
 r. tornat, 3992, 4836.
 ROLLAN, 6482.
 ROMA, 6102.
romans, *romanz*, 13, 225, etc.
romans (*reys*), 4716.
Romanç del Sant Grazal,
 304.
*Roman dels Reys et dels Em-
 peradors*, 4848.
 ROSERGUE, *Rouergue*, 3692.
 S (*supprimée après des pro-
 noms*), 3859 sq.
S finale, son emploi, 3843.
 SABATIER. Cf. PER S.
 SALAMON, 5063, 5462, 5802,
 6100, 6630.
sarcosmos, 4260, 6641, 6676.
 SAMSON, 5062.
 SANC, 5454.
Sant et Sants, 3765.
 S. ANDRIEU, 3765.
 S. ANTONI (*feu de*), 5130.
 S. BERTRAND, 3712.
 S. ESPERIT, 1376, 2982, 5214.
Sant de Paradis, 5070.
 S. PAUL, 3766.
Sants Payres, 6314.
 S. PEYRE, 2916, 3702.
Sant Regne, 4782.

- S. SERNI (*clocher de*), *Saint Sernin, église de Toulouse*, 2660; 3782; S. SARNI, 7044.
- S. SILVESTRE, 3782.
- Sant Vendre (*Vendredi saint*), 6093.
- Santa Crotz, 2908.
- Santa Fe, 6407.
- Santa Gleyza, 6430.
- SANTA QUITEYRA, 3058.
- Santa Trinitat, 4704.
- sarcosmos, 4260, 6641, 6676.
- sarralha, *serrure*, 2728.
- SATAN, 4474.
- satire morale*, 1400 sq.
- SAVOYA, 504, 3503, 5641.
- SCARIOT, cf. JUDAS SC.
- scema, 4040, 4162, 5381.
- scesinomaton, 4117, 5645, 7272.
- semblansa, 4741.
- semisonan, 398, 1035 (mot s.).
- semivocal, 451.
- SEN PEYRE, 1364.
- SENECA, 6629.
- senescal, 5644.
- sentensa, 2933, 4017, 4353, 6636.
- senyal, 3115.
- senyal de vent, *girouette*, 1772.
- senyer Dieus, 2794.
- Senyor del mon, 2119, 3513.
- separacio, 4910.
- SERENA, 3756, 6138, 6728.
- sermocinacio, 7394.
- siats (*deux syllabes*), 5340.
- sidons, 3786.
- silemsis, 4098, 4158, 5446, 7260.
- similiter cadens*, 4323, 5687.
- similiter desinens*, 4325, 5692.
- sinalimpha, 571, 713, 1051, 4073, 5347, 6950.
- sincopa, 5289, 7569, 7576.
- sincopat (mot), 1051.
- sineptosis, 6815.
- sineresis, 4072, 4236, 5327, 6363.
- sinodoche, 3804, 4197, 4203, 4350, 5916, 6131.
- sintesis, 4147, 4159, 4174, 5809, 5883.
- SION, 3806.
- siquel (*article*), 3438.
- sirventes, 3129.
- sistole, 4070, 5309.
- so, *mélodie*, 3247, 3264.
- so, sa (*article*), 3555.
- sobrelaus, 5050.
- SOCRATE, 5067.
- solocisme, 3347, 3926, 4051 (*son mariage anec Scema*), 4163, 4428, 5269, 5378.
- somni (*genre lyrique*), 259.
- strophes*, 2448 sq.
- style poli*, 5^e partie.
- subjeccio, 7102.
- superlacio, 4349.
- syllabe*, 930 sq., 993.
- syncope*, 1070; cf. sincopa.
- synèrese*, 935 sq.; cf. sine-resis.
- synonymes*, 1104 sq.
- Taparel, *gourdin*, 3000.
- tapinosis, 3963, 4555 sq., 7340.
- TAUDORET, 6904.
- tautologia, 3959, 4521 sq.
- tavernier, 7364.
- temps* (*définition*), 1163.
- temps* (*les*), 3896.
- tenso, 3197, 4465.
- Terra Mayre, 3012.
- TERRIER. Cf. BERNAT.
- Testament*, 2787, 6414.
- tetinas, *mamelles*, 6065.
- themezis, 4234, 6333, 6336.
- TIBAUT, 3793.
- TIBORS, 3057, 3586.
- THOLOZA, 24, 1877, 5109, 5155, 5182.
- TOLSSA (papa), 3623.
- TOMAS, 3798.
- tonell, *tonneau*, 2731.
- topeya (?), 6984.
- tornada, 3103, 3176.
- traduccio, 5732.
- trancol, *souci*, 1840.
- transgrecio, 4347, 6287.
- transicio, 7232.
- transjeccio, 6298.
- translacio, 4333, 5937.
- transportacio, 3976, 4608.
- transposicio, 3975, 4583, 5232.
- transsumptiva, 5939.
- trencat (mot), 1051.
- trepy (*quel verbe ?*), *fouler ?* 1766.
- treu, *allure, genre*, 4632.
- trobador, 86 (tr. noel), 120, 2949.
- trobar (*définition*), 238.
- tropologia, 6810.
- Tropus (Na), 4022, 4181, 4459.
- truelh, *maie pour écraser les raisins*, 6936.
- trumar (?), 6168.
- TULLIS, 6465, 7188, 7409.
- turbo, 4225.
- U (*prononciation*), 400. Cf. 469 sq.
- u pour o, 4408.
- ucar, *vendre aux enchères*, 7118.
- ufanas (*pluriel*), *orgueil*, 2890.
- usage* (*en grammaire*), 402, 846, 883, 953, 1083, 1090, 1253, 1619, 3871, 4355, 4454, 4480, 4599, 4863, 5100, 5321, 5346, 5370, 5864, etc., etc.
- utrisonan, 419, 1036 (mot utr.)
- Vana disgressio, 4132.
- vaquiera (*genre lyrique*), 3232.
- verbositat, 5102.
- vergena, 4981.

- Vierge*, 1075, 1241, 2513,
 2790, 3525, 4681, 4925,
 5439 sq., 6098.
Vierge (poésie à la Vierge),
 1916; 4542; 6342.
 VERGES MARIA, 650, 1063,
 2983, 5094, 5474.
 Verges Maire, 5215.
vergiera (genre lyrique),
 3233.
 vers (définition), 3090.
 vers (noms différents), 1289.
 vesenter, 5283.
vezio (genre lyrique), 260.
 viandela, 2486.
 VIDAL, 3792.
*vi de tres fuelhas, vin de trois
 ans*, 5983.
vin, sa fabrication, 6930 sq.
 VINHAC. Cf. BERNAT.
viuleta (blaveja), 5908, 7615.
*voyage (de Montpellier à
 Toulouse)*, 5108.
voyelles, 383 sq.
 Y grec, 916.
 Ycon, 4272.
ypallage, 5870, 5879.
yperbaton, 4211, 4224,
 6241.
yperbole, 4348, 6383.
ypofora, 7007, 7137.
ypozeuxis, 4095, 5112.
yshemples, 6760.
ysteron proteron, 4228; cf.
 isteron pr.
 YZACH, 983.
 YZOP, 6703.
 Zeuma, 4093, 4309, 5392.





